

Journal for Cypriot Studies

VOLUME
CİLT 2

ISSUE
SAYI 2

SPRING
İLKBAHAR

YEAR
YIL 96

Kıbrıs
Araştırmaları
Dergisi

Kıbrıs Araştırmaları Merkezi

5.3.1

studies in socio-economic history of the Ottoman Empire, and his research profoundly influenced the development of a whole field of historical inquiry thanks to his attention to sources largely ignored by researchers until 1970s.

Prof. Jennings majored in two main areas; one was mainly the Province of Kayseri; his recent studies were mainly on Ottoman Cyprus. He was the first historian to study the judicial records (*Sheriye Sicilleri*) which are preserved today in the archive of the Cyprus Turkish Vakıflar Administration. He studied the first four of the 63 books which were first introduced by Mr. Vergi Bedevi, the well known Cypriot historian.

Prof. Jennings wrote several articles on the socio-economic life of Cyprus, some of which are "Black Slaves and Free Blacks in Ottoman Cyprus, 1590-1646", "The Development of Evkaf (Pious Foundations) in a New Ottoman Province, 1571-1640", "The Locust Problem in Cyprus", "Pilgrims View the Women of the Island of Venus", "The Population, Taxation, and Wealth in the Cities and Villages of Cyprus, ...". His most important work is the book published in 1993. Here he expresses his happiness and respects to people who contributed to the formation of his book. His words, quoted from the pages of the Acknowledgements of his book would reflect his views about the Turkish Cypriot people: "*I salute the people of Turkish Girne, with its beautiful sea, nearly every single one an immigrant from elsewhere on the island, who had to abandon their houses and find ways to operate those of other people, no easy task. Also, I salute the people of Turkish Lefkosha, who live totally isolated, still protected by their ancient city walls.*"

Jennings is one of the exceptional historians who have written on Cyprus in an objective way, trying to show the justice and protection offered by the Ottoman rule in Cyprus, basing his information on the items studied in the judicial records and also giving evidence from Western sources, such as the travel or history books. A sign of the significance of his work in shaping modern historical studies in the Ottoman period was the dedication of an issue of *The Journal of Turkish Studies* to Jennings' works in 1994 as Prof. Stewart notes.

We would like to express our regrets for the early lost of a pioneering historian, who proved his trust and friendship for the Turkish Cypriots with the dedication of his book: "*To All the People of Cyprus, Past and Present, Particularly Those Now in Turkish Cyprus*". We would like to repeat that the people of Northern Cyprus will no doubt be grateful to him forever for his useful work.

Dr. Netice Yıldız
Assoc. Prof. in Art History
Eastern Mediterranean University

AQUEDUCTS IN CYPRUS

Dr. Netice Yıldız *

ABSTRACT

Water was one of the vital thing for the life of the human beings particularly in this Mediterranean island that lacks rain during the hot seasons. The earliest attempt to make systems for the supply of water to some settlement places that lacks water, dates back to the Roman times. The aqueducts built during the Roman period were restored several times and new ones were built by the Lusignans as well. But the most important remains from these aqueducts date back to the Ottoman period in Cyprus. The existing historical heritage and the archival documents also prove this fact. A survey of these aqueducts is given below.

I Importance of Water in Cyprus:

Water is one of the most vital thing for the life of the human beings particularly in this Mediterranean island that lacks rain during the hot seasons. Unfortunately it had always been scarcely little in this island due to the hot and dry climate during the long summer seasons.

There are no rivers which are free-flowing all the year round. The major rivers, with their rough stony beds are dry in summer but flow torrentially, breaking their banks, in winter. The rainfall in antiquity may have been higher, but it is likely that as today, the continuous supply of fresh water was limited and unreliable, since it would have depended on the snowfall in the Troodos and the rainfall elsewhere on the island.¹ Places like Lapithos (Lapta) and Kythrea (Değirmenlik) and Lefke have fine springs of fresh water. The finest of all springs in the island, however, issues from the southern flank of Pentadaktylos (Beş Parmak) Mountain, on

---

Eastern Mediterranean University, Faculty of Arts and Sciences, (Associate Professor in Art History)

the Kyrenia (Girne) Range of mountains, appearing at Kythrea (Değirmenlik).² The ancient settlements usually were selected near the river beds or the environs of perennial springs on the mountains.

I Aqueducts in Ancient Ages:

The earliest attempt to make systems for the supply of water to some settlement places that lacked water dates back to the Roman times. There is evidence for well digging within city limits but little else in the way of water supply engineering until the middle of the first millennium BC., e.g. the cisterns, both bottle and bell shaped, to store run off from the mountain summits of Vouni Palace³ the reservoirs and underground cisterns coupled with aqueduct at Kourion and Salamis.⁴ It was Palma Di Cesnola who found the remains of the aqueduct of Kourion. According to the description of Cesnola, this aqueduct was built in a very economical manner. The rocks, whenever found at the desired elevation, were hallowed seven inches deep, and eleven inches wide, so as to allow the passage of a certain volume of water; and when the rock was wanting, a few blocks of stone were sunk, scooped out and connected with the others; thus the aqueduct was continued for miles with little expense, and fully answered the purpose for which it was built.⁵ Cesnola also described another ancient aqueduct in the south eastern part of Cyprus, near the monastery at Ayia Napa.⁶ Also early travellers reported remains of a substantial Roman aqueduct bringing water down from the North in Paphos (Baf).⁷

The most beautiful aqueduct built during this period is the aqueduct at Salamis, some arches of which still stand near St Barnabas. It was built by the Romans to take water from the mountains to Constantia, the former Salamis, and was of the greatest value because the water on the coast was bad and unhealthy.

Kythrea's water once, by means of an aqueduct, supplied the needs of Salamis some twenty-three miles distant. The date of the first building of the aqueduct which brought water all the way from Kythrea (Değirmenlik) is unknown, and the first records belong to Byzantine times⁸ which mention the restoration of Justinian's aqueduct.⁹ It is generally assumed, but on insufficient grounds, that this was the aqueduct from Chytri (Kythrea) to Salamis of which remains still exits while a series of inscriptions show that work was done on this Salamis aqueduct, probably in the last ten years of the sixth century and the beginning of seventh, by the Archbishop Plutarchus and Arcadius I, and by the Emperor Heraclius in 618 or 633.¹⁰

Martoni who had seen the ruins of Salamis describes also a large cistern, no bigger one may think to found in the world, with a vault raised on thirty-six columns and with apertures above whence the water was drawn. Into this tank, water flowed continuously from a certain mountain. He says that the cistern was filled by the great aqueduct which brought water from Kythrea (Değirmenlik), thirty miles distant ¹¹

┃ Aqueducts in Medieval Ages:

The Lusignans restored the Salamis aqueduct in the thirteenth or fourteenth centuries and this is the date of the fine arches and the small portion of the conduit that still survive. Constantia had by then been abandoned but

Figure 1 - Map of Cyprus showing the aqueduct of Salamis by Abraham Ortelius, *Cypri Insulae Nova Descriptio*, eng. by I. Deutecum, Antwerp, 1574 (after the map of Jacamo Franco, 1570). From *Asbank 1993 Calendar*.

it only required a small detour to bring the water to the great new town of Famagusta. After the Genoese seized the town in 1373 they were in a constant state of war with the Kingdom; in consequence at about that time the aqueduct, which would have brought them water from the Lusignan territory, was certainly cut. However it was still standing in 1393 when it

was admired by Nicholas of Martoni, who compared it with the aqueduct at Trajetto, near Gaeta. The ruins of the Constantia aqueduct were seen also by Jacques Le Saige in 1518.¹² A map of Cyprus printed by Abraham Ortelius entitled "Cypri Insulae Nova Descript" in 1574 after the map of Iacamo Franco, printed in 1570, which was one of the most detailed and accurate maps of the island, shows the series of arcades of the aqueduct bridge from Kythrea (Değirmenlik) to Salamis. (Fig. 1). As it is stated by Enlart,¹³ it is still possible to see the line of arches bearing conduits along which once the water came from the mountains to the ruined city.

From this aqueduct the water was led into enormous cisterns, one of which is mentioned above, whose remains can still be seen among the ruins of the ancient city. As late as 1395 their vaults were still in existence, supported on thirty-six columns.¹⁴

Probably, the number of these aqueducts increased during the medieval times. According to medieval sources there were aqueducts and water channels that carried water to the cities. Aqueducts were numerous in the middle ages but most of them were underground.¹⁵ The channels of the numerous underground aqueducts constructed in the Middle Ages were called 'douzils' (ductilia) in French documents. They were to be found in particular in Nicosia. One of them running from Nicosia to Trakhonas (Kızılây District in Nicosia) had wooden channels. In 1468 there were underground douzils in Nicosia taking water from the tower of 'St. Verredi' (Ayia Paraskevi)¹⁶ to the royal dye-works, passing to the Misericordia¹⁷ Some aqueducts of varying types are also extant. The one which supplied water to the sugar-factory of the Hospitaller at Kolossi is raised on an enormous solid wall in which there is only one large opening under a depressed arch to permit the road pass through.¹⁸ Gunnis is giving the description of this as follows: "Between the church and the barn of the knights is an aqueduct, in the middle of the central arch of which is the coat of arms and the badge of the Knights of St. John."¹⁹ Sir Samuel Baker also mentioned about an ancient aqueduct of masonry that turned a mill close to the large square tower in Kolossi.²⁰ Also, there are small aqueducts in the Koukليا plain which were designed either to water the sugar-cane fields of the royal demesne or to drive the wheels of the crushing mills. These aqueducts are partly underground, one or two arches, depressed or pointed, are sometimes used to cross ravines where it would have been difficult or risky to construct a syphon beneath them.²¹

The period following the Lusignan era under the rule of the Venetians did not bring much prosperity to the island. Rather than building public and domestic buildings, their interest was to construct well fortified castles. It seems to be unbelievable that the most of the destruction done to the

historical environment in the history of the island happened during the reign of the Venetians. They demolished many beautiful buildings and monuments in order to construct the castle in Nicosia (Lefkoşa) and Famagusta (Magosa).²²

■ Aqueducts in the Ottoman Period:

After the Lusignans, it was in the reign of the Turkish rule that many public buildings were constructed for the benefit of the people. Therefore, the study of the Ottoman documents show this fact that special care was taken to provide the cities with water.

In the first year budget-book of Ottoman Cyprus it appears that 25,800 akças (piasters) were given for the construction of the aqueduct that provided Nicosia (Lefkoşa), the capital city with water.²³ Also, an imperial order dated April 17, 1572 in the *Mühimme Defterleri* mentions about the fact that water was brought to the suburbs of Nicosia (Lefkoşa) which will soon be carried primarily to the mosque.²⁴ Another document is concerning the water of Kyrenia (Girne), saying that there is no abundant water in Kyrenia (Girne) castle and since it runs in open ditches it is not also clean and hygiene. For this reason the required money for the construction of the aqueduct and increasing the amount of the water, must be taken from the treasury to perform the work at once.²⁵

Cyprus was conquered by the Ottoman Empire in 1570/1571. Soon after the conquest of Cyprus was completed an attempt to restore and reorganize the island started and pious foundations had been established for the benefit of the local people and the newly settled Turks. Among the Turkish monuments built during the 300 year rule of the Turks, public buildings such as aqueducts, mills, fountains, baths and small mosques take the most prominent place rather than the large palaces or kiosks. The aqueducts in Cyprus built by the Turks and established as *vakıfs* (pious foundations) will be presented in this paper.

After studying some of the existing documents and the publications on Cyprus such as the book on the *Turkish Historical Monuments in Cyprus* by Prof. Oktay Aslanapa, the articles by Prof. Semavi Eyice and Dr. Emel Esin dealing with *Turkish History and Monuments in Cyprus*, the valuable book of Prof. Ronald Jennings entitled *Christian and Moslems in Cyprus* and the article of Prof. Yılmaz Önge entitled *The Living Turkish Architectural Traditions in Cyprus* and many other sources including travel books which give reference to some of these aqueducts, and the detailed, accurate

maps prepared by Captain H. H. Kitchener in 1882²⁶ together with some existing remains of aqueducts until recently, it can be said that, there were mainly eight known aqueducts constructed during the Ottoman period. Each of these aqueduct systems will be presented below according to the chronological order.

1- *Arap Ahmet Pasha Aqueduct*: Until recently the water supply of Nicosia (Lefkoşa) mainly depended on two chains of wells system, one of which was built by Arap Ahmet Pasha,²⁷ Turkish governor of the island during 1584-1587 and the second one to be dealt below, Silahtar Aqueduct, built by another governor in 1801-1803, both reputed for their construction of these at their own expense. A record from the earliest *Sheriye Sicili* of Cyprus referred by Ronald Jennings in his book on Cyprus mentions about a happening which proves the fact that Ahmet Pasha, the governor of Cyprus constructed this aqueduct. Accordingly, formerly mir-i miran *Ahmet Pasha* laid a *vakıf* at an amount of 3000 akçe for repairing the water channels flowing on the road of Taht'ı Kala'ı, which had 2400 *künk* (pipers). Formerly Süleyman Subaşı who was mütevellı of the *evkaf*, had spent the money repairing the water channels of Hazreti Ömer, which is on the road of Tahte'l-Kala. Abdi denied that. When proof was requisite from the Zimmis, Zeynel bin Ali Reis, architect, and Hüseyın bin Abdullah confirmed them (1 83-1; Safer 1003/A.D. October 1594).²⁸ It may be understood from this document that Zeynel bin Ali Reis was the architect who was involved with the repairing or constructing the aqueduct of Arap Ahmet Pasha. Another document also refer to the name Mehmet bin Yusuf, the architect of Nicosia (Lefkoşa), who was appointed to Birecik with an imperial order 30 M 987(A.D. 27 March 1579).²⁹ Therefore these may be the architects who contributed to the construction of several buildings during this early period.

The Arap Ahmet Pasha Aqueduct is still in use and forms a part of the new and improved water supply of Nicosia (Lefkoşa). The head-well is situated over 2 1/2 miles (4 km.) south of Nicosia (Lefkoşa) and 3/4 mile (1.2 k.m.) south-west of Strovolos, on the western bank of Pedios River (Kanlı Dere).³⁰ According to a report prepared during the British rule, Arap Ahmet Pasha Aqueduct system had 248 wells, 64 of which were the *vakıf* of Selimiye (St.Sophia) Mosque.³¹ The chains of wells followed the western bank of Pedios River located between the area called Lakadamia and Deftera and entered the walled town on the aqueduct bridges from Tripoli (Değirmen Burcu) and D'avila (Kaytaz Agha Burcu) bastions and circulated all around the city walls on bridges and after distributing water

to the fountains located at

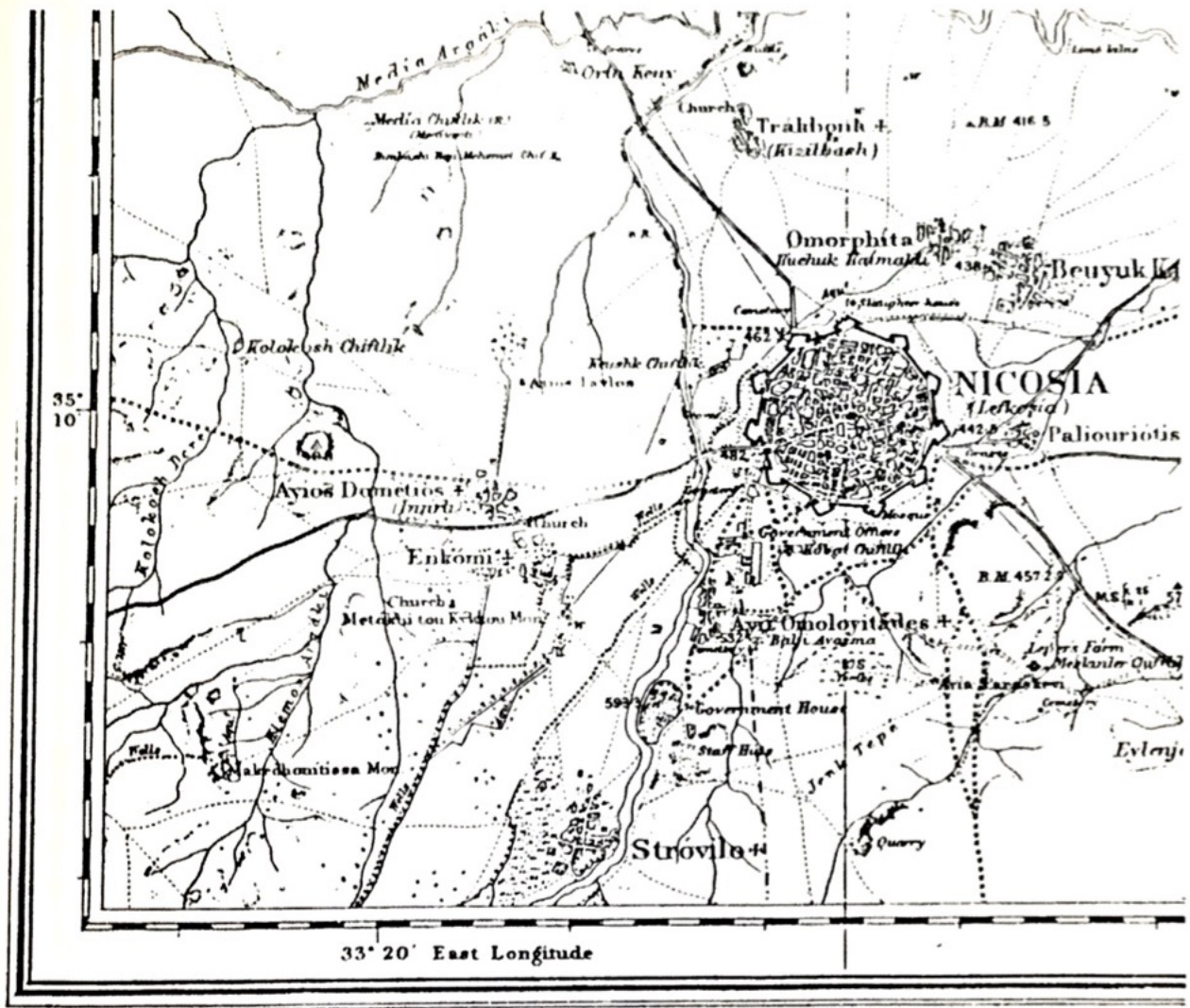

Figure 2 - The route of the aqueducts of Nicosia. A detail from the map of Captain H. H. Kitchener. From Map. No.5.

each quarter, the ditches terminated at the fountain of Bayraktar Mosque on Constanza (Bayraktar) Bastion. A plan of the walled city indicating the water system is present at Topkapı Palace Archive today.³² Also, the maps numbered 5 (Fig. 2) and 9 of Captain H. H. Kitchener indicate the route of the aqueduct and the chain of wells of the water carrying system. Although the chain of wells are still in use, we have no information whether there is still any remaining of the aqueduct bridges existing at the present since we have no access to these places which are on South of Cyprus. There is only one information recently heard about these aqueduct. According to a news release which appeared in *To Periodiko*, a Greek magazine, dated 9 November, 1991, it has been stated that this aqueduct which is in ruins today will be pulled down in order to construct a new park for the children

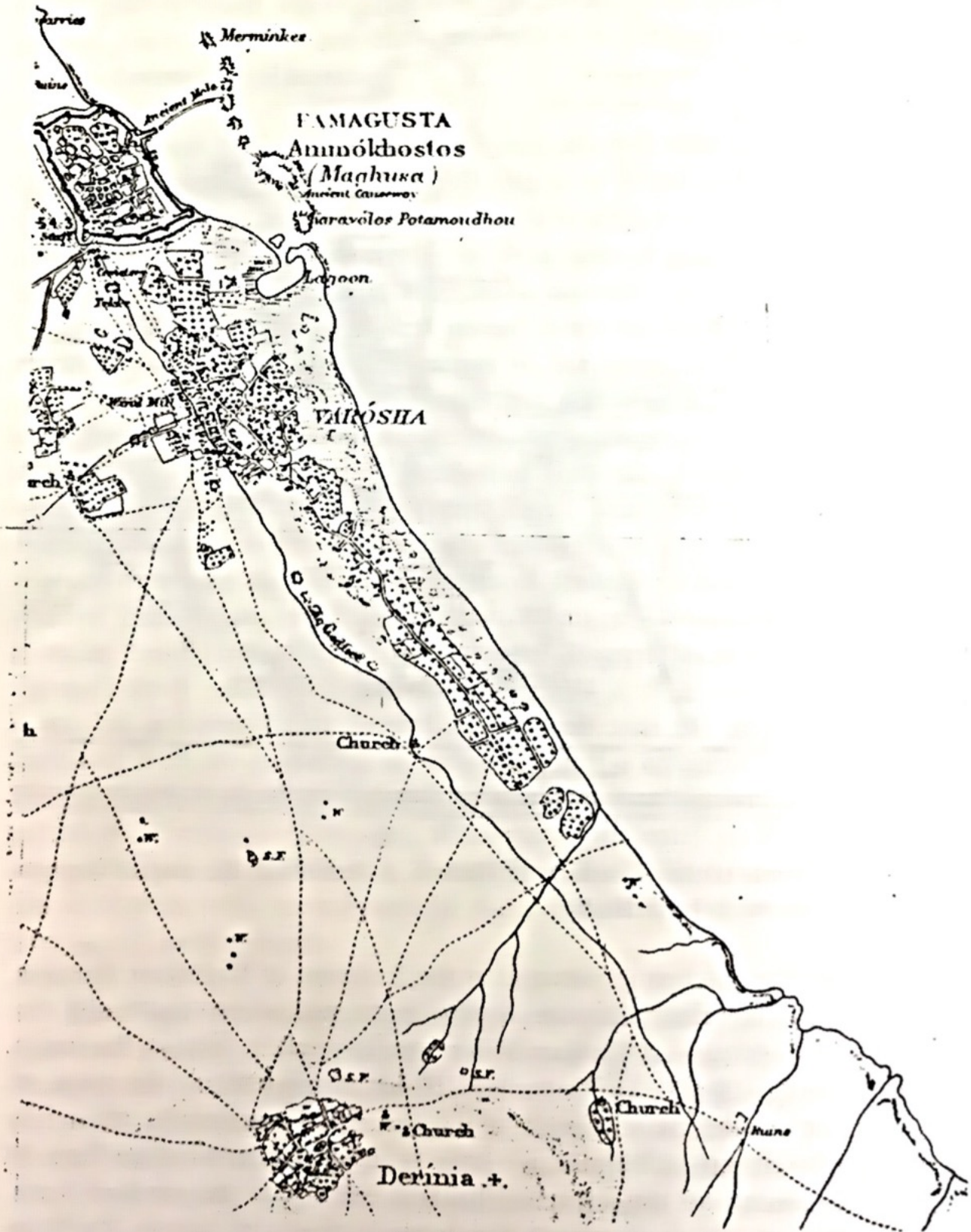

Figure 3 - The route of Cafer Pasha Aqueduct . A detail from the map of Captain H. H. Kitchener. Form Map No.11.

and tourists ³³ which is one of their systematic policy to wipe away the Turkish heritage on the island. There is no other information about its fate at the moment.

2- *Cafer Pasha Aqueduct* is the second one built by the Turks to supply Famagusta (Magosa) with water. The Vakfiye of Cafer Pasha, governor of the island, dated 1016 H. (A.D. 1607), records the aqueduct constructed by this Pasha at his own expense to bring water to Famagusta (Magosa) including the bath and fountain he had also built. ³⁴ An imperial order dated 25 Şaban 992 (A.D. September 1584) refers to the expenses amounting to 500 piasters made for the construction of water courses during the reign of Arap Ahmet Pasha, while Cafer, the Begh of Famagusta (Magosa) castle, now requests the permission of the Sultan to complete this work.³⁵ Zeynel bin Ali, *mimar başı* (chief architect) whose name appears in *Sheriye Sicili* dated 1003 H. (A.D. 1594),³⁶ is possibly the architect who constructed this aqueduct for Cafer Pasha. Richard Pococke, who paid a visit to Cyprus in 1738, refers to this aqueduct in his travel book by saying that they have very good water brought three or four miles by an aqueduct, which is carried for the most part in a channel on the ground.³⁷ The first British Commissioner of this district in 1878 described the water source of Famagusta (Magosa) as follows: "The water is supplied by a covered aqueduct from the hills near Cape Greco, seven or eight miles away. ³⁸ The aqueduct water was distributed through covered masonry channels to all the fountains of the town.³⁹ Another report ⁴⁰ prepared for the development of water system in Cyprus in 1959 describes this aqueduct also. Accordingly, before the summer of 1952, Famagusta received its water chiefly from the wells and boreholes in the Stavros quarter of the town and on the ramparts, while an additional small quantity came from the Panayia spring by means of an aqueduct. Excessive pumping had then caused the well and boreholes to become brackish through the infiltration of the sea water.

There is no trace of the aqueduct bridges today with the exception of a water tank outside the walled city which may be a part of this aqueduct. The inscription tablet on a fountain which replaced the original one and the bath built by Cafer Pasha are the only remains from his water *vakıfs* existing today. The map of Captain H. H. Kitchener indicated the route of this aqueduct in the map numbered 11. (Fig. 3)

3- *Lefke Aqueduct* is registered mainly under El Hac Ali Efendi ibn Ebubekir Efendi foundation. There are a series of aqueduct bridges which were made for the running of the mills in Lefke. The Vakfiye of Ebubekir

Efendi dated H.1102/A.D.1690 gives much information about his water vakifs. Today, one part of the aqueduct with ten arches is an interesting architectural heritage reflecting the Turkish period in Cyprus ⁴¹ (Fig. 4)

Figure 4 - Lefke Aqueduct

and this is still in use today for the irrigation of the fields and gardens although until recently it was supplying the wheat mill of Baddal Agha which was built in 1887.⁴² Three more bridges have been observed in Lefke all of which were used for the functioning of the wheat mills and another one on the way to Karadag, close to the mines. Traces of the aqueduct bridges may be found among the beautiful orange gardens of Lefke today. Sir Samuel Baker who went round in Cyprus was astonished by the prosperity of the area and about the aqueducts with the following words: "The houses of Lefka are almost concealed by the luxuriant foliage of the gardens and orangeries. We rode through the narrow lanes streaming with water and shaded with the elm, ash, maple, and innumerable fruit trees. Mills, turned by water, the masonry of the aqueducts being ornamented with graceful maidenhair ferns."⁴³

4- *Lapta (Lapitos) Aqueduct*: Although the date for the construction of the aqueduct is not exactly known, according to some documents ⁴⁴ this is under the *vakifs* of Haydar Pasha ⁴⁵ and it is registered as *arazi-i mevkufa*.⁴⁶ Haydar Pasha laid a foundation and built this aqueduct for the use of the

people living in this village. This aqueduct carries water in a series of wells and bridges from the head water that comes out of a spring. The best preserved part of the aqueduct is at the head water with five pointed arcades and the bridge terminating with a hexagonal well that carries the water into the mill down the hill. (Fig.5) Two more bridges terminating with wells that supplied water to two other mills were also seen in Lapta.

Figure 5 - Lapta Aqueduct.

But these are inferior in construction and not in good condition as compared to the first one. Mrs Lewis, who had written her memories after a tour in Cyprus refers to the aqueduct in Lapitos saying that not far from the source of the water, she and her friends came to a picturesque fern-covered aqueduct ending in an octagonal basin. She also describes the head of the water source coming through a well-built Gothic arch, forming the mouth of a cavern, with which the stream is very narrow, having on either side a flat space of rock, barely wide enough to stand upon, and down to the further end, five larger and two smaller chambers open out of it. The water runs up into each, as a narrow finger, with precisely the same ledge on either side of it. She also adds that with the aid of the strong zaptieh, they walked on the sides of the stream to make their way along it and into the chambers, explored the recess which Mrs. Lewis confessed that she found it meaningless and unaccountable. Murray who accompanied them

told them that these chambers came out after they had excavated the place.⁴⁷

Figure 6 - Bekir Pasha Aqueduct. Larnaca.

5- *Sancak beyi Mehmet Bey Ebubekir Aqueduct* in Paphos (Baf). The *Vakfiye* of the Pasha dated 1001 H. (1592 A.D.) is mainly on his water works and it refers to his bath with its water at Vasiliku, and water mills at Aselya, Pladanisya, Sindi, Malunda, Celocedra, Pitavrobo, Rodeta and an oil mill at Finike.⁴⁸ According to some sources, there are some remains of the aqueduct in Paphos (Baf) area today.

6- *Silahtar Aqueduct* in Nicosia (Lefkoşa) built by Hacı Hüseyin Agha, governor of the island in 1801-1803, is the second water source of the capital city. Just before the British occupation of the island in 1878, every quarter had a fountain from which the people took their water. The water which ran from these fountains belonged to the inhabitants of the quarter, who used it in turn at fixed times for watering their gardens, rich and poor alike. There were also '*taxims*' (distributing points) carrying private supplies to certain privileged houses and institutions as well as to the mosques. Water that reached the city at Kanlı Dere (Pedios River) near the Nicosia (Lefkoşa) General Hospital through the channels, wells and aqueduct ran along the city wall as far as Kyrenia (Girne) Gate, past the Famagusta Gate and supplied water to many quarters until the first quarter of this century.

The Silahdar chain has dried up. Originally this was about one mile (1.6 km.) long due south. The head-well was midway between the Metochi Kykko Monastery and Ayii Omoloyitadhes quarter and the line of the wells used to run parallel to the Arap Ahmet chain. (Fig. 2) Part of this is also mentioned as Yeni Cami Aqueduct according to the *vakıf* records.⁴⁹ There is a record for the repair of Yeni Camii aqueduct which is supplied by Silahdar Agha water in 1894. Unfortunately no trace of this aqueduct has remained. Only an old photograph published by Kevork Keshishian may give a hint about this aqueduct. It shows the Silahdar Aqueduct syphoned across the new Kaymaklı entrance, north east of the city in 1928.⁵⁰

7- *Bekir Pasha Aqueduct*: This aqueduct is the most prominent one ever built in Cyprus in 1747. It consists of three bridges, the first one is an arcade of fifty, the second arcade has twelve arches, the third one which is near Larnaca consists of thirty one arches. The bridges are constructed of cut-stone. The second one is now ruined. There are channels over the spandrel of the arches, which are raised on plinths and buttressed in places where necessary.⁵¹ (Figs. 6 & 7)

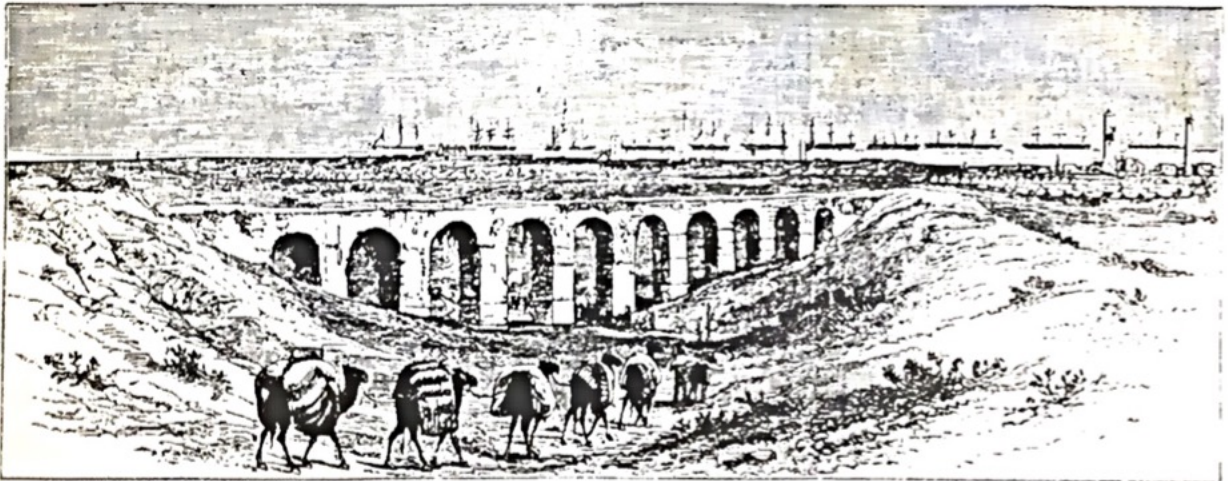

Figure 7 - An engraving illustrating one of the bridges of the Bekir Pasha aqueduct. *The Illustrated London News*, 1878.

This is also considered as one of the best *vakıfs* ever performed by any Pasha in Cyprus by many European travellers who went round the island. Drummond refers to this instance with rather praiseful words which follows as such: "For the honour of Bekir Pasha I must communicate an instance of the old gentleman's public spirit. While he was Pasha of this island, in the year 1747, he formed the noble design of bringing water from the river at Arpera, and occasional springs on the road about six miles from hence, to supply the people of Larnica, Salines, and the shipping. A work worthy of a great and good man, which might have cost him

above fifty thousand piasters, or six thousand pounds."⁵² The deed recording the endowment relates how he was touched when he noticed there was no water in Larnaca, and the poor people had to bring it on their backs from a place two hours distant. The work was completed in by November 1750.⁵³ Drummond continued to describe the construction of this aqueduct.: "Accordingly he set down sampts or pits, and carried drifts from one to another, to lead the water through the rich grounds and conveyed it in aqueducts over the hollows, the first of which, from Arpera, is an arcade of fifty arches; two of these are small, the others nine feet wide, the highest 12 feet in height, while others diminish as the ground rises: the pillars, or peers of the arches, are eight feet broad and three feet thick, and he has planted fine silk gardens, with a vineyard, built a mill, in which grain is ground by the fall of water. The second arcade has twelve arches, each being twelve feet wide, The pillars being five feet broad, three feet thick, and the highest about eighteen feet in height. The third arcade, which is near Larnaca, consists of thirty-one arches, four feet and an half wide, the height of the highest being about 16 feet, each pillar is four feet thick and twelve feet broad."⁵⁴ The map of Captain H. H. Kitchener numbered 10 also shows the route of this aqueduct. (Fig. 8)

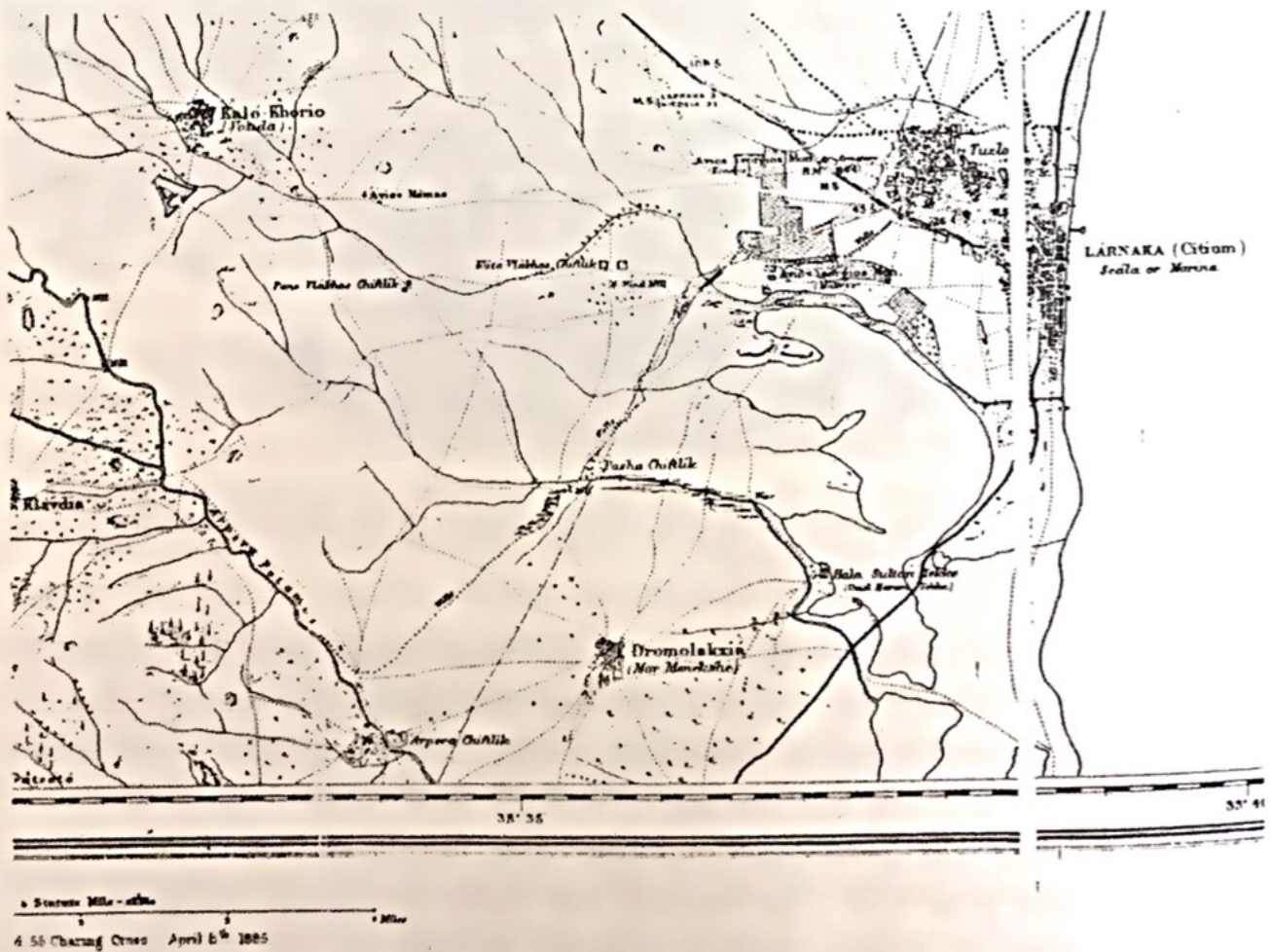

Figure 8 - The route of Bekir Pasha Aqueduct in Larnaca. A detail from the map of Captain H. H. Kitchener. Map. No.10

Sir Samuel Baker witnessed the construction of the system and his book describes the work involved and its results. ⁵⁵

The *Vakfiye* of Ebu Bekir Pasha gives detailed information about his property that he laid as a foundation which includes his water *vakıfs* as well. Accordingly, there were many wells, 10 fountains and mills which were connected to the chain of aqueduct and two *suyolcu* (water distributor) was in charge of its functioning. ⁵⁶ The description of his foundation which was translated by Sir Harry Luke, the Turkish of which is also given by M. Haşim Altan, gives the details about his deeds. It follows as such:

“ He began the execution of his first object by digging a great many wells in his garden Stavros, at the village of Arpera, and in that of Francis near the same place, and so directing this water to Larnaca. On the course of this water in a field held by him called Calimbo, there was the first fountain of this water where he built a flour mill. This field was of thirty-seven *dönüms*' size, bounded on one side by the field of Seperoglu, on the other by the public road, and the remaining two sides by Government land. On a field of twenty-four *dönüms*' size near the same place he planted mulberry trees and on another of four *dönüms*' size vines and a great many fruit-bearing trees. Besides all this, he built another flour mill on the same course of the water, in front of the bridge which is near the monastery of Hagios Georgios in the district of Larnaca.” and the conditions of his *vakfiye* concerning the water supply followed as such: “The flour mill to be leased yearly, but the garden and the vineyard every three years, and from the rent received to pay twelve *akces* good money daily to each of the two *suyolcu* (distributors of water) to be appointed. Two *lüles* (or sixteen masura) of water to be devoted to the irrigation of the trees of the said garden. The remainder of the water (which consists of eight *lüles*) after running into the *taqsim*, to be directed to the following seven places: One *lüle* to each of the four fountains situated in Larnaca built by him. One *lüle* to the fountain situated between the Mosque and Fort at Scala, and one *lüle* to another fountain built by him. Two *lüle* to a fountain built by him at Scala. This water shall run day and night, and persons having properties on its course shall be allowed to make use of it; and any person reported by the

administrators or trustees as having disobeyed this rule shall be warned or punished by the *Mahkeme-i Şeri*. Persons of desirous of supplying themselves with this water comply with the following conditions: To pay every *masura* two hundred and fifty piasters in advance, and a rent of 10 piasters per annum. Also, all expenses for directing this water to any place or for mending any pipes, to be at the charge of the purchaser. Owners of land desiring to buy this water for irrigation can have it for six hours a day only, at a rent of six piasters payable at the end of every year."

The *vakfiye* also directs the conditions for the maintenance of the aqueduct with the following words:

"If any repairs be necessary, either for the water pipes, the mills or the fountains, the trustees and clerks must go and make a valuation, trying in all honesty to do work economically, and to watch that the money of the *vakıf* be not expended in vain".⁵⁷

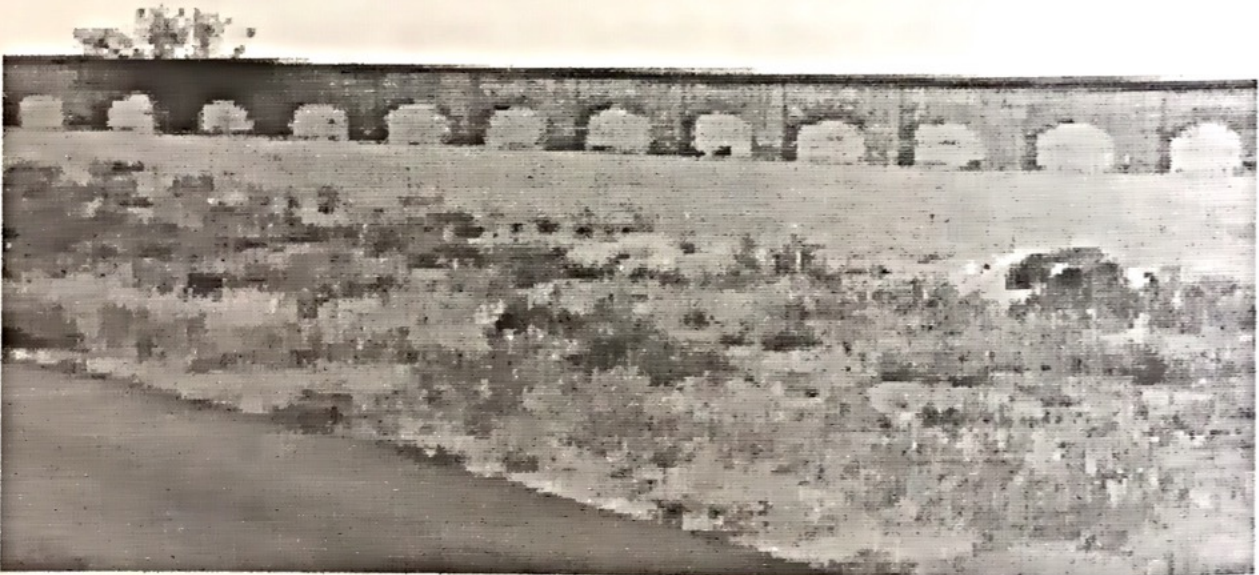

Figure 9 - Arif Pashas Aqueduct. Nicosia (Lefkoşa) district.

This aqueduct, however, and all connected with it, came to be neglected. Drummond says that when he was removed from the Pashalık and though he left a considerable sum of money in the hands of Christofacio, dragoman of the Seraglio, who was murdered during his last visit in Cyprus, the

villain did not carry on the work as it ought to have been executed, and the Basha (Pasha), his successor in office, gave himself no trouble about this matter and the whole business was at a stand until July, when Bekir Pasha sent a person to see it, and by then, it is hoped to have been completed.⁵⁸ It is said that Larnaca was threatened with a water famine, until the middle of the nineteenth century when the works were restored by local efforts.⁵⁹ The aqueduct had been repaired at various times, one of which was in H.1293 (A.D. 1876) during which a plan of the aqueduct was made by Kemal Bey, the architect, on this occasion.⁶⁰

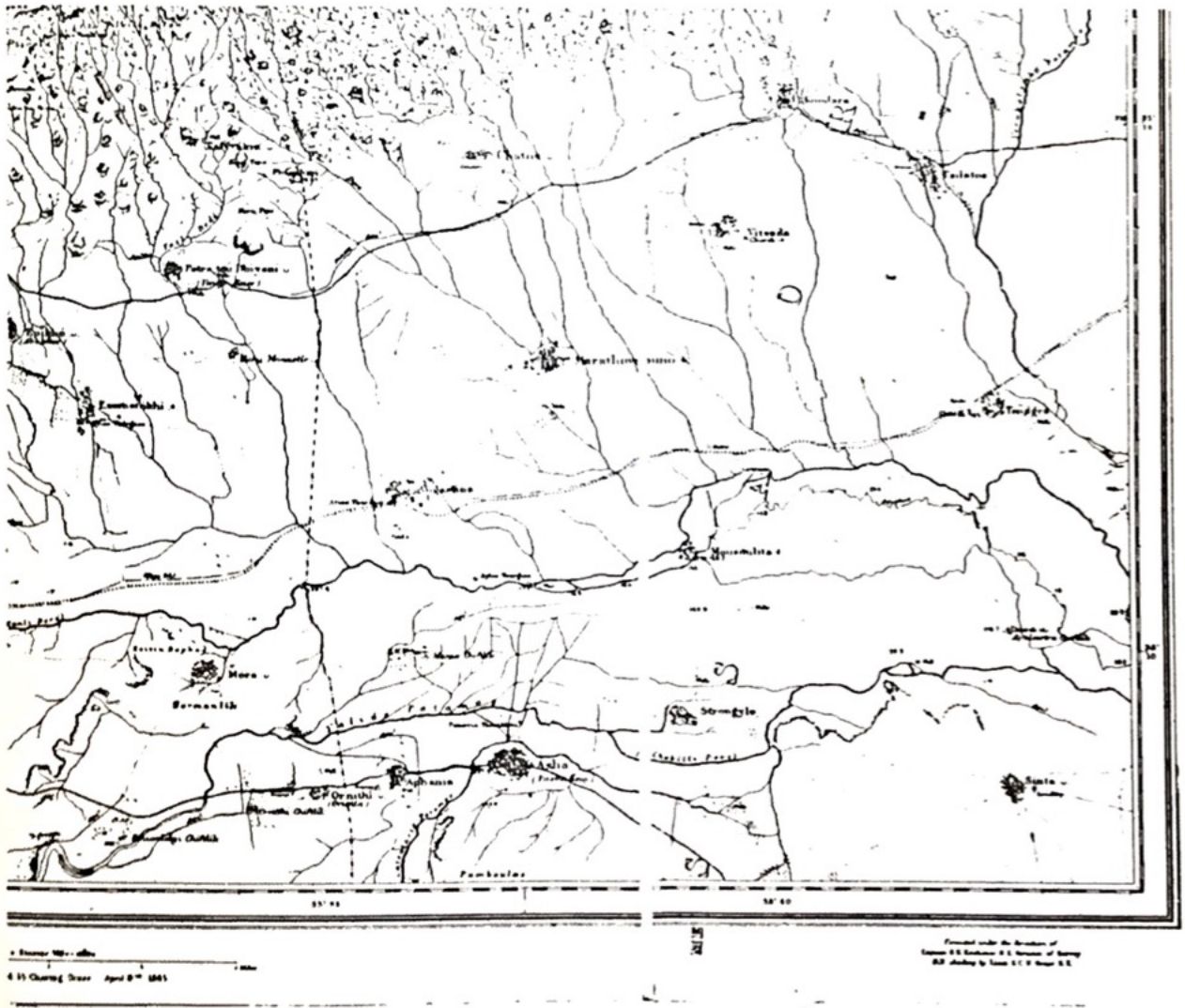

Figure 10 - The route of the aqueducts of Arif Pasha Çiftlik and others in the suburbs of Nicosia (Lefkoşa). Detail from the map of Captain H.H. Kitchener. Map No.5

8- *Arif Pasha Aqueduct*: This aqueduct is on the way to Gaziköy from Ercan Airport in Nicosia (Lefkoşa) district and consists of sixty nine arcades. (Fig. 9) The date of this is not exactly known but they were constructed to provide Arif Pasha farm with water located in this place. It is known

through some documents also that within the registered *vakıfs* of Lala Mustafa Pasha is the water of Balikitre,⁶¹ a village close to Gazi Köy. There are chains of wells in this region still used today. It may be possible to have water carried from these chain of wells to is aqueduct. The series of maps prepared by Captain H. H. Kitchener also indicate several aqueducts and chains of wells in this area in the map numbered 5 and (Fig. 10).

Figure 11 - Aqueduct at Zeytinlik (Templos), Girne.

There are several other aqueduct bridges traced in Zeytinlik (Templos) (Fig. 11) and Alsancak (Ay Yiorgios) (Fig. 12) in Kyrenia (Girne) area which can be considered as Turkish monuments. The report for the water works in the British period refers to the construction of an aqueduct in Ay Yiorgios.⁶² The present condition with concrete arches of the bridge and stone wells and columns make us realize that the bridge part was restored. Several other mills also show the traces of the aqueducts. Also, some documents refer to a certain bridge called Aladağı water at Yukarda village which was registered in the foundation of imam İsmail Fakıh to be repaired with imperial orders dated 2 N 1178 H (A.D. 1765) and 11 Za 1242 H (A. D. 1827)⁶³ and Mehmed Emin will be given the mission of *mermeretçilik* of the bridge with the imperial order dated 12 Z. 1214 H (A.D. 1800).⁶⁴

Human beings are not sometimes aware of the value of the things they have been utilizing for many years especially when they have some new and more practical things to satisfy their needs. With the excitement

Figure 12 - Aqueduct at Alsancak (Ay Yiorgios), Girne.

of having the most modern things, usually we immediately forget the value and service even of our best beloved properties. Also, with the demand to have a clean and well arranged environment several old monuments had been demolished as it was done to the Ottoman Palace which was originally a Venetian building with Turkish additions. The same fate happened to many Turkish aqueducts, mills, fountains and baths during the first half of this century. Recent activities make it obvious that there is more effort today to preserve the historical environment in both sides of Cyprus, as it could be observed from the recent publications. The Department of Antiquities and Museums of North Cyprus is carrying on some restoration projects for the conservation of the historical buildings solely with its own financial means. The aqueducts present in North Cyprus are also under this project. I expect to contribute to the history of Ottoman architecture in Cyprus with this article as a newly researched subject. ⁶⁵

Notlar

- 1 HILL, George, *A History of Cyprus*, Cambridge, 1949, Vol.I, p.6; TATTON - BROWN, Veronica, *Ancient Cyprus*, London, 1987, p.7.
- 2 HILL, George, *A History of Cyprus*, Vol. I, p.6.

- 3 *Swedish Cyprus Expedition*, III, pp.163-173; GJERSTAD E., "The Palace of Vouni", *Corolla Archaeological*, p.147; WRIGHT, G.R.H., *Ancient Building in Cyprus*, Netherlands, 1992, Vol.I, pp.321-322.
- 4 LAST, J. "Kourion, The Ancient Water Supply", *Proceedings of the American Philosophical Society*, 119, 1975, pp.39-72; WRIGHT, G.R.H., *Ancient Building in Cyprus*, p.322.
- 5 CESNOLA, General Louis Palma Di, *Cyprus, Its Ancient Cities, Tombs and Temples*, London, 1877, p.341.
- 6 *Ibid.*, pp.187-188.
- 7 WRIGHT, G.R.H., *Ancient Building in Cyprus*, Vol.I, p,183.
- 8 HILL, George, *A History of Cyprus*, Vol. I, pp.6, 253.
- 9 *Ibid.*, Vol.I, p.280.
- 10 *Ibid.*, Vol.I, p.280.
- 11 GUNNIS, Rupert, *Historic Cyprus*, Nicosia, 1939 (1973), pp.420- 422.
- 12 MARTONI, Nicholas, *Pelerinage*, 1896, p.632; ENLART, Camille, *Gothic Art and Renaissance in Cyprus*, trans. and ed. by David Hunt, London, 1987, pp.384, 385.
- 13 ENLART, Camille *Gothic Art and Renaissance in Cyprus*, p.384 n.19.
- 14 MARTONI, Nicholas, *Pelerinage*, p.632; ENLART, Camille, *Gothic Art and Renaissance in Cyprus*, p.385.
- 15 ENLART, Camille, *Gothic Art and the Renaissance in Cyprus*, p.383.
- 16 A tower of the city walls of the Lusignan period which were demolished during the Venetian period. vis. KESHISHIAN, Kevork, *Nicosia, Capital of Cyprus Then and Now*, Nicosia, 1990, Plan of the Medieval City Walls of Nicosia.
- 17 LATRIE, Mas, *Histoire de l'île de Chypre sous le Règne de Princes de la Maison de Lusignan*, Paris, Vol.1861, vol. III, p.267; ENLART, Camille, *Gothic Art and the Renaissance in Cyprus*, p.383.
- 18 ENLART, Camille, *Gothic Art and the Renaissance in Cyprus*, p.383.
- 19 GUNNIS, Ruper., *Historic Cyprus*, p.279.
- 20 BAKER, Sir Samuel, *Cyprus as I Saw it in 1879*, London, 1879, pp.253-4; GAZIOĞLU, A.C., *The Turks in Cyprus*, London, 1990, p.143
- 21 ENLART, Camille, *Gothic Art and the Renaissance in Cyprus*, p.384.
- 22 HILL, George, *A History of Cyprus*, Vol.III, pp.861; KESHISHIAN, Kevork, p.54. M.J.; *Cyprus and Asiatic Turkey, A Handy General Description of Our New Eastern Protectorate, From The English Encyclopedia*, London, 1878, p.8.
- 23 YILDIZ, Netice, "Osmanlı Dönemi Kıbrıs Türk Mimari ve Sanatı" *9th International Congress of Turkish Art, Contributions, 23-27 September 1991, İstanbul, Ankara*, 1995, Vol.III, p.524; SAHILLIOĞLU, Halil, "Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ın İlk Yılı Bütçesi", *Belgeler*, Vol.IV, No: 7-8, 1967, Ankara, 1969, p.17 n.39.
- 24 2 Zilhicce 979 (A.D. 1572), Bş.B.Ar. (Başbakanlık Arşivi, İstanbul) *Mühimme Defterleri* 16/339; YILDIZ, Netice, "Osmanlı Dönemi Kıbrıs Türk Mimari ve Sanatı", p.524.
- 25 Bş.B.Ar., *Mühimme Defterleri*, No:676/283 Date: 21 Za 983 (A. D. 1576)
- 26 *A Triconometrical Survey of the Island of Cyprus, executed and published by command of H.E. Major General Sir R. Biddulph, K.C.M.G., C.B., R.A., High*

Commissioner under the direction of Captain H. H. Kitchener, R.E., Director of Survey, Hillshading by Lieut. S.C.N. Grant, R.E., 1882, Scale of one inch to one statute mile= 1/63,360, London, 1885.

- 27 ESİN, Emel, "Kıbrıs'ta Türk Medeniyeti", *Touring (TTOK Belleteni) Kıbrıs Özel Sayısı*, İstanbul, No:44/323, Ekim-Aralık 1974, p.41.
- 28 JENNINGS, Ronald, *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus and the Mediterranean World*, New York, 1993, p.53
- 29 Bş.B.Ar., *Mühimme Defterleri* 440/41, 30 M 987 H.
- 30 KESHISHIAN, Kevork K. *Nicosia, Capital of Cyprus, Then and Now*, p.268
- 31 ALTAN, Mustafa Haşim. *Belgelerle Kıbrıs Vakıflar Tarihi*, Lefkoşa, 1986, Vol. I, p.525.
- 32 Topkapı Palace Archive, No:9419/20; ALTAN, Mustafa Haşim, *Belgelerle Kıbrıs Vakıflar Tarihi*, Vol. I, pp.521-522.
- 33 *The Cultural Heritage of Northern Cyprus. Its Protection and Preservation*, Lefkoşa, 1992 (Ed. and published by Foreign Ministry, Turkish Republic of Northern Cyprus.), pp.48-49. Ahmet Erdengiz from the Foreign Ministry also confirmed the news.
- 34 YILDIZ, Netice. "Osmanlı Dönemi Kıbrıs Türk Mimari ve Sanatı", p.524; Halil ALASYA, Fikret, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri*, Ankara, 1964, p.19; *Vakfiye of Cafer Pasha*, Cyprus Turkish National Archive, fol. 25.
- 35 Bş.B.Ar., *Kepeci Documents, Ruus Defteri*, No:224, fol.63.
- 36 JENNINGS, Ronald. *Christians and Muslims in Ottoman Cyprus*, p.155.
- 37 *Excerpta Cypria, Materials for a History of Cyprus*, Translated and transcribed by COBHAM, Claude Deleval, London 1908 (1986), p. 255.
- 38 INGLIS, James. first British Commissioner of Famagusta, *Report of the High Commissioner*, 1879, p.82; KESHISHIAN, Kevork, *Famagusta Town and District, Cyprus. A Survey of its people and Places from Ancient Times*, 1985, p.157.
- 39 KESHISHIAN, Kevork K. *Famagusta Town and District, Cyprus*, p.157.
- 40 WARD, I.L. *Department of Water Development, Cyprus Water Development, 1959*, Nicosia April 1959, pp.10, 21
- 41 ÖNGE, Yılmaz. "Kıbrıs'ta Yaşatılan Türk Mimarlık Gelenekleri", *Arkaik Dönemden Günümüze Kıbrıs'ta Türk Kültürü ve Turizm Politikası*, Lefkoşa, 1989, p. 101
- 42 I owe this information to Mr.Harid Fedai, who is a native of this town. Also, some documents refer to the aqueduct of Pir Pasha Mosque and aqueduct of the mill of Orta Cami'i in Lefke. *Cyprus Turkish Vakıf Administration Files*, No:69, 70/94.
- 43 BAKER, Sir Samuel. *Cyprus as I saw it in 1879*, London, 1879, pp.222-3; GAZIOĞLU, Ahmet C. *The Turks in Cyprus*, p.143.
- 44 *Cyprus Turkish Vakıf Administration Files*, No:115/94
- 45 One of the commanders joined to the conquest of Cyprus. He is one of the persons to establish the earliest vakıfs of haremyn on the island. *Cyprus Vakıf Administration Files*, No: 48/1927, Part:2. A document also refers to a certain Haydar Pasha, who was the Beylerbeyi of Revan and gives an order that no body must interfere into the property of Haydar Pasha at the present in Cyprus. Bş.B.Ar., *Mühimme Defterleri* 48 :636/228, 9 Z 990. (A.D. 1583) Two more

- documents one of which refer to the farm house of his son in Kyrenia (Girne) and the other one to the renting of the *vakıf* water in Lapta belonging to the *vakıf* of Haydar Pashazade Zallı Mehmet Bey. Bş.B.Ar., *Cevdet-Vakıf* No:10329 dated 5 B. 1191 (A.D. 1777) and No: 10676 dated 22 Za 1175 (A.D. 1762).
- 46 *Cyprus Turkish Vakıf Administration Files* No:77/98.
- 47 LEWIS, Mrs. *A Lady's Impression of Cyprus* in 1893, London 1894, pp.264-265.
- 48 ALTAN, Mustafa Haşim. *Belgelerle Kıbrıs Vakıflar Tarihi*, Vol.I, p.511.
- 49 *Cyprus Turkish Vakıf Administration Files*, No:73/94
- 50 KESHISHIAN, Kevork K. *Nicosia, Capital of Cyprus, Then and Now*, p.268.
- 51 *Turkish Monuments in Cyprus*, TRNC Department of Antiquities and Museums, Cyprus, 1988, p.33.
- 52 *Excerpta Cypria*, p.288. M.De Vezin and Keinneir also referred to this aqueduct in their travel books. op. cit., pp. 369-415. DRUMMOND, Alexander, *Travels Through Different Cities of Germany, Italy, Greece, and Several Parts of Asia ...*, London, 1754, p.252.
- 53 HILL, George. *A History of Cyprus*, Vol.IV, p.76.
- 54 DRUMMOND, Alexander. *Travels*, pp.252-253.
- 55 BAKER, Sir Samuel. *Cyprus as I Saw it in 1879*, London, 1879, pp.35-6; GAZIOGLU, Ahmet G., *The Turks in Cyprus*, London, 1990, p.142.
- 56 For more information about this *vakfiye* vis. LUKE, Sir Harry, *Cyprus Under the Turks 1571-1878*, London, (1921) 1989, pp-71-73; ALTAN, Mustafa Haşim, *Belgelerle Kıbrıs Vakıflar Tarihi*, Vol.1, pp. 482-486; ÖZORAN, Beria Remzi, "Kıbrıs Adasında Bekir Pasha Vakfi", *Vakıflar Dergisi*, No:XVI, 1982, pp.27-29.
- 57 LUKE, Sir Harry. *Cyprus Under the Turks 1571-1878*, London, (1921) 1989, pp.71-73; ALTAN, Mustafa Haşim, *Belgelerle Kıbrıs Vakıflar Tarihi*, Vol.1, pp. 482-486.
- 58 DRUMMOND, Alexander. *Travels*, p.253.
- 59 HILL, George. *A History of Cyprus*, p.76.
- 60 For the plans vis. ALTAN, Mustafa Haşim, *Belgelerle Kıbrıs Vakıflar Tarihi*, Volume 1, pp. 491-495. The plans shown are from the photographs in the National Archive in Kyrenia (Girne) but unfortunately, no number has been indicated on the plan to show the whole part and also there is no reference to the original document. According to Mr.Altan, the director of the archive, he copied these plans from the original ones preserved in the Prime Ministry archive in Istanbul.
- 61 Bş. B.Ar. *Bab-i ali Evrak Odası Mümtaz Kalemî, Kıbrıs ve Bosna Kataloğu* MTZ. Kb 1338-3-15 Dosya No:1-A/1-5, lef:15; YILDIZ, Netice, "Ottoman Period in Cyprus: A Glance at Turkish Architecture", *New Cyprus*, February-March 1992, p.23; YILDIZ, Netice, "Osmanlı Dönemi Kıbrıs Türk Mimari ve Sanatı", p.524."
- 62 ROEBURN, C. C.B.E., D.Sc., *Cyprus Water Supply and Irrigation Department, Water Supply in Cyprus, Annual Report for 1946*, Nicosia, 1947, p.6
- 63 Bş. B.Ar., *Cevdet-Nafia Vesikaları Fihristi*, No:25 and 594.
- 64 *ibid*, no:1813.
- 65 The author feels obliged to express her special acknowledgements to Prof.Dr.Michael Kiel Prof. Dr. Ara Altun and Prof. Dr. Nurhan Atasoy for their encouragements to study the subject, and thanks to the staff of Başbakanlık

Arşivi in Istanbul and to Mr. Mustafa Haşim Altan, Director of the Cyprus Turkish National Archive, Mr. Harid Fedai, Mr.Tuncer Bağışkan, Mr.Ali Kanlı, Mr. Zaim Necatigil, Mrs Ersev Sarper and Mr Suat Bergil for their kind help for the formation of this article.

KIBRIS'TA SU YOLLARI VE KEMERLERİ

ÖZET

Su, insan yaşamının en önemli gereksinimlerden biridir. Kıbrıs gibi kurak bir iklime sahip bir adada ise bu gereksinim ve kentlere su sağlamak her zaman önemli olmuştur. Kıbrıs uygarlık tarihi sürecinde su ile ilgili sistemlerin ilk olarak Roma döneminde yapıldığı bilinmektedir. Daha sonra Bizans ve Luzinyan dönemlerinde de bu sistemler artmış, ancak yeterli olmamıştır. Osmanlı döneminin daha ilk yıllarından kentlere su sağlamak çok önem kazanmış ve çeşitli dönemlerde su yolları ve su kemerleri vakıf kapsamında yapılmıştır. Bu makalede antik dönemlerde yapılan su kemerlerine değinilmiş, günümüze kadar gelen mimari örnekler ve arşiv belgeleri ışığında Osmanlı döneminde yapılan su yolları ve kemerleri burada tanıtılmaya çalışılmıştır.

KIBRIS TÜRKLERİNDE İSİM VE İSİM VERME YOLLARI, SOYADI ALMA YÖNTEMLERİ

Oğuz YORGANCIOĞLU *

ÖZET

Yazıda, Kıbrıs Türklerinde isim ve isim verme ile ilgili gelenekler anlatılmakta ve 4,000 ortaokul/lise öğrencisinin adları ve soyadları üzerinde yapılan bir araştırmanın sonuçları irdelenmektedir.

Kıbrıs Türklerinde geleneksel olarak öncelikle babanın babasının veya annesinin adı verilirdi. Annenin annesi veya babası ile aile içinde en çok sevilen kişilerin adı da tercihler arasında idi.

Günümüzde geleneksel isim verme yöntemi yanında takvim yapraklarına bakılarak anne-babaya ilgi çekici gelen, çağa uygun olan, özel yöntemlerle yaratılan, evlilik öncesi duyguları, yarım kalmış aşkları, ulaşılamamış hedefleri, arayıp da bulunamayan sevgilileri çağrıştıran ya da kulağa hoş gelen isimler verilmektedir.

Soyadı olarak baba adı, mesleği ya da lâkabı sonuna *oğlu* eki ekleyerek; *soy*, *soylu*, *han*, *ci-ci*, *sel/sal*, *seven/sever*, *er*, *lı-li*, *gan/gen*, *kan* eklerinden yeni isim türeterek; *soy*, *soyu*, *er*, öz önekleri ile türeterek; coğrafya, renk, maden/madeni araç, isimlerini kullanarak; ya da vücut yapısı ve ruhsal durumla ilgili sözcüklerle Rumca asıllı ve Arapça isimler soyadı olarak kullanılabilir.

■ GİRİŞ

Dünyadaki her varlığın bir adı vardır. Bu ad o varlığın simgesidir. İnsan da bir varlıktır ve onun da bir adı, bir ismi vardır. Tarihi metinlerden öğrendiğimiz kadar geçmişte isim vermek her toplumda değişik düşünce ve değişik yöntemlerle olurdu. Kişilere, sınıflarına göre, soylarına göre, fizik yapılarına göre, gençliklerinde yaptıkları işlere göre isim verilirdi.

Dede Korkut¹ metinlerine göre Türkler'de erkek çocuğa belli bir dönem isim verilmezdi. Taa ki bir iş başarsın, bir kahramanlık göstere, bir konuda ne yeteneği var göstere, kendini kanıtlasın.

* Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayın Kurulu Üyesi, Emekli Öğretmen.

O zaman toplumun o günkü bilge kişisi gelir, düzenlenen törenle kişiye, becerisine göre isim verirdi. Yani aldığı isim, kişinin kimliği olurdu. Aklının derecesini ve yeteneğini anlatırdı. Tören bitiminde bilge kişi duada bulunur ve “Adını ben verdim, yaşını Allah versin...” derdi.

Bu güzel alışkanlık ve kişiye iyi dilekte bulunmak, yer yer de olsa Kıbrıs'ta devam ediyor. Yaşlılarımız, ilk kez gördükleri ve adını bilmedikleri çocuklara veya gençlere “adın neydi senin?” diye sorarlar. Yanıt alınca da “adınla yaşayasın” veya “adınla bin yaşa” dileğinde bulunurlar.

Kıbrıs Türkleri'nde isim verme işlemi nasıldı, şimdi nasıldır, isim verme nasıl yapılıyordu (ya da yapılıyor) soruları beni hep düşündürdü.

Bu sorulara yanıt bulmak için Gazi Mağusa İlçe Merkezi'ndeki Namık Kemal Lisesi, Cambulat Lisesi, Gazi Mağusa Türk Marif Koleji, Özgürlük Ortaokulu ve Endüstri Meslek Lisesi öğrenci listelerini (yaklaşık 4,000 kişilik) taradım. Bu yazıda, bu tarama sırasındaki saptamaları irdelemek istiyorum.

■ GEÇMİŞTE KIBRIS TÜRKLERİ ARASINDAKİ İSİM VERME İŞLEMİ

Şurası bir gerçektir ki Kıbrıs Türk aile yapısı yakın geçmişe kadar ataerkil özellikler gösteriyordu. Anne; babaya tabi idi. Evlâtlar ataya saygıya önem verirdi. Bu saygı icabı doğumlarda anne/babasının adını çocuğuna vermek usuldendi. Zaten nene/dede de bunu bekler, açıkça söylemese de bunu isterdi. Buna ek olarak ilk çocuğun oğlan olması da istenirdi.

Bu istek ve beklentiden, aslında istenen ve beklenen, ata adının ve soyunun devamıdır. Çünkü kız ele gider, kocasının adını alır, onun soyunu devam ettirirdi, çocuklar babalarının ismini yaşatırdı. Ailelerin erkek çocuk isteyişi ve bunda ısrar edişi, yanlış ve geri bir düşünce olarak değerlendirilebilir. Halbuki, bize göre bu, gayet doğal bir arzudan başka birşey değildi.²

Tesbit edebildiğimiz ve kahramanları halen hayatta olan bir anne/baba sırf bir oğulları da olsun diye dokuz kez doğuma razı oldular. Ondan sonra ümidi kestiler. Kızlarını besleyip büyüttüler ve binbir fedakârlıkla dokuzunu da okuttular. Hepsi yüksek okuldan mezun oldular, bu arada büyük kız evlendi. Doğum yaptı ve ilk çocuğu oğlan oldu. Yüreği yanık babasına teselli verir düşüncesi ile:

- Baba artık üzülme, işte aileye oğlan doğurdum, mutlu ol, dedi.
Adam gayet soğukkanlılıkla cevap verdi:
- Güzel kızım, oğlun analı babalı büyüsün, dert görmesin, mutlu olsun, ama o babasının oğlu, benimse sadece torunum.

1940'lı yıllara kadar Kıbrıs'ta doğumları, "köy ebesi" dediğimiz pratikten yetiştirme ebeler yaptırır. İşte bu ebeler, çocuk doğar doğmaz cinsiyetine göre bir isim düşünür ve kulağına yalnız ikisinin duyacağı şekilde bu adı söylerdi. Bu, o çocuğun göbek adı olurdu. Loğusayı kaldırma günü, doğumun üçüncü günü bu adı anasına söylerdi. Anne/baba bu adı beğensin/beğenmesin yeni bir ad bulur ve yedi gün dolmadan çocuğu nüfus kütüğüne yazdırır. Bu isimler Türk/Müslüman özelliği taşırdı. Bu yazdırılan isimler nasıl seçilirdi, neler olurdu?³

1. Bu isim oğlanlarda genellikle dedenin, aile çevresinde sözü en çok geçen ve ya aile içinde en çok sevilenin; çocuk kız ise, önce anneannenin, babaannenin veya aile içinde en çok sevilenin adı olurdu.
2. Çocuk oğlan ise ve dedelerden biri ölü ise onun adı, kız ise ve ninelerden biri ölü ise onun adı konurdu.
3. Dede/nenelerin adları diğer kardeşler tarafından konmuş ise ve ataların gücenmeyecekleri biliniyorsa değişik yol ve yöntemlere baş vurulurdu.
  - a) İlk erkek çocuğa, ilk erkek olduğunu anlatmak için İlkin, İlker, İlkay,
  - b) İlk kız çocuğa, ilk kız olduğunu anlatmak için İlknur, İlkşen, ilksev, ilkay,
  - c) Son erkek çocuğa, bunu anlatmak bakımından Soner, Sonay, Songün, Sontaç, Sonuç, Dursun, Durdu,
  - d) Son kız çocuğa bunu anlatmak bakımından, Songül, Sonuç, Sonay, Netice, Duriye, Durkadı, gibi isimler verilmesi yaygındı.

Hemen farkedileceği gibi ilk ve son çocuklara verilen bir kısım isimlerde cinsiyet farkı gözetilmiyordu. Hayatın garip bir tecellisi olarak aynı ismi taşıyan kişilerin birbirlerini eş seçmek durumunda kaldıkları da görülürdü. Aydın-Aydın; İlkay-İlkay, Sonay-Sonay tesbit edebildiğimiz aynı adı taşıyan üç çifttir.

4. Bir kısım aileler daha milliyetçi olur aile bağınazlığından kurtulurlardı. Bunlar çocuklarına kendi dönemlerinin tanınmış Türk Devlet adamlarının; kızlarına kendi dönemlerinde isim yapmış kadınlarımızın isimlerini verirlerdi. Lider isimlerini çocuklarına vermek hem bir alışkanlık, hem de bir övünç konusuydu. Bugün hâlâ bu alışkanlık devam etmektedir. Mağusa bölgesinin beş okulunda yapılan bir isim araştırması/derlemesi bile bunu açıkça göstermektedir.

Yaklaşık dört bin isim içinde tesbit edilen lider isimlerinin dökümü şöyledir:

- a) Cengiz 22,

- Topel 2,
Cengiz Topel ..... 2 kişinin adı olarak saptanmıştır.
- b) Süleyman 18,
Demirel 6,
Süleyman Demirel ..... 2 kişinin adı;
Sağlam Demirel ..... 2 kişinin soyadı olarak saptanmıştır.
- c) Bülent ..... 12 kişinin adı,
Bülent ..... 7 kişinin soyadı,
Ecevit ..... 5 kişinin adı,
Karaoğlan ..... 2 kişinin soyadı olarak saptanmıştır.
- d) Fevzi 12,
Fevzi Çakmak ..... 4 kişinin adı olarak saptanmıştır.
- e) Menderes 3,
Adnan Menderes 2,
Adnan ..... 11 kişinin adı olarak saptanmıştır.
- f) Alpaslan 4,
Türkeş 2,
Alpaslan Türkeş ..... 2 kişinin adı olarak saptanmıştır.
- g) Cemal 15,
Gürsel 2,
Cemal Gürsel ..... 2 kişinin adı olarak saptanmıştır.
- h) İsmet ..... 7 erkek,
..... 3 kız adı olarak saptanmıştır.

5. Yaygın olmamakla birlikte bulunulan adaklara göre de isim verildiği tesbit edilmiştir. Kızı olmayan aileler, Hala Sultan Türbesi'ni ziyaret eder dilekte bulunurlardı. Kızları olunca da (diledikleri gerçekleşince) adını Hala Sultan veya sadece Sultan koyarlardı. Yapılan araştırmada Sultan adının hem kız, hem erkek adı olarak yaygın olduğu tesbit edilmiştir. (16 kız adı / 7 erkek adı)

Oğlan çocukları olmayanların da aynı mealdeki dileği Baftaki Hacı Mehmet ziyaretgâhına giderek gerçekleştirdikleri tesbit edilmiştir. Dilekleri gerçekleşince onlar da oğullarına Mehmet adını verirlerdi. Mehmet adı toplum içinde Mustafa adından sonra ikinci yoğunluktaki

erkek adıdır.

6. Hamilelik sırasında kocalarını yitiren bazı kadınların, doğan çocuklarına ölen kocalarının ismini verdikleri tesbit edilmiştir. Dolayısıyla hem kendi adı, hem babasının adı aynı olan insanların vardır. Mustafa Mustafa, Hasan Hasan, Ali Ali, Kutup Kutup, Esat Esat tesbit edebildiğimiz birkaç örnektir.
7. Bazı ailelerin çocuklarına gördükleri rüyaya göre isim verdikleri tesbit edilmiştir. Ancak bu rüyalar sıradan rüyalar değil, ailenin olağanüstü saydığı rüyalardır. O ismin aile yaşamına olumlu katkıda bulunacağı inancı hakimdi. Bu isimler, evliya (yadır) isimleri, veya peygamber isimleri olurdu. Muhammed, İlyas, Musa, Hızır, İbrahim, İsa, Davud gibi erkek adları ile; Melek, Emine, Asiye, Meryem gibi kız isimleri yaygındı.
8. Bazı aileler çocuklarına, doğdukları zaman veya güne göre isim verirlerdi.
  - a) Ramazan ayı boyunca doğan erkek çocuklara Ramazan veya Ramadan,
  - b) Salı günü doğan oğlan çocuklarına, Salih,
  - c) Cuma günü doğan erkek çocuklara Cuma veya Cumali adı verilmesi gibi.

Bu isimler oldukça yoğun kullanılan isimlerdir. Salih(27), Ramazan/ Ramadan(9), Cuma/Cumali adı da (6) kişinin adı olarak tesbit edilmiştir.
9. Kıbrıs Türkleri arasında resmi isim kadar, çevrenin yakıştırdığı isimler de geçerliydi. Hatta bazı durumlarda bu yakıştırma ad resmi addan daha ağır basardı. Buna "lâkap" denirdi. Bu lâkapların değişik verilmiş nedenleri vardı:
  - a) Kişinin vücut yapısına göre verilen lâkaplar: Bunlar isimden önce kullanılırdı. (Topal, Kör, Makri, Çolak, Kambur, Altıparmak, Kulaksız) gibi.,
  - b) Yüzünün/görünüşünün özelliklerine göre verilen lâkaplar: Posbıyık....., Köse(spano)....., Dişlek....., Arap....., Çilli(Batsalo)....., Kel....., Kargaburunlu..... gibi.
  - c) Kıyafetine / giyinişine göre verilen lâkaplar: Şalvarlı....., Kavuklu....., Çarıklı....., Dizlikli(Vraga)....., Süvari....., Çizmeli....., Bağzıbağlı..... lâkapları gibi.
  - d) Ailece o mesleği icra edenlere verilen lâkaplar: Yağcılar, Helvacılar, Deveciler, Çubanolar, Kiracılar gibi.
  - e) Belli bir mesleği olan kişilere verilen lakaplar:

- a) Hancı....., Sucu....., Yapıcı....., Yorgancı.....,
b) Makinist....., Sallak....., Nalbant....., İmam.....,
c) ..... Onbaşı, ... Çavuş, ... Komutan gibi.
- f) Davranışlara göre verilen lakaplar: Sofu, Softa, (Dinsiz) Gâvur, Yangın, Âşık, Çapkın, Gaççak (Kaçak), Müzevir, Galo, Haramzade, Karıncabasmaz tesbit edilenlerdir.
- g) Atalardan kalma lâkaplar: Bu tür lâkaplar anlaşıldığına göre ilgili aileler Kıbrıs'a gelip yerleştiklerinde bu lâkaplarla bilinirlerdi. Bunu isim olarak benimseyip yaşatmışlar ve soyadı kanunu uygulamaya konunca bunu resmileştirmişlerdir. Dümenciler, Araplar, Kenanlar, Beyzadeler, Baballikkiler, Emir Ahmetler, Kuçubeler (Küçük Beyler), Hasanolar (İri Hasan), Mustahuriler (İnce Mustafalar), Kızıllar, Katırcılar, Kiracılar tesbit edilenlerin bir kısmıdır.
- Bugün alınan soyadların bir kısmı bu lâkaplardan gelmektedir.

■ KIBRIS TÜRKLERİNDE SOYADLAR

6 Mayıs 1974 tarih ve 16/1974 sayılı Soyadı Yasası, soyadı konusunu zorunlu hale getiren önemli bir yasadır. Ancak uygulanışı savaş yıllarına denk geldiği, uygulayıcı memurların Türkçe bilgileri zayıf olduğu, konuya da yeterince önem verilmediği için yanlış ve olumsuz durumlar ortaya çıkmıştır.

- a) Rumca veya Rumcadan bozma sözcükler soyadı olarak kaydedilmiştir.
b) Arapça veya Arapçadan bozma sözcükler soyadı olarak kaydedilmiştir.
c) Ciddiyetten uzak bencillik ve insan ruhuna güvensizlik veren sözcükler soyadı olarak kaydedilmiştir.
d) Olağan adlar soyadı gibi kaydedilmiştir: Hüsnü Feridun, Mehmet Fehmi gibi.

Bunun dışında soyadı alırken başvurulduğunu tesbit ettiğimiz yöntemler ve soyadı örnekleri şunlardır:

1. Baba adının sonuna (-oğlu) eki getirilerek alınan soyadları: Abdullah-oğlu, Musa-oğlu, Besim-oğlu, Kâmil-oğlu, Bekir-oğlu gibi.
2. Baba mesleğinin sonuna (-oğlu) eki getirilerek alınan soyadları: Yorgancı-oğlu, Sucu-oğlu, Ekmekçi-oğlu, Arabacı-oğlu, Döşemeci-oğlu gibi.
3. Baba lâkabının (.....) sonuna (-oğlu) eki getirilerek alınan soyadları: Köse-oğlu, Topal-oğlu, Kör-oğlu, Çakır-oğlu gibi.

4. a) Herhangi bir ismin sonuna (-soy) eki getirilerek alınan soyadları: Aslan-soy, Bol-soy, Kurt-soy, Öz-soy gibi.
b) Herhangi bir ismin sonuna (-soylu) eki getirilerek alınan soyadları: Karaman-soylu, Türk-soylu, Altun-soylu, Aslan-soylu gibi.
c) (soy-/soyu-) sözcüklerinin önek olarak kullanılması ile alınan soyadları: Soy-bay, Soy-kan, Soy-kara, Soyu-arap gibi.
5. Herhangi bir ismin sonuna (-han) eki getirilerek alınan soyadlar: Uluçhan, Ali-han, Gök-han, Emir-han, Bilge-han, Özcan-han gibi.
6. (-cı/-ci) meslek eki ile oluşturulan soyadları: Davul-cu, Odun-cu, Çalıcı, Deve-ci, Av-cı, Saban-cı, Demir-ci, Boza-cı, Çift-çi, Çer-çi, Papuççu, Süt-çü gibi.
7. Bir ismin sonuna (-sal/-sel) eki getirilerek alınan soyadları: Işı-sal, Uysal, Nur-sal, Türk-sal, Yol-sal, Gök-sel, Tan-sel, Boran-sel, Gür-sel, Nursel gibi.
8. Bir ismin sonuna (-seven/-sever) ekleri getirilerek alınan soyadları: Ar-seven, Çiçek-seven, Yardım-seven, İş-seven, Can-sever, Ün-sever, Hak-sever, Yar-sever, Kar-sever, Yurt-sever gibi.
9. Bir ismin önüne (Er-) eki getirilerek alınan soyadları: Er-soy, Er-han, Er-kan, Er-tem, Er-ay, Er-boy, Er-bay, Er-tan, Er-can, Er-türk, Er-ozan gibi.
10. Bir ismin sonuna (-er) eki getirilerek alınan soyadları: Deniz-er, Şen-er, Soy-er, Can-er, Tam-er, Yavaş-er, Güçlü-er, Ün-er, Son-er, Çin-er, Güler gibi.
11. Doğum yerinin sonuna (-lı/-li) eki getirilerek alınan soyadları: Görneçli, Margili-li, Lefkonuk-lu, Bağnkara-lı, Mutluyaka-lı, Monarga-lı, Özbaflı, Özboltaşlı-lı gibi.
12. Doğrudan bir coğrafya adını soyadı olarak alanlar: Semerkant, Yeşilada, Uludağ, Buhara, Karadeniz, Parlaktepe, Yücetaş, Bozkır, Tunceli, Asilkent, Alasya, Çatalkaya gibi.
13. Bir ismin sonuna (-gan/-gen) eki getirilerek alınan soyadları: Sayıl-gan, Atıl-gan, Yaz-gan, Sev-gen, Sevin-gen, Bil-gen gibi.

14. Bir ismin sonuna (-kan) eki getirilerek alınan soyadları: Şen-kan, Tüm-kan, Ser-kan, Ata-kan, Çağa-kan, Soy-kan, Ada-kan, Arı-kan gibi.
15. Bir ismin başına (öz-) öneki getirilerek alınan soyadları: Öz-gün, Öz-kut, Öz-kurt, Öz-men, Öz-alp, Öz-soy, Öz-koreli, Öz-karaman, Öz-güzel, Öz-inanır, Öz-saidoğlu gibi.
16. a) Renk isimlerini soyadı olarak kullananlar: Sarı, Beyaz, Kızıl, Kara, Arap, Akça gibi.
b) Herhangi bir sıfat sözcüğünü ön ek olarak alınan soyadları: Ak-ten, Ak-saçlı, Kara-bardak, Kara-bacak, Kızıl-kaya, Kara-gözlü, Kara-kaşlı gibi.
17. Maden adlarını / madeni araç adlarını soyadı olarak alanlar:
a) Altın, Altun, Demir, Cevher, Tunç, Çelik, Pırlanta,
b) Bıçak, Çatal, Kılıç, Tuncel, Sertdemir, Altuntaş gibi.
18. Vücutla ilgili soyadları:
a) (-el) ekinin ilâvesiyle alınanlar: Açık-el, Demir-el, Gön-el, Gök-el, Çevik-el, Sadık-el, Yan-el gibi.
b) Bir sıfatla bir organın bir araya getirilmesi ile alınanlar: Taş-bilek, Sert-ayak, Çelik-kol, Kurt-baş, Kara-bacak gibi.
c) Tenle ilgili soyadlar (Ten rengi ile ilgili soyadlar): Beyaz, Esmer, Kara, Arap, Kızıl, Akten, Akbaş, Türktenli gibi.
19. Vücut yapısı ile ilgili soyadlar: Kısa, Uzun, Gürbüz, Şişman, İnce, Küçük, Yağız gibi.
20. Bitki isimlerini doğrudan soyadı olarak: Fidan, Ağaç, Çınar, Böğürtlen, Üzüm, Çilek, Çavdar, Çiçek, Nergiz, Gül gibi.
21. Hayvan ismini soyadı olarak kullanma: Akkoyun, Karakuzu, Aslan(Arslan), Kaplan, Karaca, Tosun, Toklu, Kurt, Bozkurt, Tilki (memeli adları) gibi;
Kartal, Doğan, Şahin, Turaç, Toprak, Sülün (kuş isimleri) gibi;
Yılan (sürüngen ismi) gibi.
22. Rumca veya Rumcaya çalan sözcüklerin soyadı olarak alınması: Baballikki, Bata, Cancuri, Filo, Konde, Kondosoğlu, Kunna, Koçero, Madalli, Mendeli, Mirka, Mirillo, Bafidi, Polidi, Gullura, Guguna, Galadari, İndiano, Mustahuri, Sula, Şonya, Tantura, Vazaro gibi

soyadlarını bu guruptan sayabiliriz.

23. İlginç diye niteleyebildiğimiz bir başka gurup soyadı:
- Sıfat-fiil diyebileceğimiz guruptaki soyadları: Döndü, Satılmış, Canitez, Keskinbakış, Basmaz, Dönmez, Çokkonuşur, Geçkalmış, Söylemez, Hiçyılmaz, Yılmabaşar gibi.
  - Tez, Tutum, Tilim, Bitirim, Pazar, Aki, Ballıbaba, Baturay, Cam, Saturay, Ünlübay, Baca, Barut, Duman gibi.
24. Arapça veya Arapçaya çalan soyadları: Arabi, Arbak, Bundak, Cevit, Ebediler, Garaplı, Huz, Misli, Piri, Şadur, Yahı, Züra gibi.
25. Ruh hallerini yansıttığını kabul edebileceğimiz soyadaları:
- İyimserlik anlatanlar: Şekerim, Bitirim, İyimser, Ateş, Cennet gibi.
  - Ezilmişlik anlatanlar: Garip, Çürük, Cansız, Kansız, Züğürt, Dişlek, Evleksiz, Marazlı, Çulsuz, Susuz, Aylanç, Basmaz, Kolokasoğlu, Buruk, Köş gibi.

I GÜNÜMÜZDE KIBRIS TÜRKLERİNDE İSİM VERME

2000 yılına birkaç kala Kıbrıs Türkleri arasında isim verme epey değişikliğe uğramış durumdadır. Bir defa artık çok çocuk yok...! Bir veya iki çocuk. Gerekçe ekonomik zorluklar. Ve çağın birikiminden yararlanarak bir kız, bir erkek çocuk sahibi olunabiliyor. Bunu denk getiremeyenler azınlıkta. Bu durumda ilk veya son çocuğa isim aramak ihtiyacı kendiliğinden ortadan kalkıyor.

Günümüzde karı/kocanın ikisi de çalıştığı için, anne/babaya olan ekonomik bağımlılık azaldığı için anne/baba adına heveslenenler de azaldı.

Siyasi ve Tarihi kişilerin adını koyanlarda da bir azalma gözlemleniyor. Doğumlar artık hastahanelerde veya kliniklerde gerçekleştiği için göbek adı verme alışkanlığı neredeyse tarihe karışıyor.

O halde günümüz insanı çocuğuna isim verirken hangi yol ve yöntemlere baş vuruyor?

1. Bazı takvim yayıncıları, her günlük takvim yaprağına; erkek ya da kız olma durumuna göre adlar öneriyorlar. Bazı aileler bunlara bakıp çocuklarına isim veriyorlar.

2. Bazı aileler çocuklarına kendilerince ilgi çekici ve az rastlanan olan isimler veriyorlar.

a) Tülek, Tülük, Keklik, Konca, Gonce, Kuzu, Fidan, Fidaser, Hanım

gibi kız isimleri;

- b) Keser, Ekşi, Merdan, Kürdan, Teran, Serden, Satı gibi erkek isimleri bu katagoriye örnek gösterilebilirler.

3. Bazı aileler çocuklarına çağa uygun isimler vermeği tercih ederler. Bu isimlerde kız/erkek ayrımı olduğu söylenemez. Uzay, Yıldız, Deniz, Gök, Göksel, Evren, Evran, Devran, Güneş, Eser, Uygur, Işık isimleri bu tür isimlere verilebilecek örneklerdir.

4. Bazı aileler daha da ilginç yöntemlere başvurmaktadır. Anne ve baba adlarının ilk heceleri alınmakta, uygun bir şekilde birleştirilmekte ve ya çocuklarına isim, ya da aileye soyisim olarak kullanılmaktadırlar.

Ayşe-Salih ..... isimlerinden Aysal,

Arife-Mehmet ..... isimlerinden Mear,

Emine-Reşat ..... isimlerinden Emre,

Cemil-Meryem ..... isimlerinden Cemre adları bu yolla elde edilen ve tesbit edebildiğimiz isimlerden birkaçıdır.

5. Bazı aileler kendi aralarında anlaşır. Baba oğullara, ana da kızlara isim verirler. Tabii müdahale söz konusu olmayacağı için kişiler istediklerinde davranırlar. Ve evlilik öncesi duygularını, yarım kalmış aşklarını, ulaşamamış hedeflerini, arayıp da bulamadıkları sevgilerini yansıtan isimler verirler.

- a) Dilem, Çisem, Esem, Rüyam, Aşkım, Güncem, Arzum, Özlem, Melek, Didem, Haslet gibi kız adları;

- b) Özgür, Özerk, Özlem, Kurtuluş, Barış, Galip, Savaş, Ulaş gibi erkek adları bu grupta sayılabilecek isimlerdir.

6. Bazı aileler hangi dilden olduğu belli olmayan, ama söylenişi kulağa hoş gelen isimler verirler. Bu tür isimlerde de kız/erkek ayrımı kesin değildir. Üstelik bu isimlerde ille anlam aramak da gerekmez.

Yelda, Melda, Melis, Alis, Hürây, İrem, Diren, Seren, Jule gibi isimleri bu grupta gösterebiliriz.

7. Son olarak da eski alışkanlıklarını devam ettiren kişileri gösterebiliriz.

■ KIBRIS TÜRKLERİNDE KULLANILAN İSİMLER

Daha önce de belirttiğimiz gibi bu araştırma için Mağusa Kaza Merkezindeki Namık Kemal Lisesi, Cambulat Lisesi, Gazi Mağusa Türk Maarif Koleji,

Özgürlük Ortaokulu ve Endüstri Meslek Lisesi öğrenci listeleri alınıp isimler ve soyadlar tek tek fişlendi. Bu fişlenen isim ve soyadları alfabetik sıraya kondu ve tekrar hangi isim ve hangi soyadın kaç tane olduğu sayılıp tesbit edildi. Yaklaşık dörtbin kişi içinden, konuya yabancı olduğu için Türk olmayanların isimleri dahil edilmedi. Çıkan sonuç toplu olarak aşağıdaki TABLO'da da gösterilmiştir:

TABLO
KIBRIS TÜRKLERİ ARASINDA EN ÇOK KULLANILAN
İSİMLER VE YOĞUNLUKLARI

Yapılan Araştırmada Tesbit Edilen İsimlerin
Yoğunluk Tablosu Şöyledir:

Kız İsimleri				Erkek İsimleri			
Ayşe	adı	92	kişi	Mustafa	adı	118	kişi
Fatma	"	90	"	Mehmet	"	107	"
Emine	"	56	"	Ali	"	88	"
Hatice	"	32	"	Hasan	"	80	"
Meryem	"	30	"	Hüseyin	"	80	"
Şerife	"	30	"	Ahmet	"	75	"
Havva	"	29	"	İbrahim	"	48	"
Özlem	"	23	"	Osman	"	38	"
Elif	"	22	"	Murat	"	32	"
Ayşen-Zehra	"	19	"	Salih	"	27	"
Gülay	"	18	"	Kemal	"	26	"
Cemaliye	"	16	"	Cengiz	"	22	"
Fatoş-Sultan	"	16	"	Süleyman	"	18	"
Derya-Mine	"	14	"	Ramadan	"	17	"
Pembe	"	13	"	Cem-Ömer	"	16	"
Sinem	"	12	"	Arif-Cemal	"	15	"
Arzu-Zeynep	"	11	"	Savaş	"	15	"
Alev-Deniz	"	10	"	İsmail-Âdem	"	13	"
Asiye-Ebru-Ece ...	"	10	"	Arif-Fevzi-İsa	"	12	"
Eda-Emel-Yeşim ..	"	9	"	Erkan-Yusuf-Uğur	"	12	"
Yeliz-Zalihe	"	9	"	Derviş-Kadir	"	9	"
Ayşen-Ayten	"	8	"	Ümit-Yüksel	"	9	"
Dilek-Pervin-Pınar	"	8	"	Veli-Yaşar	"	8	"
				Tansel-Tuğçe	"	8	"
				Sultan	"	7	"

Kaynak: Yazarın kendi araştırması.

Dikkat edilirse en yoğun kız ve erkek isimleri, dini metinlerde adı geçen tarihi kişilerin isimleridir. Bunca zaman aşımına ve yeniliklere rağmen bu isimlerin değerlerini yitirmedikleri açıkça görülmektedir.

Çalışmadan çıkan sonucun harf harf dökümü ise aşağıdaki gibidir.

D) A harfi ile başlayan 586 isimden 277'si kız adı, 319'u da erkek adıdır. Demek ki A harfi ile başlayan isimlerde yoğunluk erkek isimlerindedir.

1. A harfi ile başlayan kız isimlerinden;

- a) Ayşe 92,
- b) Ayşen 19,
- c) Adile 11,
- d) Arzu 11,
- e) Alev 11,
- f) Ayten ..... 10 kişinin adı olarak saptanmıştır.

2. A harfi ile başlayan erkek isimleri içinde;

- a) Ali 80,
  - b) Ahmet 75,
  - c) Arif 15,
  - d) Adem 13,
  - e) Aykut ..... 10 kişinin adı olarak saptanmıştır.
- Diğer isimler çeşitli ve dağınıktır.

II) 1. B harfi ile başlayan 147 ismin 61'i kız, 86'sı erkek adıdır. Demek ki B harfi ile başlayan isimlerde yoğunluk erkek isimlerindedir. B harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Burcu adı 7,
- b) Berna " 5,
- c) Betül " 5,
- d) Belgin " ..... 4 kişinin adı olarak saptanmıştır.

2. B harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) Bülent adı 12,
  - b) Bayram " 9,
  - c) Barış " 5,
  - d) Bora " 4,
  - e) Burçin " ..... 4 kişinin adı olarak saptanmıştır.
- Diğer isimler çeşitli ve dağınıktır.

III) C harfi ile başlayan 162 isimden 56'sı kız, 106'sı erkek adıdır. Demek ki C harfi ile başlayan isimlerde de yoğunluk erkek isimlerindedir.

1. C harfi ile başlayan kız isimlerinden;

- a) Cemaliye adı 16,
- b) Cemile adı 7,
- c) Cennet adı 7,
- d) Ceren adı ..... 6 kişinin adı olarak saptanmıştır.

2. C harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) Cengiz adı 22,
- b) Cem adı 16,
- c) Cemal adı 15,
- d) Can adı ..... 8 kişinin adı olarak saptanmıştır.

IV. Ç harfi ile başlayan toplam 36 kişilik isim içinde sadece kız ismi olarak Çiğdem adı (9 kişi) bir yoğunluk göstermiştir, geriye kalanlar dağınıktır.

V. D harfi ile başlayan isimler 106 kişidir ve bunları 68'i kız, 38'i erkek adıdır. Demek ki D harfi ile başlayan isimlerde kız isimleri yoğunluktadır.

1. D harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Derya adı 14,
- b) Deniz adı 10,
- c) Dilek adı 8,
- d) Dudu adı ..... 5 kişinin adıdır.

2. D harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) Derviş adı 12,
- b) Durmuş adı 7,
- c) Doğan adı ..... 6 kişinin adıdır.

Diğer isimler dağınıktır.

VI. E harfi ile başlajn 332 isimden, 175'i kız ismi; 157'si erkek ismidir. Demek ki bu harfte de kız isimleri yoğunluktadır.

1. E harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Elif adı 22,
- b) Ebru adı 10,
- c) Ece adı 9,
- d) Emel adı 9,
- e) Eda adı ..... 7 kişinin adıdır.

2. E harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) Ercüment adı 4,
- b) Erkan/Ertan adı 12,
- c) Ercan adı 11,
- d) Erhan adı 9,
- e) Erol/Ersan adı ..... 8 kişinin adıdır.

VII. F harfi ile başlayan 254 isimden 199'u kız ismi, 55'i de erkek ismidir. Demek ki F harfi yoğunlukla kız isimlerini kapsar.

1. F harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Fatma adı 90,
- b) Fatoş adı 16,
- c) Filiz adı 14,
- d) Feryal/Firuzan adı 5,
- e) Fidan adı ..... 4 kişinin adıdır.

2. F harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) Fevzi adı 12,
  - b) Fatih adı 7,
  - c) Fadıl adı ..... 3 kişinin adıdır.
- Diğer isimler çeşitli ve dağınıktır.

VIII. G harfi ile başlayan 164 isimden 104'ü kız, 60'ı da erkek adıdır. Demek ki G harfi ile başlayan isimlerde yoğunluk kız adlarındadır.

1. G harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Gülay adı 18,
- b) Gülseren adı 8,
- c) Gülsen adı 7,
- d) Gönül adı ..... 6 kişinin adıdır.

2. G harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) Gökhan adı 10,
  - b) Gökmen adı 6,
  - c) Günay adı 6,
  - d) Güneş adı ..... 6 kişinin adıdır.
- Geriye kalan isimler çeşitli ve dağınıktır.

IX. H harfi ile başlayan 454 isimden 205'i kız, 249'u da erkek adıdır. Demek ki H harfi ile başlayan isimlerde erkek adları yoğunluktadır.

1. H harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Hatice adı 32,
- b) Havva adı 29,
- c) Hülya adı 20,
- d) Hacer adı 19,
- e) Halime/Hanife 12,
- f) Hayriye adı 8,
- g) Handan/Hüsniye ..... 6 kişinin adıdır.

2. H harfi ile başlayan erkek isimleri içinden:

- a) Hüseyin adı 80,
- b) Hasan adı 80,

- c) Halil adı 25,
  - d) Hakan adı 19,
  - e) Harun adı ..... 7 kişinin adıdır.
- Diğer isimler çeşitli ve dağınıktır.

X. I harfi ile başlayan 9 isimden 7'si kız, 2'si de erkek adıdır. Işıl (3), Işık (1), Ilgın (1), Izdırap (2) kız isimleri, Işlay (2) erkek isimleri olarak tesbit edilmiştir.

XI. İ harfi ile başlayan 151 isimden 39'u kız adı, 112'si de erkek adıdır. Demek ki İ harfi ile başlayan isimlerde yoğunluk erkek isimlerindedir.

1. İ harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) İlknur adı 10,
- b) İpek adı 4,
- c) İmren adı ..... 3 kişinin adıdır.

2. İ harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) İbrahim adı 48,
  - b) İsmail adı 13,
  - c) İsa adı 10,
  - d) İsmet adı 7,
  - e) İzzet adı ..... 5 kişinin adıdır.
- Geriye kalan isimler çeşitli ve dağınıktır.

XII. K harfi ile başlayan 121 isimden, 30'u kız adı, geriye kalan 91'i de erkek adıdır. Demek ki K harfi ile başlayan isimlerde yoğunluk erkek isimlerindedir.

1. K harfi ile başlayan kız isimlerinden;

- a) Kadriye adı 8,
- b) Kezban adı 7,
- c) Kerime adı ..... 2 kişinin adıdır.

2. K harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) Kemal adı 26,
  - b) Kadir adı 10,
  - c) Kâmil adı 7,
  - d) Kâzım adı 5,
  - e) Kürşat adı ..... 5 kişinin adı olarak tesbit edilmiştir.
- Diğer isimler çeşitli ve dağınıktır.

XIII. L harfi ile başlayan 34 isimden 21'i kız adı, 13'ü de erkek adıdır. Demek ki L harfi ile başlayan isimlerde yoğunluk kız adlarındadır.

1. L harfi ile başlayan kız isimlerinden;

- a) Leylâ adı 7,
  - b) Leman adı 5,
  - c) Lütfiye adı ..... 4 kişinin adıdır.
2. L harfi ile başlayan erkek isimlerinden:
- a) Levent adı 5,
  - b) Lâtif adı 3,
  - c) Lütfi adı ..... 3 kişinin adıdır.
- Diğer isimler dağınıktır.

XIV. M harfi ile başlayan 453 isimden 120'si kız adı, 333'ü de erkek adıdır. Demek ki M harfi ile başlayan isimlerde erkek isimleri oldukça yoğundur.

1. M harfi ile başlayan kız isimlerinden:
- a) Meryem adı..... 32,
  - b) Mine adı 14,
  - c) Mehtap adı 12,
  - d) Melek adı..... 10,
  - e) Münevver adı ..... 6 kişinin adıdır.
2. M harfi ile başlayan erkek isimlerinden:
- a) Mustafa adı 118,
  - b) Mehmet adı 107,
  - c) Mesut adı 32,
  - d) Mahmut adı 18,
  - e) Musa adı ..... 5 kişinin adıdır.
- Geriye kalan isimler çeşitli ve dağınıktır.

XV. N harfi ile başlayan 247 isimden 199'u kız adı, 48'i erkek adıdır. Demek ki N harfi ile başlayan isimlerde kız adları yoğunluktadır.

1. N harfi ile başlayan kız isimlerinden:
- a) Nurhan adı..... 15,
  - b) Nazan adı 12,
  - c) Neslihan adı..... 12,
  - d) Naciye adı 11,
  - e) Nuray adı ..... 10 kişinin adıdır.
2. N harfi ile başlayan erkek isimlerinden:
- a) Niyazi adı..... 5,
  - b) Necati adı 4,
  - c) Nedim adı ..... 3 kişinin adıdır.
- Geriye kalan isimler dağınıktır.

XVI. O ile başlayan 84 isimden 17'si kız adı, 67'si erkek adıdır. Demek ki O harfi ile başlayan isimlerde yoğunluk erkek isimlerindedir.

1. O harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Oya adı 7,
- b) Olcay adı ..... 2 kişinin adıdır.

2. O harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) Osman adı 38,
  - b) Ozan adı 8,
  - c) Okan adı 6,
  - d) Olgun adı 5,
  - e) Orhan adı ..... 4 kişinin adıdır.
- Geriye kalan isimler çeşitli ve dağınıktır.

XVII. Ö harfi ile başlayan 91 isimden 37'si kız adı, 54'ü erkek adıdır. Demek ki Ö harfi ile başlayan erkek isimleri daha yoğundur.

1. Ö harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Özlem adı 23,
- b) Özge adı 7,
- c) Ömrel adı ..... 3 kişinin adıdır.

2. Ö harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) Ömer adı 16,
- b) Özgür adı 13,
- c) Özkan adı 10,
- d) Ömür-Özen ..... 3 kişinin adıdır.

Geriye kalan isimler dağınıktır.

XVIII. P harfi ile başlayan 52 isimden 45'i kız adı, geriye kalan 7'si de erkek adıdır. Demek ki P harfi ile başlayan isimlerde yoğunluk kız isimlerindedir.

1. P harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Pembe adı 13,
- b) Pınar adı 8,
- c) Pervin adı 7,
- d) Perihan adı 6,
- e) Pelin adı ..... 3 kişinin adıdır.

2. P harfi ile başlayan erkek ismi olarak;

- a) Polat adı 3,
- b) Pamir-Pertev-Petek-Peyami adları da birer(1) kişinin adı olarak saptanmıştır.

XIX. R harfi ile başlayan 87 isimden 47'si kız adı, 40'ı da erkek adıdır. Demek ki R harfi ile başlayan isimlerde de yoğunluk kızlardadır.

1. R harfi ile başlayan kız isimlerinden;

- a) Rabia adı 5,
- b) Refika adı 4,
- c) Raziye adı ..... 4 kişinin adı olarak saptanmıştır.

2. R harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) Ramazan/Ramadan 9,
  - b) Rüstem/Reşat 8,
  - c) Remzi ..... 3 kişinin adı olarak saptanmıştır.
- Diğer isimler dağınıktır.

XX. S harfi ile başlayan 451 isimden 212'si kız adı, geriye kalan 239'u da erkek adıdır. Demek ki S harfi ile başlayan isimlerde yoğunluk erkek isimlerindedir.

1. S harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Sultan adı 16,
- b) Sevgül adı 15,
- c) Selda adı 12,
- d) Sinem adı 12,
- e) Sevda adı ..... 8 kişinin adı olarak saptanmıştır.

2. S harfi ile başlayan erkek isimleri içinden:

- a) Salih adı 27,
- b) Süleyman adı 18,
- c) Savaş adı 15,
- d) Sinem adı 12,
- e) Serkan/Soner adı 9,
- f) Sultan adı ..... 7 kişinin adı olarak saptanmıştır.

XXI. Ş harfi ile başlayan 115 isimden 79'u kız adı, 36'sı da erkek adıdır. Demek ki Ş harfi ile başlayan isimlerde yoğunluk kız isimlerindedir.

1. Ş harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Şerife adı 30,
- b) Şeniz adı 9,
- c) Şebnem/Şengül 6,
- d) Şifa/Şükran adı ..... 5 kişinin adı olarak saptanmıştır.

2. Ş harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) Şafak adı 5,
  - b) Şevki adı 4,
  - c) Şener adı ..... 3 kişinin adı olarak saptanmıştır.
- Diğer isimler dağınıktır.

XXII. T harfi ile başlayan 108 isimden 27 kız adı, geriye kalan 81'i de erkek

adıdır. Demek ki T harfi ile başlayan isimlerde yoğunluk erkek isimlerindedir.

1. T harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Tijen adı 7,
- b) Türkân adı 5,
- c) Tülay/Teslime adları 3 kişinin adı olarak saptanmıştır.

2. T harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) Tansel adı 9,
  - b) Tahir adı 8,
  - c) Tolga adı 7,
  - d) Tamer adı 5,
  - e) Tayfun/Tuğçe adı ..... 4 kişinin adı olarak saptanmıştır.
- Diğer isimler dağınıktır.

XXIII. U harfi ile başlayan 33 isimden 4'ü kız adı, 29'u erkek adıdır. U harfi ile başlayan isimlerde yoğunluk erkek isimlerindedir.

1. U harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Uzay adı 3,
- b) Umay adı 1 kişinin adı olarak saptanmıştır.

2. U harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) Uğur adı 12,
- b) Ufuk adı 6,
- c) Umut adı 5,
- d) Utku adı 2,
- e) Ulaş/Ulus/Uluhan adı 1 kişinin adı olarak saptanmıştır.

XXIV. Ü harfi ile başlayan 26 isimden, 12'si kız adı, 14'ü de erkek adıdır. Bu harfle başlayan isimler eşit yoğunluktadır.

1. Ü harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Ülviye adı 6,
- b) Ümmü adı 4,
- c) Ülker adı ..... 2 kişinin adı olarak saptanmıştır.

2. Ü harfi ile başlayan erkek isimlerinden:

- a) Ümit adı 10,
- b) Ünsal adı ..... 2 kişinin adı olarak saptanmıştır.

XXV. V harfi ile başlayan 37 isimden 11'i kız adı, 16'sı da erkek adıdır. Bu harfte de eşite yakın bir yoğunluk vardır.

1. V harfi ile başlayan kız isimlerinden:

- a) Vedia adı 6,
- b) Vasfiye adı 2,

- c) Vehpare/Vesile/Vuslat adı 1 kişinin adı olarak saptanmıştır.
2. V harfi ile başlayan erkek isimlerinden:
a) Veli adı 8,
b) Veysel adı 7,
c) Vedat adı ..... 3 kişinin adı olarak saptanmıştır.
Diğer isimler yoğun değildir.

XXVI. Y harfi ile başlayan 103 isimden, 35'i kız adı, 68'i de erkek adıdır. Demek ki Y harfi ile başlayan isimlerde yoğunluk erkek isimlerindedir.

1. Y harfi ile başlayan kız isimlerinden:
a) Yeşim adı 9,
b) Yeliz adı 8,
c) Yasemin adı 5,
d) Yonca adı ..... 4 kişinin adı olarak saptanmıştır.
2. Y harfi ile başlayan erkek isimlerinden:
a) Yunus adı 12,
b) Yüksel adı 10,
c) Yaşar adı 8,
d) Yücel adı 5,
e) Yakup adı ..... 4 kişinin adı olarak saptanmıştır.
Diğer isimler dağınıktır.

XXVII. Z harfi ile başlayan 99 isimden 85'i kız adı, 14'ü de erkek adıdır. Demek ki Z harfi ile başlayan isimlerde yoğunluk kız isimlerindedir.

1. Z harfi ile başlayan kız isimlerinden:
a) Zehra adı 19,
b) Zeynep adı 11,
c) Zalihe adı 9,
d) Zaliha adı 7,
e) Zekiye/Zübeyde adı .. 6 kişinin adı olarak saptanmıştır.
2. Z harfi ile başlayan erkek isimlerinden:
a) Zafer adı 5,
b) Ziya/Zeki adı 3,
c) Zübeyir adı 2,
d) Zekâ adı 1 kişinin adı olarak saptanmıştır.

I SOYADLARI İLE İLGİLİ SAPTAMALAR

1. A harfi ile başlayan 321 soyadına karşılık I harfi ile başlayan sadece 4, L harfi ile başlayan 8 soyadı tesbit edilmiştir.

2. A harfi ile başlayan soyadları içinde Ateş soyadlı 13 kişi, Aver soyadlı 10 kişi saptanmıştır. Diğer soyadları çeşitli ve dağınıktır.
3. B harfi ile başlayan soyadlarda Bekiroğlu soyadını taşıyan 9 kişiyi Bilgen ve Beyzadeoğlu soyadını taşıyan 7 kişi izlemektedir. Diğer soyadları çeşitli ve dağınıktır.
4. C harfi ile başlayan Coşkun soyadı 6 kişinin, Can 4 kişinin, Canitez-Cevit ve Cancuri soyadları 3'er kişinin soyadları olarak tesbit edilmiştir. Geriye kalanlar çeşitli ve dağınıktır.
5. Ç harfi ile başlayan soyadları içinde Çetin soyadlı 10 kişi, Çil soyadlı 9 kişi, Çelik soyadlı 7 kişi, Çavuşoğlu ve Çürük soyadlı 5'er kişi tesbit edilmiştir. Diğerleri çeşitli ve dağınıktır.
6. D harfi ile başlayan soyadları içinde Doğan soyadını taşıyan 23 kişi, Demir soyadını taşıyan 9 kişi, Deniz soyadını taşıyan 7 kişi, Demirci soyadını taşıyan 6 kişi, Dağtepe-Demiröz-Demirtaş-Denizer-Digil-Doğruel-Dölek soyadlarını taşıyan 4'er kişi tesbit edilmiştir. Diğer soyadları çeşitli ve dağınıktır.
7. E harfi ile başlayan soyadları içinde Erden soyadını 9 kişi, Erk soyadını 8 kişi, Ecevit soyadını taşıyan 7 kişi, Eser soyadını 6 kişi Eveleksiz-Erdoğan soyadlarını 5'er kişi taşıyor. Geriye kalanlar dağınık soyadlarıdır.
8. F harfi ile başlayan soyadları içine Fidan soyadını 12 kişi taşıyor. Geriye kalan soyadları çeşitli ve dağınıktır.
9. G harfi ile başlayan soyadları, içinde Gök soyadını 16 kişi, Genç soyadını 7 kişi, Gürbüz soyadını 7 kişi, Gül-Güler soyadlarını 6'şar kişi, Gökel-Gönel-Güder-Güley-Gülşen-Gün soyadlarını da 4'er kişi taşımaktadır. Diğerleri dağınıktır.
10. H ile başlayan soyadlarında Haşimoğlu soyadını 4 kişi, Hacımuratlar-Hakansoy soyadlarını 3, Haciosman - Halilsoy - Hayat - Hayta - Hoca - Hundal - Hüdaoğulları -Hürdoğanogulları soyadlarını da 2'şer kişi taşımaktadır. Geriye kalanlar çeşitlidir.
11. İ harfi ile başlayan soyadlarında İşlek soyadını 10 kişi, İlhan soyadını 5 kişi, İmamoğlu soyadını 4 kişi, İlktaş-İrfanoğlu-İşçioğlu-İyican soyadlarını da 3'er kişi taşımaktadır. Geriye kalanlar çeşitli ve dağınıktır.
12. K harfi ile başlayan yaklaşık 459 soyadı arasında en yoğun olarak Koç soyadını 10 kişi, Kılıç soyadını 9 kişi, Koreli-Kara soyadlarını 8 kişi, Karaca

soyadını 7 kişi, Kartal-Kaya-Kılbaş-Koruk-Kurt-Kuşaf-Küçük-Küpeli soyadlarını 5'er kişi taşımaktadır. Geriye kalanlar dağınık ve çeşitlidir.

13. Ö harfi ile başlayan soyadları içinde Öztürk soyadını 10 kişi taşımaktadır, geriye kalanlar dağınıktır. Ancak 149 kişinin soyadının önünde (Öz-.....) öneki vardır.

14. P-R-S harfleri ile başlayan soyadlarında yoğunluk yoktur.

15. Ş harfi ile başlayan soyadlarda 11 kişi Şahin, 5 kişi de Şavk soyadını taşıyor. Geriye kalanlar yoğun değildir.

16. T harfi ile başlayan soyadlarda Tosun soyadını 9 kişi, Taş-Tat soyadlarını 5'er kişi, Tuğrul-Türk-Türkmen soyadlarını 3'er kişi taşıyor. Geriye kalanlar yoğun değildir.

17. U harfi ile başlayan soyadlarda 10 kişi Uysal, 7 kişi Uçar, 6 kişi Uzun, 5 kişi Uygun, 4'er kişi de Uludağ-Ünal ve Ürüncüoğlu soyadlarını taşıyor. Geriye kalanlar çeşitli ve dağınıktır.

18. V harfi ile başlayan soyadlarda Volkan soyadını 4 kişi, Vaiz-Veziroğlu 3'er kişi, Vechioğlu-Vudalı-Vural 2'şer kişinin soyadıdır.

19. Y harfi ile başlayan soyadları içinde Yıldırım soyadını 13 kişi, Yılmaz soyadını 7 kişi, Yalçın-Yalın-Yıldız-Yiğit soyadlarını 5'er kişi, Yababa-Yapar-Yapıcı-Yeniçeri-Yorgancıoğlu-Yüglük soyadlarını 3'er kişi taşımaktadır. Geriye kalanlar dağınıktır.

20. Z harfi ile başlayan soyadları içinde Zaimoğlu soyadını 5 kişi, Zaim soyadını 4 kişi, Zengin soyadını 4 kişi taşımaktadır. Geriye kalanlar dağınıktır.

I SONUÇ

Durum ne olursa olsun, insana bir ad lâzımdır. İnsanın adı kimliğidir, kişiliğidir. Onu temiz tutmak, yüceltmek, ailesine ve çocuklarına şerefle devretmek boynunun borcudur. Lekelenmiş bir ismin insanın kendisi için, yakın çevresi için, toplum için şerefsizlik sayılması, yaygın bir yargıdır. Bu sebeple, atalarımız "İnsanın adı çıkacağına, canı çıksın" demişlerdir. Bu atasözü bir insanın kötü isim yapmaktansa ölmesi daha iyidir, anlamındadır. Yazımıza Dede Korkut'un dileğiyle son verelim: "Herkes adını ailesi verdi. Allah da ona sağlıklı, sorunsuz ve onurlu bir hayat versin. Herkes adıyla çok yaşasın....!"⁴

NOTLAR VE KAYNAKLAR:

1. GÖKYAY, Orhan Şaik. *Dede Korkut Masalları*, İstanbul, Ahmed Halid Kitabevi, 1939.
2. A) İsim ve isim verme konusunda pekçok kişiden bilgi alınmıştır. Aşağıdaki kişileri kaynak kişi olarak sayabiliriz:
  - a. Saffet AHMET, Kasaba/Baf (Köy ebesi), ölümü Nisan 1974 (86 yaşında).
  - b. İkbâl YORGANCI, yaş 75, Lefkoşa.
  - c. Salih LÂVKÂN, yaş 83, Maraş-G. Mağusa.
  - d. Fezile GÜRPINAR, yaş 81, Maraş-G. Mağusa.
- B) Kıbrıs Türkleri'nde isim verme geleneği, aşağıdaki yapıtta roman örgüsü içinde anlatılmaktadır: BOZKURT, İsmail. *Yusufçuklar Oldu Mu?*, İstanbul, Cem Yayınevi, 1987, s.20.
3. Bkz. yukarıdaki NOT 2'de sözü edilen kaynak kişiler; BOZKURT a.g.e.
4. KAPLAN, Prof. Dr. Mehmet. *Edebiyat I*, Ankara Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1976, sayfa 59, satır,21-24.

NAMES, NAME-GIVING, AND THE TAKING OF SURNAMES AMONG TURKISH CYPRIOTS

ABSTRACT

This paper provides information about traditions related to names and name-giving among Turkish Cypriots and examines the results of a survey conducted on the names and surnames of 4,000 senior high school students.

Among Turkish Cypriots, children were traditionally given the first name of their paternal grandfather or grandmother. The names of the maternal grandfather and grandmother of the child; and of the most loved members of the family were also among the choices.

Today, apart from the traditional method, names are also chosen by looking at the pages of calendar; or names are given that sound interesting to the parents, are modern, or are coined by special methods; that evoke pre-marital feelings, frustrated love, goals that could not be reached, lovers who could not be found; or simply names that ring nicely.

As for surnames: these vary from words describing the father's name, craft, or nickname by the addition of 'oğlu' (son of), to new names derived by adding various suffixes or prefixes with specific connotations or evocations-lineage/family; the inn/khan, philia/love, maleness/soldier, authenticity/ essence; geographical names, names of colors, metals/metallic tools; words related to anatomical build or mental states; names of Greek or Arabic origin.

CYPRUS AND GEOLOGY

WILLIAM DREGHORN*

ABSTRACT

The object of this article is to show the importance of Cyprus in world geology. The continents are considered as plates, that have moved over the surface of the Earth in the course of millions of years.

Two million years ago, Cyprus consisted of the Troodos island and a chain of islands to the north, separated by a shallow sea, now the Mesaoria central plain.

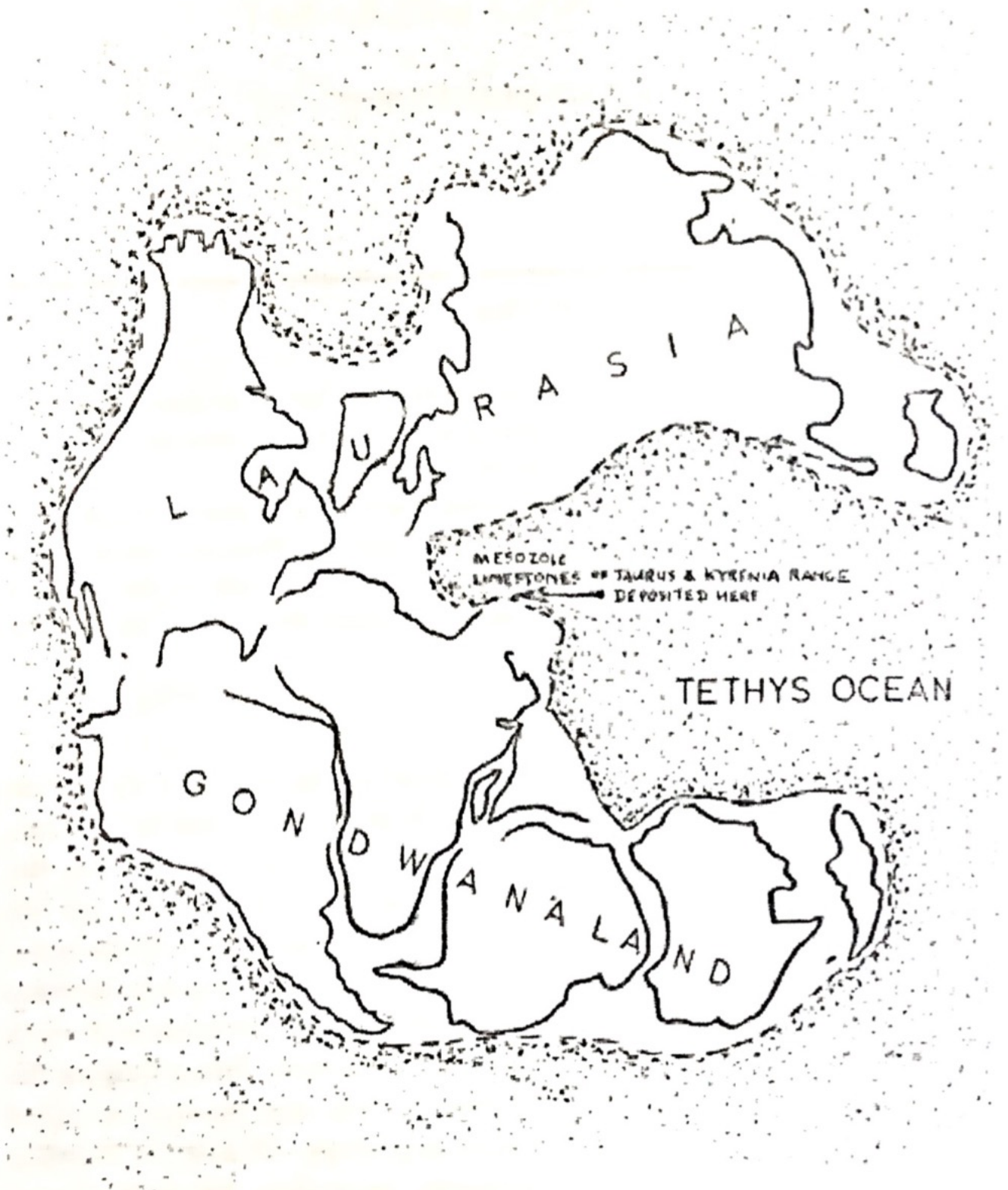
Cyprus is important in world geology and more especially in the modern theories of PLATE TECTONICS. Owing to this importance, there should be a faculty in this subject in EMU.

Great strides in technology have been made in the study of the ocean floors in recent years, and this has greatly changed new ideas in geology. The new theory is called PLATE TECTONICS, the idea being that the continents have not always been in the same place. The continents are considered as plates, that have moved over the surface of the Earth in the course of millions of year. They are slabs of granite floating in a substratum of basalt; a volcanic rock(1). The movements of these plates are not much more than 5 cm per year but as they move, enormous forces deform the sedimentary rocks lying on the continents, this deformation is called tectonics, hence the title of the new theory in geology—PLATE TECTONICS. Fig. 1 shows the position of the continents, more than 200 million years ago. There was just one enormous land mass termed PANGAEA. It is believed that expanding and contracting ocean floors pushes the continental plates around.

---

* Retired University lecturer in geology, Bristol University. (Adres: 26, Fevzi Çakmak Caddesi, Kyrenia)

ANCIENT CONTINENT OF PANGAEA
Paleogeography of late Paleozoic.
fig. 1

The mountain chains are formed by the collision of the continental plates and in general they stretch in curved lines. This is caused by horizontal movements over the curved surface of the Earth and this explains why the north coast of Cyprus is a curving line formed by the Girne mountain range.(2)

Horizontal pressure on a flat surface

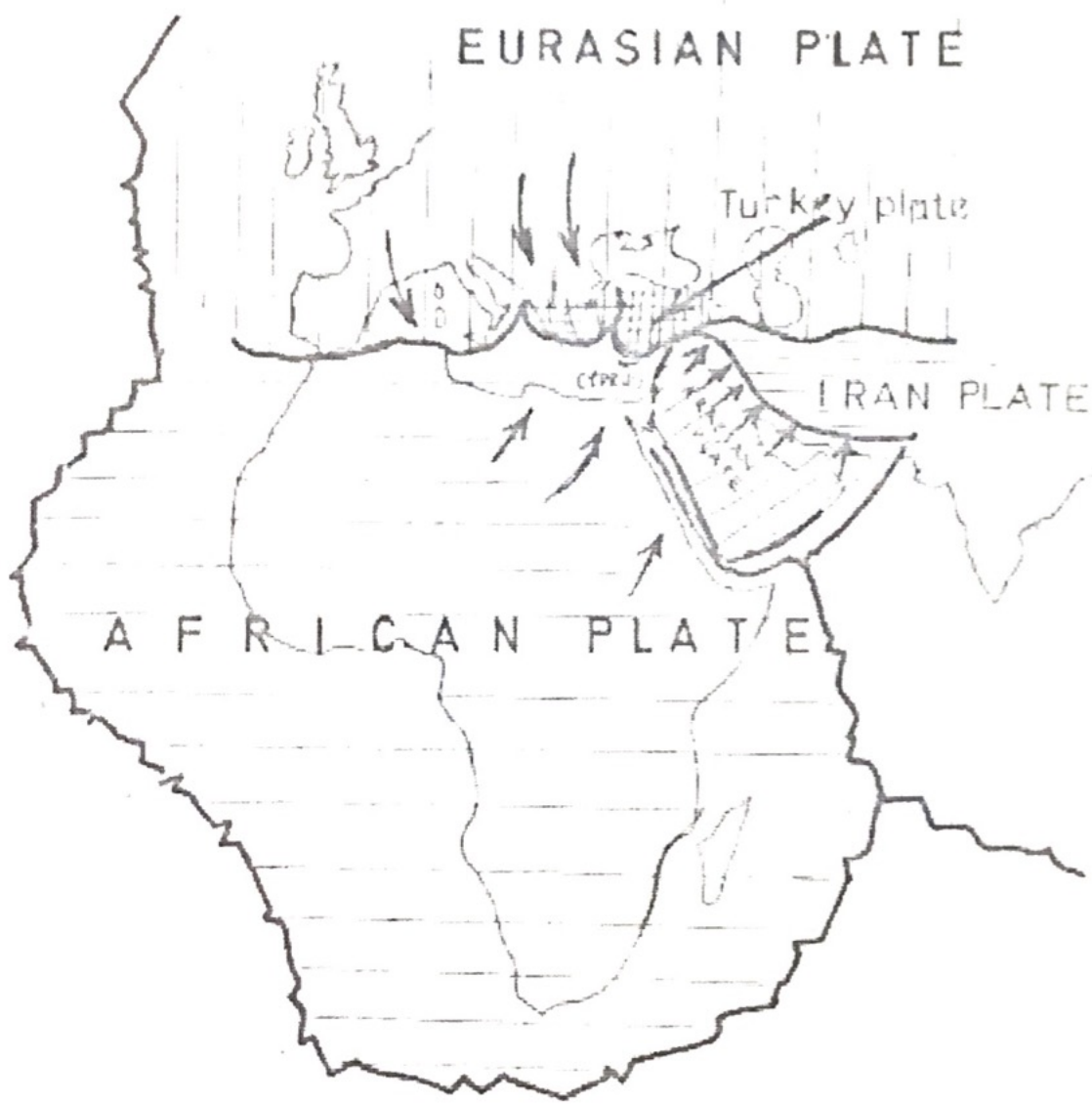

Horizontal pressure on the curved surface of the Earth

Why the north coast of Cyprus
is curved — the Gine mountain range
fig. 2

The island of Cyprus lies in a very important position where the collision of the African and Eurasian plates has caused tremendous upheaval in the last 20 million years. As Africa approaches Europe long sinuous mountain chains have been heaved up, e.g. the Alpine chains, The Taurus mountains of Turkey and of course the Girne mountain range. Geological activity is always intensified at plate boundaries, and this is accompanied by mountain building, chains of active volcanoes and huge cracks in the rocks causing frequent earthquakes. Fig. 3 shows Cyprus located in this great confrontation zone of the African, Eurasian and Arabian plates.(3)

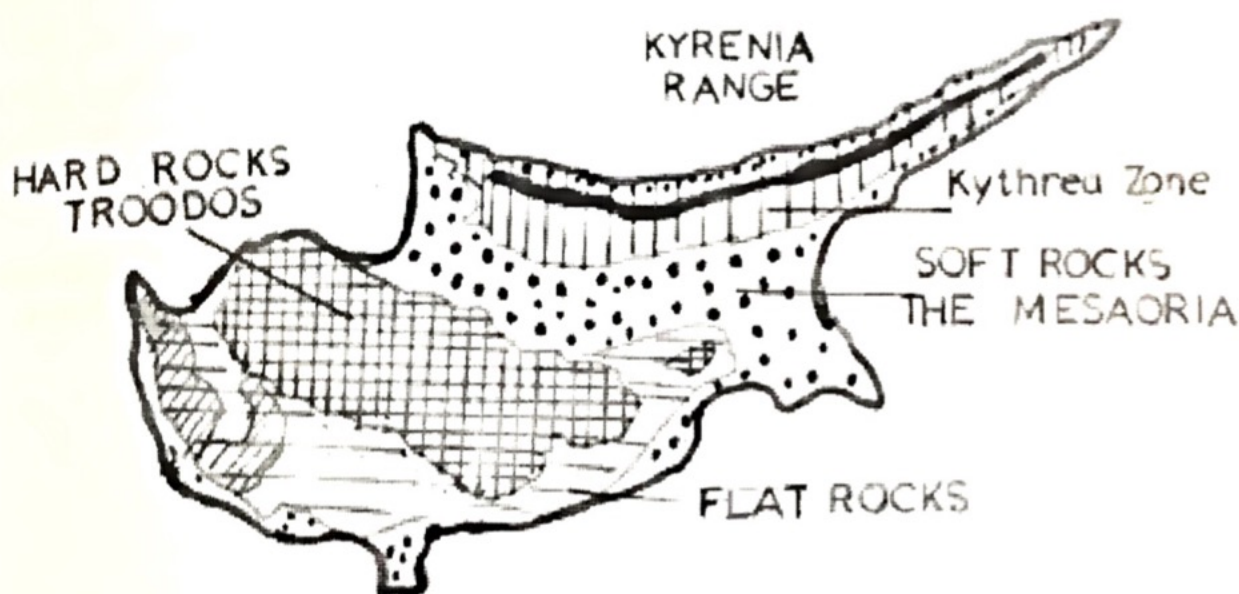

CONVERGENCE OF AFRICAN & EURASIAN PLATES
 An explanation for the arcuate form of the Taurus
 and Kyrenia mountains

(after J.F. DEWEY)

fig. 3

Two million years ago, Cyprus consisted of the Troodos island and a chain of island to the north, separated by a shallow sea, now the Mesaorie central plain. Geologists declare that the Troodos massif island represents a fragment of the ocean floor which has been thrust upwards to a height of 6,000 ft. So, if geologists want to make a detailed study of the ocean floor there is no need to go down 10,000 ft. in a submarine, they can come to Cyprus and wander over the Troodos mountains, and also study the Girne mountain chain. If you look at any quarry in the Girne mountain range you will see great masses of shattered rocks, often with one mass pushed over the other. It was limestone, but under great heat and pressure has been deformed into shattered marble masses. (4)

HOW A GEOLOGIST WOULD DIVIDE UP CYPRUS

*Plate tectonics explains the curved coastline
of North Cyprus*

fig. †

I hope that the reader is convinced about the importance of Cyprus in world geology, and more especially in the modern theories of plate tectonics. In 1978 a symposium on plate tectonics was held in Nicosia which the writer attended, and there he met geologists from China, Japan, Russia and America, all of whom had come to Cyprus not only to exchange ideas, but to be conducted round the island on field excursions where they were shown the geological evidence of plate confrontation. One geologist, Gilbert Smith, produced a map of the continental fragments of the Mediterranean as it was some 15 million years ago. (5)

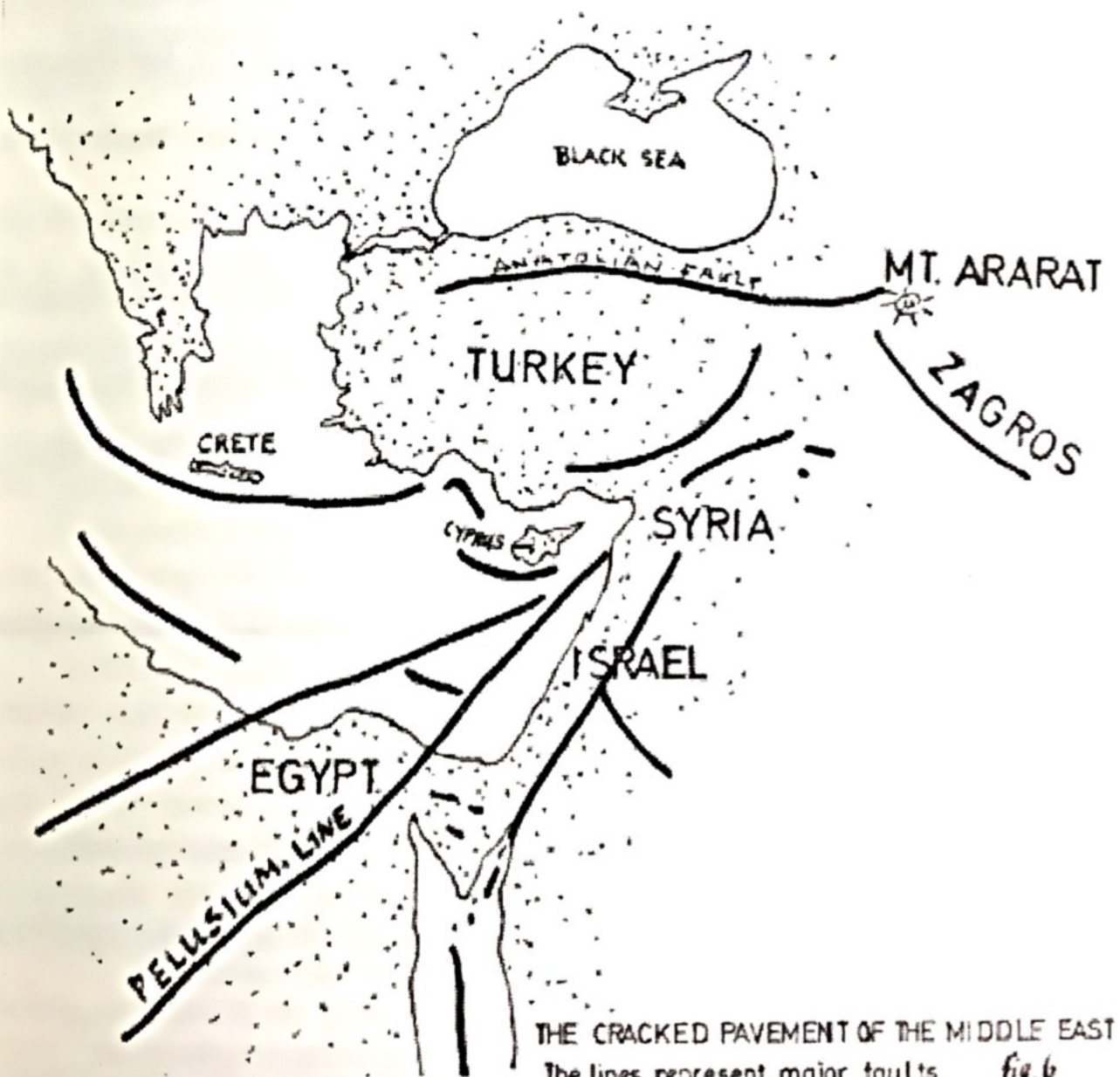

The map shows the Mediterranean as an entirely enclosed sea, and the narrow Red Sea just beginning to open up. (It is still widening) The whole map is a collision zone of plate confrontation and it is constructed on the basis of field work in geology in Spain, Italy, Greece, Turkey and Cyprus.

Six million years ago the Mediterranean dried up, and all that remained was a series of hot salt lake. This has been proved by the discovered of salt and gypsum crystals in layers below the sea floor of the Mediterranean.(6) As a proof of this, about 15 miles north of Mağusa are low hills composed entirely of gypsum crystals, (calcium sulfate) the sort of chemicals one can find today on the shore of the Dead Sea in Israel. In a roadside cutting near Beşparmak, one can see masses of bright red rocks, a mass of jasper, indicating that millions of years ago a deep sea was here. Farther north, close to the village of Balalan are jumbled masses of basalt lava, all showing pillow structures. These pillow lavas are only formed when hot molten rock is ejected on to the ocean floor. A very

good piece of evidence that Cyprus was once part of the ocean floor.

Is it all quiet now on the tectonic front? No. The Eastern Mediterranean is an area of violent earthquakes, and Cyprus lies within this zone. It is comforting to know that the numerous buildings of the Eastern Mediterranean University are well spaced and not too close to the sea. Africa is probably not only moving north towards Europe but is rotating. The pressure builds up, and the rocks crack and move against one another (faults). As the pressure builds up still more, an earthquake occurs as the pressure is released. There is a very pronounced fault in Northern Turkey, the Anatolian fault, one just south of the Troodos mountain and another off the southern coast of Cyprus. The last great earthquake in Cyprus was 331 a.d. when much of Salamis was destroyed. When people say to me, "Will be quake this year, or next?" I answer, "A unit of time in geology is one million years and so our life span of 70 years is a mere flash in geological time. I show them the map, fig. 6 which shows the major fault lines in the Near East. It is like a cracked pavement.

All civil engineers who are concerned with building in Cyprus should begin by studying the locality of the fault areas.

Owing to the importance of Cyprus in world geology there should be a faculty in this subject in the Eastern Mediterranean University. Unfortunately, this could not be done at present because of the great expense in equipment, e.g. laboratory, microscopes and above all an electron scanning microscope, all to enable research work to be carried out. At present it can only be an ancillary subject to civil engineering and environmental studies.

The writer came to Cyprus in 1968 and spent over twenty years at research work in the geology of Northern Cyprus, but I found it difficult owing to the lack of laboratory facilities. Nevertheless, I still regard myself as a student!!!!

REFERENCES

1. ZIEGLER A.M.. *Palaeozoic and Palaeogeography*, Ann. Geophysics Un. Geodynamics Series 2, 1981, p.31-39.
2. DUCLOZ C.. 1964 *Notes On Geology of The Kyrenia Range* Ann. Report Geol. Survey Dept. Cyprus, 1964.
3. MC KENZIE D.P.. *Active Tectonics of the Mediterranean Region*, Geophysics J.R. Astronom. Soc., 1912, p.39.
4. GASS I.G.. *The Troodos Massif*, Alpine-Med Geodynamics Amer. Geophysics Series 7, p.39-75.
5. SMITH A.G.. *Alpine Deformation and Sceanic Areas of the Tethys*, Proc. 6 Coll Aegean Ged. Athens 1977, 1971.
6. HSÜ K.J.. *Tectonic Evolution of the Mediterranean Basin*, Eastern Med. Plenum New York. 1972,p.29-75.

KIBRIS VE JEOLJİ

ÖZET

Bu makalenin konusu Kıbrıs'ın dünya jeolojisindeki önemini göstermektedir. Dünyadaki kıtalar, milyonlarca yıl içinde yer değiştirmişlerdir.

2 milyon yıl önce Kıbrıs'ta Trodos adası ile, şimdiki Mesarya'nın yerindeki sığ bir denizle ayrılan kuzeyindeki adalar topluluğundan oluşuyordu.

Kıbrıs dünya jeolojisinde ve özellikle modern "PLATE TECTONICS" teorilerinde önemlidir. Bu öneminden dolayı DAÜ'de bir jeoloji fakültesi açılmalıdır.

KIBRIS FLORASI VE KUZEY KIBRIS ENDEMİKLERİ

Şerife İLKİN*

ÖZET

Doğanın bir parçası olan bitkilerimizi, bilinçli bir şekilde korumak için önce onlar hakkında bilgi edinmeliyiz. Yazıda Kıbrıs florası, endemikleri, endemik bitkilerimizi tehdit eden faktörler ve endemik bitkilerimizi koruma yöntemleri hakkında bilgi verilmektedir.

Endemik bitkileri, dünyada yalnız belirli bir alanda yetişen bitkilerdir ve Kıbrıs'ta 100'un üzerinde endemik bitki bulunmaktadır.

Kıbrıs endemik bitkilerinden 19'u yalnız Kuzey Kıbrıs'ta; 60'ı yalnız Güney Kıbrıs'ta; 30'dan fazlası ise hem Kuzey, hem Güney Kıbrıs'ta bulunmaktadır.

! A- KIBRIS FLORASI NASIL HAZIRLANDI ?

Dünya yüzünde sınırları belli bir alanda-ki bu bir kıta bile olabilir - yetişen bitkilerin listesine, yani orada yetişen bitkilerin tamamına o alanın florası denir. Ancak pratikte flora denince daha çok tohumlu bitkiler akla gelir. Bu yazıda bu terim, aynı bitki grubu için kullanılmıştır.

Tohumsuz bitkiler için ise bu terim eserde söz edilen alanın adı başa alınarak, hangi bitki gurubu inceleniyor ise o grubun adı eklenerek kullanılır: Girne İli Mantar Florası, Güzelyurt Liken Florası gibi.

Yazımızın esas konusu olan endemizm kavramı daha çok tohumlu bitkiler için söz konusudur. Diğer bitki gruplarında endemizm oranı yok denecek kadar azdır. Bunun nedeni tohumsuz bitkilerin yaşamlarının daha çok su ve neme bağlı olması ve belirli alan ve ülkelerde sınırlı yayılış gösteren endemiklerden çok dünyada daha geniş bir yayılışa sahip olmalarıdır. Bir ülkenin bitki türleri hakkındaki bilgiler ancak o ülkenin florasının yazılması ile bilinebilir.

* Ankara Gazi Üniversitesi, Botanik Yüksek Lisans Öğrencisi.

Ülkemiz florası konusundaki ilk çalışmalar 1950 yıllarına dayanır. *Kıbrıs Florası*'nın editörü olan R. Desman Meikle (1977-1985) tarihleri arasında iki ciltlik *Kıbrıs Florası*'nı yayınlamıştır.¹

Bu florada bitkilerin ince ayrıntıları, teşhis anahtarları, yayılış alanları, endemikler ve son iki yüzyılda botanikçiler tarafında ne zaman ve nerede görüldükleri, kayıtları ile tanımlanmıştır.

İki cilt olan *Kıbrıs Florası*'nın son cildinin yayınlanmasından sonra bazı yabancı botanikçilerin (Dr. Deryak E. Viney², Sonia Halliday ile Laura Lushington³) yaptıkları çalışmalardan elde edilen verilere göre, ülkemizde 1300 civarında tohumlu bitki türü yetişmektedir. 1300 türün 150'den fazlası Gramineae (Buğdaygiller) familyasına aittir.

Tuna EKİM'in⁴ Türkiye, O.POLUNİN ile A. XUXLEY'in⁵ Akdeniz Florası ile ilgili eserlerini de bu arada zikretmek gerekir.

■ B- KIBRIS ENDEMİK BİTKİLERİ :

Dünyada sınırları belirli bir alanda yetişip başka hiçbir yerde yetişmeyen bitkilere endemik bitkiler denir.

Kıbrıs endemik bitkileri denince akla dünyada yalnız Kıbrıs'ın siyasi sınırları içinde yetişip ülkemiz hudutları dışında bulunmayan, yaşamayan bitkiler akla gelmelidir.

Kıbrıs'ta 100'ün üzerinde endemik bitki bulunmaktadır.

- 19 bitki türü *yalnız* Kuzey Kıbrıs'ta yetişmektedir.
- 60 bitki türü *yalnız* Güney Kıbrıs'ta yetişmektedir.
- 30'dan fazla tür endemik bitki ise Kuzey Kıbrıs ve Güney Kıbrıs'ta yani her iki bölgede *ortak* olarak bulunmaktadır.

■ C- KUZEY KIBRIS'A AİT ENDEMİK BİTKİLER VE YAYILIŞ ALANLARI :

Kuzey Kıbrıs endemik bitkileri ve yayılış alanları aşağıda; çiçeklenme dönemleri TABLO'da, resimleri ise aynı sıra ile yazının sonunda verilmiştir.

1. Tür : *Delphinium caseyi* B.L. Burt
- Familya : Ranunculaceae (Düğün Çiçeğigiller)
- Lokalite : St. Hilarion'un 1 mil kadar güney batısındaki kayalıklarda mevcuttur. İlk defa 1950 yılında Casey tarafından bulunduğu için "Casey'in Hazereni" deniliyor.

2. Tür : *Brassica hilarionis* Post (St. Hilarion Lahanası)
 Familya : Cruciferae (Turpgiller, Haçlıgiller)
 Lokalite : St. Hilarion ve kuzey silsilesi'nin benzeri birçok yetişme yerinde kireçtaşı kayaçlarından oluşan uçurumların kuzeye bakan çatlaklarında bulunabiliyor.
3. Tür : *Arabis cypria* Holmboe (Kaz Otu)
 Familya : Caryophyllaceae (Karanfilgiller)
 Lokalite : St. Hilarion kalesinin duvarlarında ve kuzeydağ silsilesinin çoğu yüksek kısımlarında (Alevkaya, Kantara, Karpas) bulunabiliyor.
4. Tür : *Silene fraudatrix* Meikle (Alevkaya Sinekkapanı)
 Familya : Caryophyllaceae
 Lokalite : Alev kayası orman istasyonu civarında, servi ağaçlarının altında bulunabiliyor.
5. Tür : *Dianthus cyprius* A.K. Jackson et Turrill (Kıbrıs Karanfili)
 Familya : Caryophyllaceae
 Lokalite : Kantara kalesi ve Alevkayası yakınlarında bulunuyor.
6. Tür : *Hedysarum cyprium* Boiss. (Kıbrıs Korungası/Tatlı Fig/Kıbrıs Figi)
 Familya : Leguminosae
 Lokalite : Değirmenlik kil serisi'nin çıplak aşınmış marn veya kumtaşı tepelerinde bol olarak yetişir.
7. Tür : *Rosularia cypria* (Holmboe) Meikle (Kıbrıs Göbekotu)
 Familya : Crassulaceae (Damkoruğugiller)
 Lokalite : Kuzey dağ silsilesi boyunca oldukça yükseklerdeki eski duvar ve kaya yarıklarında yetişirler.
8. Tür : *Rosularia pallidiflora* (Holmboe) Meikle (Soluk Kıbrıs Göbekotu)
 Familya : Crassulaceae (Damkoruğugiller)
 Lokalite : Kuzey dağ silsilesi boyunca yaygındır.
9. Tür : *Sedum lampusae* (Ky.) Boiss. (Lapta Damkoruğu)
 Familya : Crassulaceae
 Lokalite : Kuzey dağ silsileri boyunca kaya yarıklarında ve eski duvarlarda yetişir.

10. Tür : *Ferulago cypria* H.Wolff, End. to Cyprus.
 Familya : Umbelliferae
 Lokalite : St. Hilarion'a giden yolun bulunduğu yamaçlarda ve sahilden Geçitkale Boğazı yönündeki yolun yarısından yukarı, yolun her iki tarafında ağaçlar arasında görülebilir.
11. Tür : *Pimpinella cypria* Boiss. Cyprus Burnet (Kıbrıs Taç Anasonu)
 Familya : Umbelliferae
 Lokalite : St. Hilarion ve Kuzey dağ silsilesinin kuzeye bakan diğer birçok gölgeli yetişme yerlerinde görülür.
12. Tür : *Limonium albidum* (Guss.) Pignatti subsp. *Cypium* Meikle.
 Familya : Plumbaginaceae
 Lokalite : Girne yakınında birkaç yerde ve Zafer Burnun'da rastlanır.
13. Tür : *Onosma caespitosum* Kotschy
 Familya : Boraginaceae
 Lokalite : Kuzey dağ silsilesinin her iki yanında birçok yerde oldukça yüksek kaya yarıklarında bulunabilir.
14. Tür : *Origanum syriacum* L. var *bevanii* (Holmes) Letswaart
 Familya : Labiatae
 Lokalite : Lapta'da belirli yerlerde çayırli bağlamlar üzerindeki dar sınırlar içinde yetişir.
15. Tür : *Salvia veneris* Hedge (Değirmenlik Adaçayı)
 Familya : Labiatae
 Lokalite : Yalnız Değirmenlik civarında görülür.
16. Tür : *Sideritis cypria* Post (Kıbrıs Sivri Çayı)
 Familya : Labiatae
 Lokalite : Kuzey dağ silsilesinin güney tarafında yüksek seviyelerde görülür.
17. Tür : *Phlomis cypria* L. var. *cypria*
 Familya : Labiatae
 Lokalite : Kantara, St Halirion, Kornos, Alsancak civarında bulunur.

18. Tür : *Scutellaria sibthorpii* (Benth.) Hal. (Kıbrıs Kasıde Otu)
 Familya : Labiatae
 Lokalite : En yüksek yamaçlarda ağaç altında sahile yakın yerlerde çalılar arasında büyümekte ve Karpaz yarımadasının tepelerine kadar uzanmaktadır.
19. Tür : *Teucrium cyprium* Boiss. ssp. *kyreniae* P.H. Davis
 Familya : Labiatae
 Lokalite : Kuzey dağ silsileleri boyunca kireçtaşı yıkıntıları üzerinde yetişir.

I D- ENDEMİK BİTKİLERİMİZİ TEHDİT EDEN FAKTÖRLER :

1. YAPILANMA, SANAYİLEŞME VE TURİZM :
 Özellikle turistik bölgelerde yapılan inşaatlar, yörelerde olan bitki türlerinin yanında dar yayılışlı endemiklerin soylarını tehdit etmeye başladı.
2. BİLİNÇLİ VEYA BİLİNÇSİZ ÇIKARILAN ORMAN YANGINLARI :
 1995 Haziran'daki orman yangınında birçok endemik türlerimizin yok olduğu tahmin edilmektedir.
3. İYİ NİYETLE YAPILAN AĞAÇLANDIRMA ÇALIŞMALARI :
 Ağaçlandırma çalışmaları iyi niyetle de olsa endemiklerce zengin olan alanlara dikilen ağaçlar, dar yayılışlı özel türleri tehdit eder. Işık seven bitkilerin ki endemiklerin çoğu böyledir, yetiştiği bozkırlarda bitkilerin bir kısmı ağaçlandırma öncesi yapılması gerekli olan toprak ıslah çalışmalarında tahrip olmaktadır. Diğer önemli bir hususta iyi bir orman oluşması durumunda alanın ekolojik şartları değişeceğinden ışık seven bitkilerin, bu arada bazı endemiklerin de yok olması olasıdır.
4. KİMYASAL MADDE KULLANIMI :
 Kimyasal madde kullanımının amacı kültür alanlarındaki bitkileri yok etmektedir. Bu alanlarda yetişen çoğu türlerin daha yaygın yayılışa sahip kozmopolitler olduğu bilinmektedir. Ancak bazı hallerde sayıları az da olsa endemikler de bu olaydan etkilenmektedirler.

TABLO
KUZEY KIBRIS ENDEMİK BİTKİLERİ ÇİÇEKLENME DÖNEMİ

No.	İlmi adı	Çiçeklendiği aylar
3.	<i>Arabis cypria</i>	III - IV
2.	<i>Brassica hilarionis</i>	III - VI
1.	<i>Delphinium caseyi</i>	VI - VII
5.	<i>Dianthus cyprius</i>	VI - XI
10.	<i>Ferulago cypria</i>	V - VI
6.	<i>Hedysarum cyprium</i>	V - VI
12.	<i>Limonium albidum</i> var. <i>cyprium</i>	VI - X
13.	<i>nasma caespitosum</i>	III - V
14.	<i>Origanum syriacum</i> var. <i>bevanii</i>	VI - XI
17.	<i>Phlomis cypria</i> var. <i>cypria</i>	IV - VI
11.	<i>Pimpinella cypria</i>	IV - V
7.	<i>Rosularia cypria</i>	IV - VII
8.	<i>Rosularia pallidiflora</i>	IV - VII
15.	<i>Salvia veneris</i>	III - IV
18.	<i>Scutellaria sibthorpii</i>	IV-VI
9.	<i>Sedum lampusae</i>	VI-VIII
16.	<i>Sideritis cypria</i>	VI-VIII
4.	<i>Silene fraudatrix</i>	III-V
19.	<i>Teucrium cyprium</i> ssp. <i>kyreniae</i>	V-VII

NOT: Bitkiler tabloda alfabetik sıraya göre sıralanmıştır.

I E- ENDEMİK BİTKİLERİN KORUNMASI :

Endemik bitkiler genellikle dar alanlarda bazen az miktarda yetiştikleri için bir ülke ve insanlık için en önemli bitkilerdir. Bundan dolayı bu özel bitkilerin korunmasına önem verilmelidir.

Bitki türlerinin korunması için bilinen iki yöntem vardır:

- 1- Bitkileri yaşadıkları ortamlarda korumak. Buna uluslararası adıyla in-situ koruma denir. Milli parklar, tabiatı koruma alanları in-situ korumayı amaçlayan doğal alanlardır.

Tabiatı koruma alanlarında izinsiz bitki toplamak ve bilimsel amaçlar dışında herhangi bir faaliyette bulunmak yasaktır.

Milli parklardaki geniş alanlarda ise o alanda yaşayan halkın günlük faaliyetlerine izin verilirken diğer yörelerden gelen turistlerin bu alanda gezip görmelerine, hatta avcılık yapmalarına belli bir derecede izin verilir.

- 2- Bitkilerin korunmasındaki diğer yöntem ex-situ yöntemidir. Bu yöntemde, bitkilerin yaşadıkları yerden tohum ve diğer üreme organları (Diaspor) toplanıp, tohum bankalarında saklanır. Özel koruma parsellerine veya botanik bahçelerine ekip, dikilerek, yaşadıkları yerler dışında da, hayatlarını sürdürmeleri garanti altına alınır.

1. tür: *Delphinium caseyi*

Arabis brassica ?
1893

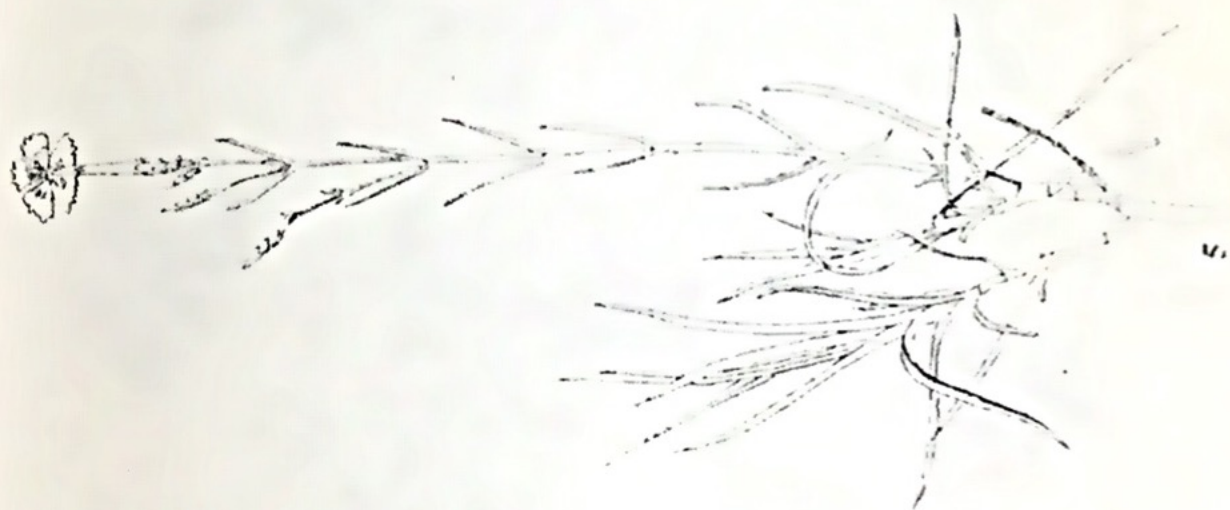
Arabis cypria

Silene fraudatrix

Dactylis cyprius

Hedysarum cyprium

Zosteraria cyprica

79

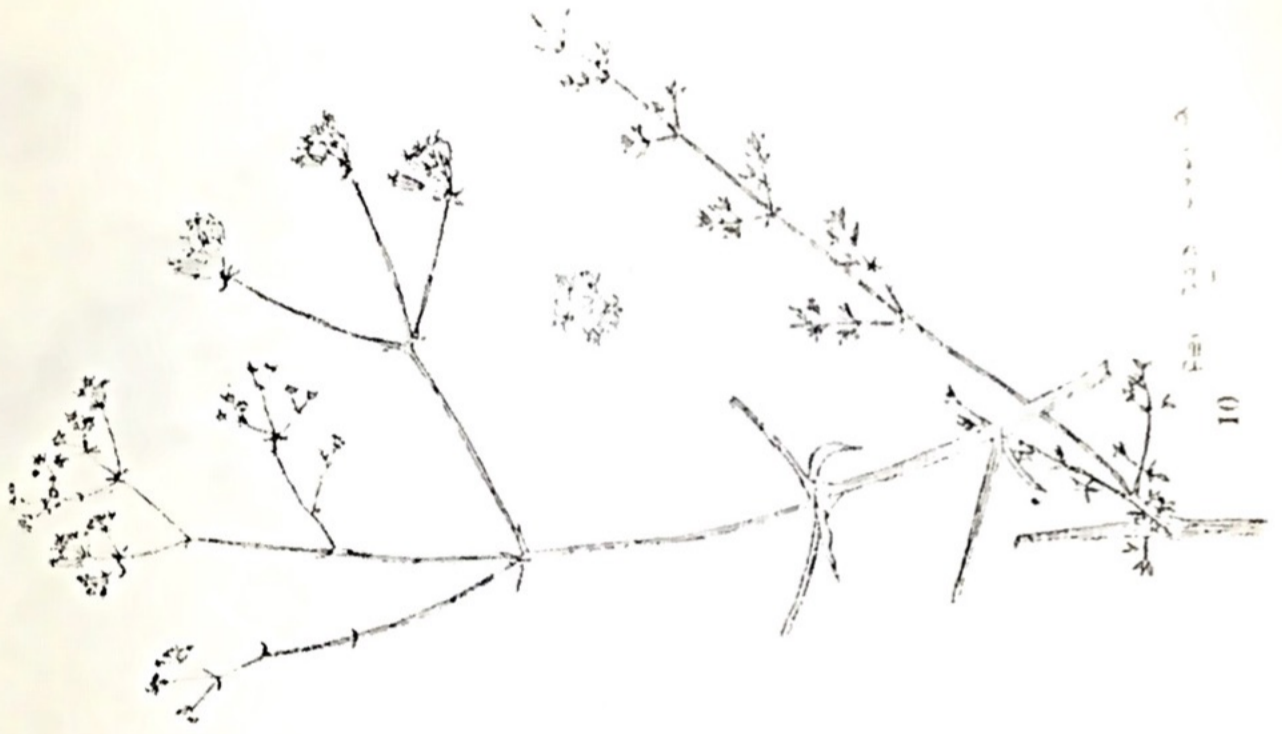

Zosteraria palidiflora

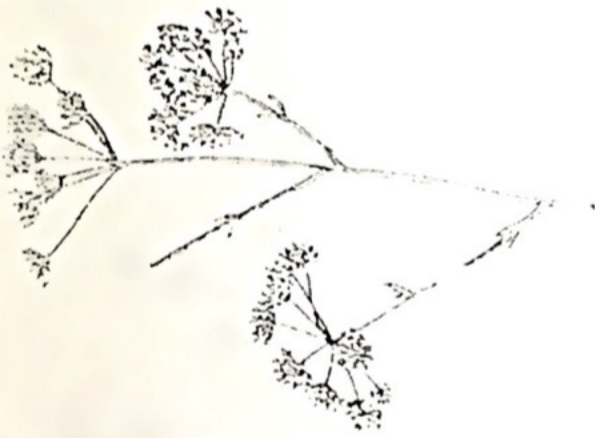
80

Zosteraria lampusa

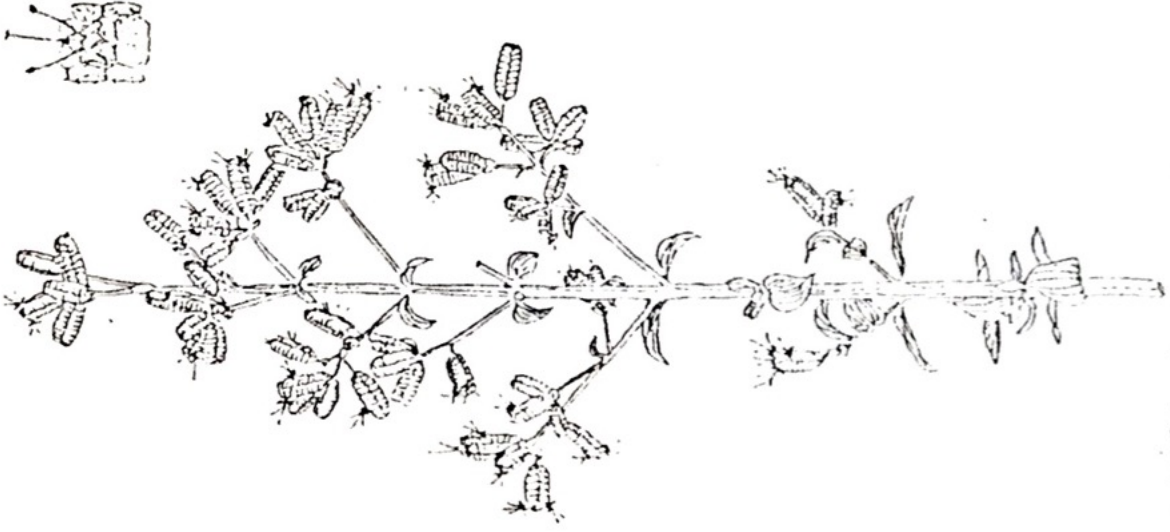
10

Pimpinella cypria

11

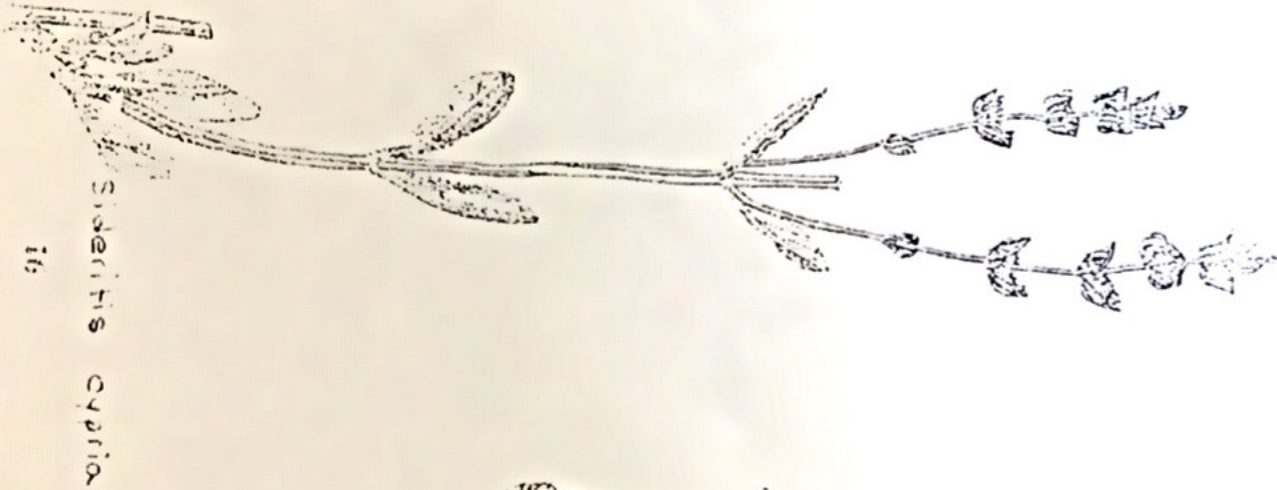

Origanum onitiscum 14

Salvia veneris

15

16
Sideritis cypria

17
Phlomis cypria

Scutellaria bithynica 18

Teucrium cyprium 19

NOTLAR VE KAYNAKLAR

1. MEIKLE R. Desman. *Flora of Cyprus*, Bentham Moxon Trust Royal Botanic Gardens Kew, London, 1985.
2. VINEY Deryak E.. *Endemic Wild Plant of North Cyprus*, T.B.M.M Basımevi, Türkiye, 1992.
3. HALLIDAY, Sonia and LUSHINGTON, Laura. *Flowers of Northern Cyprus*, London, Pumell Book Production Ltd. (Paulton-Bristol), 1988.
4. EKİM Tuna. *Türkiye Florası ve Endemikleri*, Yeni Türkiye 95/5.
5. POLUNIN O. and HUXLEY A.. *Flowers of the Mediterranean*, London Chartto and Windus Ltd. 1987.

THE FLORA AND PLANTS INDIGENOUS TO NORTH CYPRUS

ABSTRACT

To be able to protect our plants, which are a part of nature, we first have to be informed about them. The paper provides information regarding the flora of Cyprus, its indigenous plants, the factors endangering these species, and ways of protecting them.

There are over 100 species of plants indigenous to Cyprus. Of these, 19 can be found in North Cyprus, 60 in South Cyprus, and more than 30 in both North and South Cyprus.

BOOK REVIEW

KİTAP TANITIMI

KIBRIS İSLAM YAZMALARİ KATALOĞU ÜZERİNE

Harid FEDAI*

ÖZET

Yazıda, İSAR tarafından yayımlanan *Kıbrıs İslâm Yazmaları Kataloğu* irdelenmekte ve eleştirisi yapılmaktadır.

Sözü edilen Katalog, Kıbrıs'a ilişkin İslam yazmalarını derlemek amacıyla yazılmıştır, ancak ne yazık ki katalogta çok sayıda hatalar vardır.

Katalog'ta bilgi eksiklik ve yanlışlığı ile yazım yanlışlarından kaynaklanan aksaklıklar; kitaptaki Tarihçe, Osmanlı Devri'nde İslâm Kültürü İle İlgili Bazı Tesbitler, Kıbrıs'taki Kütüphaneler, Katalog'un Hazırlanması, Çalışma İle İlgili Bazı Deđerlendirmeler, Kıbrıslı veya Kıbrıs'la İlgili Bazı Alimlerin Biyografileri, Lefkoşa Kadıları ve Müftülerinden Bilinenlerin Listesi, Çeşitli Nedenlerle Kıbrıs'a Sürülen İlim Adamları, Bibliyografya Çalışmada Takip Edilen Metod, Yazım (İmlâ), Son Söz başlıkları ele alınarak ayrı ayrı ve ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

Katalog, eksik de olsa hataları de olsa, Kıbrıs 'taki İslam yazmalarını fihristlemiş olması bakımından bir boşluğu doldurmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan İslam yazma eserleri kataloğu, kısa adı İsar olan İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı'nca bin adet olarak yayımlandı¹. Verilen bilgilere göre Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde bulunan 2255 nüshadan 1948'i Arapça, 211'i Türkçe, 96'sı da Farsça imiş. Yazmalar ise dört merkezde korunmaktadır: Sultan II. Mahmut Kütüphanesi, Selimiye Camii, Laleli Camii ve Milli Arşiv. Bunlardan Arapça ve Farsça'lar Arapça; Osmanlıca olanlar ise Türkçe olarak kataloga geçirilmişlerdir. Ramazan Şeşen, Mustafa Haşim Altan ve Cevat İzgi'den² oluşmuş üç kişilik bir heyet tarafından hazırlanan katalog, KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Rauf R. Denктаş'ın önsözü ve Vakıf Başkanı Sayın Ekmeleddin İhsanoğlu'nun giriş yazısıyla sunulmakta. Bilimsel ölçüler içinde hazırlama uğraşı gösterilen böyle bir katalogu İslam dünyasına kazandırmakla sağlanan yararın büyüklüğünü takdir ederken göze çarpan

* KKTC. Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kıbrıs Araştırmaları Merkezi.

bazı yanlışları/eksiklikleri de belirtmeden duramazdık. Maksudumuz bundan sonraki baskıların doğruya en yakın şekilde çıkmasına, karınca karınca, katkıda bulunmaktır. Bundan duyulacak huzur bizim için yeterli olur.

Katolog'daki aksaklıklar üç noktada toplanabilir:

- i. Bilgi eksikliği
- ii. Bilgi yanlışlığı
- iii. Yazım (imlâ) yanlışlığı

Konu başlıklarını teker teker ele alıp bunları açıklamağa çalışalım:

A. Tarihçe:

■ Kıbrıs'ın tarihçesi İslam fütûhatı ile başlıyor. Halbuki ondan önce Mısır, Hitit, Yunan sömürgeleri, Finike'liler, Asur'lular, Mısır (ikinci kez), Persler, Büyük İskender ve halefleri ile Roma ve Bizans dönemlerine kısaca değinilmeliydi. Kataloğun İslam yazmalarıyla ilgili olması Kıbrıs'ın tarihçesini 'İslam fütûhatı' ile başlatmak için yeterli bir sebep değildi, herhalde.

■ *"Bu haçlı devleti Kıbrıs'ta dört asra yakın hüküm sürdü"* (VIII.sf., 1.st.) deniyor. Sözü edilen Lüsignan'lar olduğuna göre bunlar Ada'da dört değil üç yüzyıla yakın egemenlik sürmüşlerdir. (1192-1489).

■ *"Ordu kumandanlığına vezir Lala Mustafa Paşa, donanma kumandanlığına Piyâle Paşa tâyin olunarak..."* (IX. sf., 1. ve 2. st.) ifadesi kullanıyor. Oysa ordu ve donanma komutanlığı gibi iki ayrı komutanlık olmayıp Lala Mustafa Paşa Kıbrıs seferinin Başkumandanı (Serdar-ı Ekrem) idi ve Piyâle Paşa da ona tâbi idi.

■ *"9 Temmuzda Girne kalesi alınmıştır"* (IX. sf., 8. st.) deniyor. Halbuki Girne ve Baf'ın teslimi Lefkoşe'nin düşmesinden (9 Eylül) sonra alınmıştır:

"Vali Dandolo'nun (Lefkoşe kumandanı-H.F.) kesik başı Girne ve Baf kalelerine gönderildi... Bu suretle iki şehir (kale) savaşız Türk topraklarına katılmış oldu." - Kıbrıs Seferi, Ankara 1971, 100 sf.

■ *"Ardından Temmuzun ikinci yarısında Lefkoşe kuşatılıp Eylül başlarında ele geçirilmiştir"* (IX. sf., 8. ve 9. st.lar.) deniyor.

Şu alıntılar Kıbrıs Seferi'ndendir:

"Türk ordusu 27 Temmuz 1570 (23 Safer 978) Perşembe günü Lefkoşe civarına vardı." 92. sf., son par.

"... Kazı işi Ağustos ayının birinci haftası içinde bittikten sonra, kale

60 kadar topla sürekli olarak topçu ateşi altına alındı." (94. sf., son par.) Demek oluyor ki Lefkoşe kuşatması 27 Temmuz sonrası olup ilk atış da Ağustosun ilk haftasında yer almıştır.

Lefkoşe'nin ele geçirildiği tarih ise kesindir: 9 Eylül:

"Yevmü's-sept (Cumartesi) fi 8 Rebiyü'l-âhır 978 (9 Eylül 1570), bugün bi-inayetu'llahi Tealâ kal'a-ı Lefkoşe namaz-ı subhdan iki saat sonra fetholundu." - a.g.e., 100 sf., 1.st.

■ "... Magosa kalesi kuşatılmıştır, on bir ay süren uzun muhasaradan sonra ele geçirilmiştir" (IX. sf., 1. par.) denmektedir.

Kıbrıs seferi Magosa'nın ele geçirilmesiyle sona ermiş olup, kalenin vire ile teslim bayrağını kaldırdığı tarih de kesindir:

" Bu suretle Kıbrıs harekâtı 16 Mayıs 1570 - 1 Ağustos 1571 tarihleri arasında 15,5 ay sürmüştür." - a.g.e., 131. sf., 6. par.

■ "(Magosa'dan sonra) Limasol, Larnaka ve Baf kaleleri ise önemli bir mukavemet göstermeden teslim olmuşlardır" (IX. sf., 1. par.) denmektedir.

Kıbrıs seferi Magosa'nın düşmesiyle noktalandığına göre; adı edilen kalelerin Magosa sonra değil, daha önce ele geçirilmiş ya da teslim alınmış oldukları kendiliğinden anlaşılır.

Tarihçe'de bu türden yanlışlar (sözgelimi, İngilizlerin ada'yı tek yanlı olarak topraklarına kattıkları tarihin 4 Kasım- IX. sf., 3. pr. - değil 5 Kasım 1914 olduğu; ve ilk beylerbeyi Muzaffer Paşa'nın uzun yıllar Ada'da valilik yaptığı" - X. sf., 4. pr. - gibi) sürüp gitmekteyse de, yukarıdaki iki nokta hakkında kaynak gösterdikten sonra, bunları burada keserek başka başlıkları ele alacağız:

" ... İngiltere 5 Kasım günü yayımlanan bir Krallık Konseyi Emri (Order-in-Council) ile Kıbrıs'ı ülkesine kattığını açıklıyordu."³

"Bu maksatla Mağusa'nın fethi tamamlandıktan kısa bir süre sonra, 9 Ekim 1571'de, yeni Beylerbeyi Sinan Paşa'ya bir ferman gönderilerek derhal tahrir işlerinin başlatılması istendi."⁴

■ B. Osmanlı Devrinde Kıbrıs'taki İslam Kültürü İle İlgili Bazı Tesbitler: X-XIII. ss.

■ Medreseler listesinde Magosa Medresesine yer verilmemiştir.

■ 4 no.lu medreseden söz edilirken onunla ilgili bir nüshanın istinsah tarihi

60 kadar topla sürekli olarak topçu ateşi altına alındı.” (94. sf., son par.) Demek oluyor ki Lefkoşe kuşatması 27 Temmuz sonrası olup ilk atış da Ağustosun ilk haftasında yer almıştır.

Lefkoşe'nin ele geçirildiği tarih ise kesindir: 9 Eylül:

“Yevmü's-sept (Cumartesi) fi 8 Rebiyü'l-âhır 978 (9 Eylül 1570), bugün bi-inayetu'llahi Tealâ kal'a-ı Lefkoşe namaz-ı subhdan iki saat sonra fetholundu.” - a.g.e., 100 sf., 1.st.

! “... *Magosa kalesi kuşatılmıştır, on bir ay süren uzun muhasaradan sonra ele geçirilmiştir*” (IX. sf., 1. par.) denmektedir.

Kıbrıs seferi Magosa'nın ele geçirilmesiyle sona ermiş olup, kalenin vire ile teslim bayrağını kaldırdığı tarih de kesindir:

“ Bu suretle Kıbrıs harekâtı 16 Mayıs 1570 - 1 Ağustos 1571 tarihleri arasında 15,5 ay sürmüştür.” - a.g.e., 131. sf., 6. par.

! “(Magosa'dan sonra) *Limasol, Larnaka ve Baf kaleleri ise önemli bir mukavemet göstermeden teslim olmuşlardır*” (IX. sf., 1. par.) denmektedir.

Kıbrıs seferi Magosa'nın düşmesiyle noktalandığına göre; adı edilen kalelerin Magosa sonra değil, daha önce ele geçirilmiş ya da teslim alınmış oldukları kendiliğinden anlaşılır.

Tarihçe'de bu türden yanlışlar (sözgelimi, İngilizlerin ada'yı tek yanlı olarak topraklarına kattıkları tarihin 4 Kasım- IX. sf., 3. pr. - değil 5 Kasım 1914 olduğu; ve ilk beylerbeyi Muzaffer Paşa'nın uzun yıllar Ada'da valilik yaptığı” - X. sf., 4. pr. - gibi) sürüp gitmekteyse de, yukarıdaki iki nokta hakkında kaynak gösterdikten sonra, bunları burada keserek başka başlıkları ele alacağız:

“ ... İngiltere 5 Kasım günü yayımlanan bir Krallık Konseyi Emri (Order-in-Council) ile Kıbrıs'ı ülkesine kattığını açıklıyordu.”³

“Bu maksatla Mağusa'nın fethi tamamlandıktan kısa bir süre sonra, 9 Ekim 1571'de, yeni Beylerbeyi Sinan Paşa'ya bir ferman gönderilerek derhal tahrir işlerinin başlatılması istendi.”⁴

! B. Osmanlı Devrinde Kıbrıs'taki İslam Kültürü İle İlgili Bazı Tesbitler: X-XIII. ss.

! Medreseler listesinde Magosa Medresesine yer verilmemiştir.

! 4 no.lu medreseden söz edilirken onunla ilgili bir nüshanın istinsah tarihi

gündeme geldiğinden “X. asır” denilmiş, ancak hicrî mi miladî mi olduğu belirtilmemiştir. Eğer hicrî takvim temel alınacak idiyse tarihler neden miladî verilmiştir? Her ikisi de kullanıldığına göre ne oldukları yanlarında belirtilmeliydi, diyoruz.

■ XII. sayfada Lefkoşa'deki eserler sayılırken;

- i. Laleli Camii'ne Laleli Cami,
- ii. Turunçlu Camii'ne Turunççu Cami,
- iii. Akkavuk Mescidi'ne Akkavak Mescidi,
- iv. Kurtbaba türbesine Kutup Baba

denilmiştir. Türbeler arasında Ahırvan (Âhi Evran) Dede'nin adı yok! Yine Tophane Camii Tophane mescidi olmalı ve de kilise ya da şapelden çevrildiği de belirtilmeliydi. Sonra Aziziye Tekkesi ve Mescidi ayrı yapılar gibi gösterilmiştir. Bedesten'in kiliseden çevrilmiş olduğu da belirtilmiş değildir. Bayraktar Türbesi, Bayraktar Camii'nden sanki ayrı bir yerde bulunuyormuş gibi yazılmıştır.

Hanlar arasında Deveciler Hanı'nın olmadığı gibi, Haşmet M. Gürkan da Salvator'dan naklen Lefkoşa'de 5 büyük hanın varlığını yineler ve Büyük Han ile Kumarcılar Hanı'ndan başka Tüccarbaşı Hanı, Basmacılar Hanı ve Ali Efendi Hanı'nın adlarını sayar⁵.

Lefkoşa'deki 5 hamamın adları sayılırken 5 çeşmenin hangileri olduğu ve de hangilerinin Osmanlılar tarafından yapıldığı belirtilmemiştir.

Girne'de değinilen iki türbe'nin hangileri olduğu belirtilmiyor. Yine 1825 tarihli İskele Çeşmesi ile 1841 tarihli Kavi-zâde Hüseyin Efendi Çeşmesi'nin adları yoktur.

Mağusa'da bir önceki sayfada ders okutulan yerler arasında “Kutup Osman Efendi Mescidi” de yazılmışken burada yalnızca “Tekkesi ve Türbesi” diye geçmektedir. Ayrıca, sayılanlar arasında;

■ Kızıl Hamam

■ Akkule Mescidi

■ Cafer Paşa Hamamı ve

■ Cafer Paşa Çeşmesi bulunmadığı gibi var olduğu yazılan “Üç Türbe” hakkında da açıklayıcı bilgi verilmiyor.

Lárnaka'da Seyyid Ahmed Ağa Camii, Seyyid Ahmed Câmii olarak verilmiş; Hala Sultan türbesinden ve tekkesinden söz edilirken 1816 yılında yapılan Hala Sultan Camii'nin adı geçmemiştir.

Su kemerleri olarak yalnızca Ebu Bekir Paşa'nınkilere değinilmiş, başka kemerler unutulmuştur.

Turabî Tekkesi ile Türbesi sayılmadığı gibi 1740 tarihli Hacı Hamid Bey ile 1748 tarihli Câmî-i Kebîr çeşmeleri yazılmamıştır.

Kitapta geçen Limasol'daki Köprülü Camii yerine özgün adları Köprülü

İbrahim Ağa ve Câmî-i Cedîd yazılmalıydı. Unutulanlara gelince:

- Arnavut Camii
- Arnavut Çeşmesi
- Musalla Ahmedler Türbesi
- Kale Mescidi
- Alaca Mescid
- Hamam-ı Cedîd
- Osmanlı Hanı
- Osmanlı Çeşmesi
- Kubbeli Çeşme.

Baf kalesinin 1592 yılında yapıldığı yazılıyor; halbuki yapılan yalnızca eskisinin bakımı-onarımı ve de yapıya eklentiydi.

Ulu Cami'in öbür adı Câmî-i Kebîr de verilmeli; üstelik kiliseden çevrildiği de eklenmeliydi.

Kasaba, Baf'ın merkezinden sanki başka bir yermiş gibi ayrı yazılmış ve Mehmed Bey Ebu Bekir hamamı orada gösterilmiştir.

Lefke'deki camiin adı Pîrî Osman Paşa değil Pîr Paşa Camii'dir. Avlusundaki rokoko mezarda yatan, Kayseri mutassarrıfı iken azledilerek Kıbrıs muhassılı atanan Kırım asıllı Osman Paşa ile camiin bir ilgisi yoktur. Bu cami, son zamanlara değin kasabada minaresi olan tek cami özelliği taşıdığından Minareli Cami; diğer iki camie oranla daha güneyde olduğu için de Yukarı Cami diye de bilinir.

Orta Cami'in bir adı da Çarşı Camii, Aşağı Cami'in ise - eski Mahkeme binası (günümüzde hâlâ mevcuttur) yanında olduğundan - Mahkeme Camii'dir.

Dalı'de: Katalogda yazıldığı gibi camiin 1839 yılında yapıldığı doğrudur. Ancak camie Ziya Paşa Camii denilmesinin nedeni, 1862'de Kıbrıs'a mutasarrıf olarak gelen Tanzimat'ın ünlü simalarından şair Ziya Paşa'nın onu Sultan Aziz adına onarıp bir de kitabe yazmasından ileri geldiği, herhalde belirtilmeliydi.

Hem, sıra Dalı'ye gelmişken neden öbür kasaba ya da köy camileri de verilmemiştir? Sözelimi;

- İki şerefeli Peristerona (Lefke)
- Mehmetçik (Galatya)
- Lapta'nın aşağı ve yukarı
- Ozanköy (Kazafana) ve
- Yalova (Piskobu) camileri gibi.

I C. Kıbrıs'taki Kütüphaneler:

Bu bölümü hazırlarken sayılan kaynakların/belgelerin yanısıra yararlanılacak başka kitaplar da vardır; ama nedense buna gerek duyulmamış ya da bunların varlıklarından haberli olunmamıştır.⁶

Katalog'da, öncelikle İsmet Parmaksızoğlu'nun 'Kıbrıs Sultan II. Mahmud Kütüphanesi' adlı 1964 yılında yayımlanan kitabına dayanılarak verilen bilgilere göre "Kıbrıs'ta Müslümanların tesis ettiği kütüphane sayısının 10'a ulaştığı anlaşılır." - XIV. s., 4. par. aktarılanlara göre 1829 yılında Sultan II. Mahmud Kütüphanesi'nin kurulmasıyla birlikte bu vakıf kütüphanelerin işlevleri de sona ermiş bulunuyordu. O günden bugüne de adı edilen kuruluş, Ada'nın merkez kütüphanesi olma özelliğini şimdiye dek sürdürmüştür.

Katalog'da, başta Sultan II. Mahmud olmak üzere kitap bağışlayanların adları sıralanır ve 'Hazine-i Humâyûn Nezâreti' tarafından sağlanan 102 kitapla ilgili yazıdan sonra bu kitapların künyeleri verilir; yanısıra Kütüphane'ye yapılan seccade, mangal, rahle... gibi bağışlardan da söz edilir. Ve de bu bölüm, Kütüphane'nin ihmal yüzünden düştüğü kötü durumu zamanın İngiliz Yüksek Komiseri'ne aktarıp ondan ilgi bekleyen gazeteci Remzi (Okan) Bey'in 20.12.1920 tarihli Doğru Yol gazetesinde yayımlanan yazısıyla noktalanır.

Ancak, halen Eski Eserler ve Müzeler Dairesi Müdürlüğü'nün kasasında kilitli yazmalarla Etnografya Müzesi'ndekilerin Kataloğa neden alınmadıkları da anlaşılacak gibi değildir.

Yukarıda sözü edilen Doğru Yol'dan alınmış mektuba gelince-XX-XXI ss.: Mektubun aslı 14 paragraftan oluştuğuna ve Kataloğa sadece 5 paragrafı alındığına göre başında açıklama yapmak gerekmez miydi? İkincisi; tırnak içinde verilmiş 5 paragrafın aynen aktarılmaları lazım gelirken bazı kelime ve cümlelerde değişiklikler yapıldığı da gözlemlenmiştir.

Zamanın valisine yazılmış, belgesel nitelikli böylesi bir mektup, herhalde, olduğu gibi verilmeliydi, diyoruz.

I D. Kıbrıs İslam Yazmaları Kataloğunun Hazırlanması:

Bu bölümde ise katalog girişiminin nasıl başlayıp hangi aşamalardan geçtiği özetlenmektedir. Buna göre katalog sekiz yıllık bir süreden sonra gerçekleşmiş oluyordu.

- 15. sırada belirtilen eserin sahibi olarak bizim notlarımızda Sâlih el-Kıbrısî yerine el-Kıbrısî İbrahim b. Sâlih yazılıdır ki Süleymaniye Kütüphanesi No.37706 dan bunun teyidi gerekecektir.
- 16. sırada yer alan ve Kıbrıs Monlası diye bilinen Abdurrahman Eşref Efendi'nin kaleme aldığı Tezkiretü'l-Hikem fi Tabakati'l-Ümem adı eseri de burada belirtilmeliydi.
- 18. sıradaki Kıbrıslı Âşık Kenzi'ye gelince:
Şairimiz hakkında verilen bilgiler 1950'li yıllara ait Mehmet Halit Bayrı merhumun derledikleridir. Ancak sonraki yıllarda Kenzi'nin divanı bulunarak KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı'nca 1989 ve 1993'de üç cilt halinde yayımlanmıştır. Bunlardan yararlanılarak Katalog'daki eksiklikler pekâlâ giderilebilirdi. Müftü Hilmi Efendi için de aynı şeyler söylenebilir. - XV. sayfa.⁸
- 21. sıradaki Numan Efendi ile ilgili bilgiler Sadık Albayrak'ın Son Devir Osmanlı Uleması adlı eserinden derlenmiştir. Kendisi hakkında Kıbrıs'ta da yayınlar vardır. Sözelimi, 1911 yılındaki Kavanin Meclisi seçimleri dolayısıyla Hacı Hâfız Ziyâi Efendi ile Bodamyalı-zâde Mehmed Şevket Bey karşı karşıya gelince, Şevket Bey'in gazetesi Vatan'da (1911-12) toplum olaylarına değinmek durumunda kalınmış, Müftü seçimi için Numan Efendi'nin bazı kişilerce nasıl istismar edilip vicdan azabından vakitsiz ölümüne sebep olunduğu uzun uzun anlatılmıştır. Bu yazıların çoğu aynen, bazıları da günümüz Türkçesiyle Kıbrıs gazetesinin Eski Basınımızdan sütununda tarafımızdan yayımlanmış bulunuyor. Ayrıca, Numan Efendiyle ilgili olarak başka kaynaklara da bakılabilirdi.⁹

Kıbrıs Kadısının beklenmedik ölümü Ada'da büyük üzüntü yaratmıştı. Kayta-zâde Nâzım Efendi'nin güldestesindeki iki şiir, bu duygulara tercüman olmuştur.¹⁰

- Ondan sonra gelen Fetva Emîni Hürrem-zâde Hakkı Efendi'yi saymazsak Kıbrıs'ın son müftüsü Hacı Hafız Ziyâi Efendi hakkındaki bilgilere de yine Sadık Albayrak'tan derlenmiştir. Ve Kıbrıs'taki kaynaklar dikkate alınmadığından burada da eksikliklerin olması çok doğaldır. Birkaçına değinelim: a. Eski yazımızda Mehmed ile Muhammed'in yazışları aynı olmakla birlikte Müftü, Katalog'da yazıldığı gibi Muhammed Ziyâüddin Efendi olarak değil Hacı Hâfız Mehmed Ziyâi Efendi olarak biliniyordu. b. Kıbrıs Mebusân Meclisi'ne değil, doğru adıyla Kavânîn Meclisi üyeliğine adaylığını koyması Rüştîye'nin kapanması sonucu değil, kendi isteğiyle olmuştur. Nitekim 1911 yılındaki seçimlerde de yine aday olacak ve rakibi Bodamyalı-zâde Mehmed Şevket Bey karşısında yenik düşecekti. c. Katalog'da '1914 yılında sağ olduğu' belirtilmekle yetiniliyor. Gerçekte, 30.7.1936 da 86 yaşında olduğu halde bu dünyadan göçmüştür. d.

Katalog'da hangi tarihte müftü atandığı da belirtmiş değildir. Bu açığı da 1910 yılıyla kapatıyoruz.¹¹

- II. Sultan Mahmud döneminin Sultânü'ş-Şuarâ ünvanına sahip Müftü Hilmi Efendi (1782-1847)'de bu listeye mutlaka eklenmeliydi, diyoruz.
- Yine, "Deste Bend-i Reyhan der Terceme-i Ümmü Haram binti Milhan" adlı yazma eserin sahibi Ali Hulûsî (Hâfız) el Kıbrısî (Marmara Üniv. İlahiyat Fak. Kütüphanesi, kyt. No.13102) bu listede neden olmasındı? Şimdilik bu kadarla yetinelim.

I G. Lefkoşe Kadıları ve Müftülerinden Bilinenlerin Listesi:

Bu bölümde en dikkat çekici husus son kadılarla müftülere yer verilmediğidir. Sözelimi Müftü Raci ile Müftü Ali Rifkî; son kadılardan Hüseyin Vecih, Ataullah, Numan, (âlimler listesinde olması gerekçe gösterilemez) Osman Nuri ve Ali Rifat efendilerin adları listede yoktur. Halbuki Kıbrıs'taki kayıtlardan bunların bulunup çıkarılması o kadar da zor değildi.

I H. Çeşitli Sebeplerle Kıbrıs'a Sürülen İlim Adamları:

Bu başlık altında, Namık Kemal de dahil, 18 kişinin adı geçmektedir. Ancak Namık Kemal'in kimliğinin bilindiğini kabul etsek bile geriye kalanların hangi adlarda ün kazandıklarını birkaç satırla belirtmek çok yerinde olacaktır. 14. sırada yer alan Şeyhülislam Seyyid Feyzullah Efendi-zâde Seyyid Ahmed Efendi'nin yanına bilinen adı "Kutub Osman" da eklenmeliydi, diyeceğiz.

Kaldı ki "ilim adamı" olmadığı halde Kıbrıs'a sürülen başka ünlüler de vardı ve de bu gerçeği gözönünde tutarak Katalog'daki başlık "ünlüler" şekline dönüştürülseydi belki daha yararlı olacaktır. Birkaç örnek sıralayalım:

I İstanbul'daki Yeni Cami'in ünlü mimarı Kasım Ağa-ölm.1659.

I Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi-ölm. 1732, Kıbrıs.

I Sadrazam Hekimoğlu Ali Paşa- ölm.1758.

I Namık Kemal'in can dostu ünlü Şeyh Ahmed Efendi

I İran'lı, öndegelen Bâbî'lerden Mirza Yahya Nuri yani Subh-i Ezel-ölm. 1912, Kıbrıs.

I I. Bibliyografya:

Böylesi geniş kapsamlı bir çalışma için Katalog'da verilen kısacık bibliyografya elbette ki yetersizdir. Örneğin, madem ki konu Kıbrıs'la

ilgili idi, en azından Adanın ilk ve en ayrıntılı fetihnemesi sayılan Pîrî Efendi merhumun Fethiyye-i Cezîre-i Kıbrıs'ı (Yazma, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan 1294), onun özeti olan, Lefkoşe Mevlevihanesi şeyhlerinden Ârif Dede'nin kaleme aldığı Kıbrıs Tarihçesi (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Yeni Yazmalar No. 319) ve Tarih-i Selânikî (Millet Kütüphanesi, No. 331) elden geçirilmeliydi, diyeceğiz. İstanbul Başbakanlık Arşivi'nde bulunan Mühimme Defterleri ve Defter-i Mufassal-ı Kıbrıs ile Ada'nın Vakıflar Müdürlüğü'ndeki Şer'i Mahkeme Sicilleri'nin ana-kaynak oldukları konusunda kimsenin kuşkusu yoktur. Sonra , 1930'lu yıllardan günümüze Kıbrıs tarihi üzerinde kesintisiz çalışmalar yapan Halil Fikret Alasya'nın kitaplarından bir tekine bile müracaatte bulunulmamasına mazaret göstermek, herhalde, çok zor olsa gerektir. (Tarihçe'nin sonunda -IX. sayfa- Alasya'nın "Tarihte Kıbrıs"a de eserine bir göndermede bulunulmuşsa da kitabın adı Bibliyografya'da yoktur.) Kıbrıs'ta İngiliz döneminin iki cilt halinde tarihini yazan Şükrü S. Gürel'in eseri'de ¹² bu bağlamda gündeme gelmeliydi.

Bibliyografya'da yabancı kaynak olarak bir Brockelmann var. Cobham'ın Excepta Cypria (Kıbrıs Seçmeleri)'sından, Estienne de Lusignan, Makhairas, Mariti, De Mas Latrie, Salvator, Ronald Storrs, Jeffery, Jennings vb. den geçtik; ama hiç olmazsa 4 ciltlik History of Cyprus'u yazan Sir George Hill¹³ ile Cyprus Under The Turks eserinin sahibi Sir Harry Luke¹⁴, mutlaka hesaba katılmalıydı, diyoruz.

Bütün bu gözlemler ışığında ortaya şöyle bir sonuç çıkar: Katalog üzerinde çalışırken, nedense, Kıbrıs'taki kaynakların gözardı edilmesi eksiklerin büyümesinde başlıca âmil olmuştur.

İ. Çalışmada Takip Edilen Metod:

Eserlerin 'tavsifinde' 10 noktanın dikkate alındığı belirtiliyor. Bunlar arasında tezhibli olanların ayrıca gösterilmesine de gerek duyulmalıydı, inancındayız.

J. Yazım (İmla):

Katalogun en eksikli yarlarından biri de, bizce yazım kurallarına hiç önem verilmemesidir. Yazım kurallarına uymayan başka kitaplarda yine de bir tutarlılık gözlenir. Örneğin bir kelime 'keyfe göre' yazılmışsa o kelimenin yazımı kitap boyunca öyle sürdürülüp götürülür. Ama, burada hiç de öyle olmayıp yaygın bir tutarsızlık egemendir. Yazım yazılışlarını bir genelleme yaparak söylemeğe çalışalım:

a. Müslüman kelimesi özel isim olduğu halde hemen her yerde küçük harfle yazılmıştır.

Tarihçe: VII. s.

1. Par. 3. st

“ “ 7. “

2. “ 2. “

“ “ 6. “

VIII.s. 2. “ sondan bir önceki st.

“ 3. “ 3. st.

b. Harf-i tarif'deki l harfinin hurûf-ı şemsiyye' denilen d, n, r, s, ş, t, z önünde bu harflere dönüştüğü kuralına uyulmamıştır:

VIII.s. 3. par. 1. st : Ebu'l-Suûd

XXVI. s. son st : Ebû'l-Suûd. (İki yazılış arasında bile yine u ü farkı var)

XVI. s. 3. per. 3.st : Şeyhu'l-Seba. Aynı tamamlamanın hem de aynı sayfada yazılışı ise şöyledir:

2. par. 3. st : Şeyhü'l-Seb'a. (Fazladan, u ü ile kesme imi işareti ayrımı var)

XIX. s. 9. st : Sadru'l-Şerîa

“ “ 10. “ : Bahru'l-Râik

c. Başkent'in yazılışı eski yazının kullanıldığı süre hep Lefkoşe olduğu halde günümüz söyleyişine uyularak tümünden Lefkoşa'ya dönüştürülmüştür:

XI. s. sondan 2. st : Lefkoşa Medresesi

XXV. s. sondan 8.st : Halim-zâde Alî al-Lefkoşavî

“ “ son st : b. Muhammed el-Lefkoşavî

XXIX. s. 3. par. 6.st : Lefkoşa kadılığı...

“ “ “ “ 8.st : Lefkoşa kadısı...

Böyle konularda , yazılışın temel alınması gerektiğine inanıyoruz.

d. Aynı kelimedeki nisbet i'si ile uzun hecelere düzeltme imi (^) koyup koymama çok yaygın şekilde kendini göstermektedir. Yine “zâde” sözcüklü birleşik kelimeler hem ayrı, hem de bitişik yazılmışlardır. Zâde, bazı birleşik sözcüklerde düzeltme imsi de görülmektedir.

XXVI. s. 1. pr., son satır : Tıflî-zâde, Tüfengîzâde

“ “ 3. “ , 2. st. : Bakkal-zâde

XXVIII. “ 1. satır : Halimzâde

(Hemen altında da bu adın farklı yazımı vardır: Halîm)

XXIX. “ 9. satır : Kerpiçizâde

XXVIII. s. de Zekâyî'nin nisbet i'sine düzeltme imi konmuşken

“ “, “ “, 9. “	: Süleymaniye câmii
“ “, “ “, 7. ve 8. st	: Şeyh Ebül-Vefa camii
“ “, “ “, 10. ve 11 st	: Sultan Selim câmii
XII. s., 3. pr., 3. st	: Laleli Câmi
XXII. s., 1. pr. 3. st.	: Laleli camii

Esasen birden fazla kelimedden oluşmuş yapı adlarında büyük harflerin kullanışı, çoğunlukla, ihmale uğramıştır. Selimiye camii -XXI. s., 4. pr., 4.-5. st.; Sultan II. Mahmut Kütüphanesi gibi-XVII. s., 3.pr. 1. st.

! 'Arab' özel adında b/p farklılığı var:

XXVI. s., 3. pr., 1. st.:	Arap Ahmed Paşa Camii
“ “, 1. “, 2. “	: Arap İbrahim
“ “, “ “, “ “	: Arab Ahmed Paşa

Tam bir yazım (imla) karmaşası sergileyen Katalog'dan daha on'larca böylesi aykırılıklar bulup çıkarmak mümkünken bu kadarla yetiniyoruz. Besbelli ki eser yayına verilmeden önce, şöyle böyle dahi olsa, bir redaksiyondan geçirilmiş değildir.

! K. Son Söz:

Katalog'u karıştırırken ilgimi çeken yazmalardan biri de 147. sıradaki Divançe olmuştur. Yazma, "Müellifi Meçhul Eserler" sırasında bulunuyordu. "Muhtelif şairlerin şiirlerinden seçmeler" içerdiğine -Katalog'da böyle yazılı olduğuna göre de içinden yeni adlar, yeni beyitler çıkabilir umuduyla adı edilen eseri gidip yerinde görmek istedik.

İlk bakışta tüm şiirlerin "Kânî" mahlaslı olması dikkat çekiciydi. Takdim yazısını okuyunca da bunun "velûd" bir şair sayılan Ebubekir Kânî adındaki sanatçının sadece bir bölüm şiirleri olduğunu, ve "Devletlû, İnyetlû Mehmed Râşid Efendi Hazretleri"nin istemi üzerine Nuri adında birisi tarafından tertib edildiğini öğrendik.

Katalog'da yazmanın son beyti ise şöyle verilmiştir:

Germâye-i vaslında yayıldık o perînin
Kânî menşûr düşürelim tâs u tarâğı

Halbuki, bize göre, beyit şu şekilde olmalıydı:

Germâbe-i vaslında yayıldık o perînin
Kânî yetişür dêvşürelim tâs u tarâğı.

Bu türden 'aceleye gelmelerin katalog'daki öbür eserler için de gündeme gelmemesi en içten dileğimizdir.

Notlar ve Kaynaklar

1. ŞEŞEN, Ramazan; ALTAN, Mustafa Haşim; İZGİ, Cevat. *Kıbrıs İslâm Yazmaları Kataloğu*, İstanbul, İSAR Yayını, 1995.
2. Görevini tamamladıktan sonra genç yaşında bir trafik kazasına kurban giden Cevat İzgi'yi saygı ile anar, Tanrı'nın rahmeti üzerinde olsun deriz.
3. GÜREL, Şükrü. *Kıbrıs Tarihi I*, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1984, s.65.
4. GAZİOĞLU, Ahmet. *Kıbrısta Türkler*, s.121.
5. GÜRKAN, Haşmet. *M.. Dünkü ve Bugünkü Lefkoşa*, 1989, s.133.
6. Aşağıdaki kitaplar, örnek olarak verilebilir:
  - a) SMITH, E.R. Reid. *Books and Libraries in Cyprus*, 1959, p.35.
  - b) DEDEÇAY, Servet Sami. *Kıbrıs'ta Kıbrıs'lı Türklere Ait Kütüphaneler ve Kitabeveleri*, Lefkoşa, 1991, s.142.
7. Ahmed Râik, *Eski Şeyler*, Lefkoşa, Birlik Matbaası, 1926- İfâde-i Merâm.
8. FEDAİ, Harid, *Kıbrıs Müftüsü Hilmi Efendi*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları: 9,1987.
9. a) FEDAİ, Harid, "Kavanin Meclisi'nin 1911 Yılı Seçimleri," *Söz Dergisi*, 11.7.1986.
b) FEDAİ, Harid, Kıbrıs Müftüsü Ali Rıfki Efendi'nin Başına Gelenler, *Söz Dergisi*, 29.8.1986.
c) FEDAİ, Harid, "Kıbrıs Heyetinin İstanbul Ziyareti ve Bir Yanılgının Düzeltilmesi," *Söz Dergisi*, 26.9.1986.
10. FEDAİ, Harid - AZGIN, Bekir. *Rûh-i Mecerûh*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları: 26, 1993, s.195-199.
11. Müftülük Menşûrî, *Mir'ât-ı Zaman Gazetesi*, Lefkoşa (18.4.1910).
12. GÜREL, Şükrü, *Kıbrıs Tarihi II*, İstanbul, Kaynak Yayınları, , 1985.
13. HILL, George. *A History of Cyprus*, (I-IV), London, Cambridge University Press, 1952
14. LUKE, Sir Harry. *Cyprus Under The Turks, 1571-1878, A Record Based on the Archives of the English Consulate in Cyprus Under the Lerant Company and After*, London, 1921.

ON THE CYPRUS ISLAMIC MANUSCRIPTS CATALOGUE

ABSTRACT

This paper examines and criticizes the *Cyprus Islamic Manuscripts Catalogue* published by İSAR.

The shortcomings and mistakes in the information provided, and other defects caused by typographical errors in the Catalogue, are shown in detail under the following headings: Brief History, Some Observations on the Islamic Culture in the Ottoman Period, Libraries in Cyprus, Preparation of the Catalogue, Appraisal of the Study, Biographies of Cypriot Scientists or Scientists Related to Cyprus, List of the Known Kadis and Muftis (Islamic Officials) of Lefkoşa, Scientists Exiled to Cyprus for Various Reasons, Method Used in Bibliographical Research, Orthography (Spelling), Exode.

BAŞLANGICINDAN 1878'E DEK KIBRIS TARİHİ

BENER HAKKI HAKERİ

Eleştirmen
Doç.Dr.Netice Yıldız

Bener Hakkı Hakeri, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, (Keçilören Açık Cezaevi Matbaası), KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 28. kitap. 1993; XXI + 320 sayfa.

KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığının 28 numaralı yayını olan Bener Hakkı Hakeri'nin hazırladığı "*Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*" adlı kitabı geçtiğimiz ay içinde yayınlandı.

Kitap, genel Kıbrıs tarihi ile ilgili Türkçe yayınların az sayıda olması nedeniyle, bu konudaki kitap dağarcığına yeni bir katkı olmuştur. İlk kez 1964 yılında yayımlanan Halil Fikret Alasya'nın *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrıs'ta Türk Eserleri* adlı yapıtı, Dr.Vehbi Zeki Serter'in *Kıbrıs Tarihi* ve 1990 yılında önce İngilizce, 1994 yılında ise Türkçe olarak yayımlanan *Kıbrıs'ta Türkler* adlı yapıtlardan sonra bu kitabın da kitaplıklarda yerini alması bu konularda genel bilgi verici Türkçe Kıbrıs tarihi kitabının eksikliğini giderme yolunda ileri atılan bir adım olmuştur.

Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'nin bir amacı Kıbrıs kültür tarihi konularındaki çalışmalarını teşvik etmek, yaymak ve tanıtmaktır. Bu nedenle de derginin ikinci cildinin ilk sayısından itibaren Kitap Tanıtımı başlıklı bölümde, bilimsel bir yöntemle bu alanda geçmişte yapılan ve bu gün hala özgünlüğünü yitirmemiş yapıtları tanıtmaya yanında, esas amacı yeni yayınların tanıtımını yapma ve bunları bilimsel bir yöntemle irdeleme amaçlamıştır. Bu kapsamda Bener Hakkı Hakeri'nin yeni yayımlanan kitabı burada ele alınacaktır.

* Doğu Akdeniz Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihçisi

■ Kitap'taki Bölümler ve Kapsamları:

Bener Hakkı Hakeri, kitabını altı bölüme ayırmış, kitabın başında VII-XXI sayfalarında yer alan içindekiler kısmında bölüm anabашlıkları ve bunların altında ise ara başlıklar verilmiştir. Gerçekte bu ara başlıklar adeta bir indeks niteliğindedir. Üçüncü bölümden itibaren özlü kısa genel başlıkları daha detaylı alt başlıklar izlemektedir. Özellikle altıncı bölümde bu ara başlıklar çok fazla bölünmüş, kimi yerde rakamlar adeta izlenemez bir sırada, kimi yerde de harflerle numaralanmıştır. Bu düzen ile adeta bir kronolojik dizin yapılmıştır.

Eserin ilk bölümü adanın jeolojik oluşumu ve coğrafi durumunu anlatan iki ara bölüme ayrılmıştır. Teknik terminoloji yabancı dilde kullanılmış, metinle özdeşleştirilememiştir.

İkinci Bölüm *Taş Devri Kültürleri, Bronz Devri ile Demir Devri* başlıkları ile üç ara bölüme ayrılmış ve bu dönemler irdelenmiştir. Kıbrıs'ta uygarlıkların başlangıcı Neolitik devirdir. Ancak buradaki anlatıda bir karmaşa hissedilir. Bu cümleler şöyledir: "*Buluntular Kıbrıs'ta Neolitik Devr'e ya da Yeni Taş (Cilali Taş) devrine ait insanın yaşamadığını, Paleolitik (Yontma Taş) Devrine ait kalıntıların henüz bulunmaması adada Neolitik kültürünü yayan ilk insanların dıştan geldiklerini göstermektedir.*"

Bu cümle ve bunu izleyen paragrafta adada bulunan Neolitik Devir seramikleri ile ilgili bilgiler çelişkili olup, yazarın alıntı yaptığı metnin tam anlamıyla çevirisini yapamadığını anımsatabilir. Bu çağın tarihi de İ.Ö.4000-3500 olarak verilmesi yine yazarın bu bilgiyi 1940 yılında yazılan Philip Newman'ın kitabına dayandığını, bundan sonra yapılan kazılar sonucu ortaya çıkan bilgileri izlemediğini yansıtır. Adada ilk insanın İ.Ö.7000 yılı dolaylarında yaşadığı bu gün bütün tarihçiler ve arkeologlar tarafından kabul edilmektedir.

3. ara bölümde ise demir çağı ele alınmıştır. Demir Çağı için yapı türleri, kap kacaklar, gömü adetlerine yer verilmiş, kısaca siyasi tarihine değinilmiş ve bu konu, daha sonra izleyen bölümlerde ayrıntılı olarak işlenmiştir.

Kitabın üçüncü bölümünde *Kıbrıs'a Yakın Ülkelere Kısa Bir Bakış* başlığı altında Kıbrıs'ta etkinlikleri olan, kısa süreli egemenlik kuran Mısır, Sumer, Fenikeliler, Hititler gibi devletlerin tanıtımı yapılmıştır.

Kitabın dördüncü bölümü İ.Ö.XV. *Yüzyıldan İlkçağın Sonuna Kadar Kıbrıs* başlığı altında bir önceki bölümde tanıtılan bu devletlerin Kıbrıs'taki egemenlikleri üzerine yazılmıştır. Bu dönemler gerçekte Demir Çağının tarihçesidir. Bu nedenle de ikinci bölümün üçüncü kısmı ile üçüncü ve dördüncü bölümler kitabın üçüncü bölümü olarak kaynaştırılarak verilmeliydi kanısındayız. Bu bölümün en ilginç yanı özellikle Hititlerin

Kıbrıs üzerindeki egemenliği ve etkilerini anlattığı ikinci ara bölümdür.

Yine bu bölümde Kıbrıs'ın Dorlar, Akalar, Asurlular, Mısırlılar, Persler ve Makedonyalılar ile olan ilişkilerine yer verilmiş, adanın Ptoleme krallığının çöküşü ile Romalılara geçmesi ve Hristiyanlığın yayılışı ele alınmıştır.

Kitabın beşinci bölümü Bizans dönemi ile başlayan *Orta Çağ* başlığını taşır. Bu bölümde ise adanın Bizans İmparatorluğuna geçişi, kilisenin durumu ile İslam akınları ile çeşitli dönemlerdeki İslam egemenliği ve Haçlı Seferleri sonucu Ortodoks kilisesinin egemenliğinin yerini Latin kilisesine bıraktığı Lusignan ve Venedik dönemleri ele alınmıştır.

Son bölüm ise *Yeni ve Yakın Çağlarda Kıbrıs - Kıbrıs'ta Türk Egemenliği* başlığı altında 40 alt başlıkla değişik konular anlatılmıştır. Bu bölümde Kıbrıs'ın Osmanlı dönemi detaylı bir şekilde ele alınmış, Osmanlı devlet sistemi ile sosyal yaşamına da yer verilmiştir. Ancak, burada son derece karmaşık bir anlatı düzeni kullanılmış, ara başlıklar da kendi içlerinde daha alt başlıklara ayrılmıştır. Bu başlıklar oldukça karmaşık bir numaralama yöntemi ile kimi yerde rakamlar, kimi yerde ise harflerle sınıflandırılmıştır. Yine bölümün başlığının Yakın Çağlar diye isimlendirilmesi de hatalı bir olaydır. Evrensel tarihte çağlar verilirken, İstanbul'un fethi olan 1453 yılı yeni çağın başlangıcı sayılır. Bu şartlarda özellikle Venedik dönemi de bu başlık altında verilmeli idi. Ancak, doğru bir sınıflama, bu bölümün sadece Osmanlı dönemi başlığı altında verilmesidir.

■ Konuların Sunuluşu ve Özgünlüğü:

Kitaptaki konular irdelendiğinde, Hakeri'nin özellikle yabancı tarihçilerin yazmaktan kaçındıkları Kıbrıs-Anadolu ilişkilerini vurgulamış olması belki de kitabın en olumlu yanıdır. Türkçe kaynaklarda dahi Vergi Bedevi'nin çalışması¹ dışında tam anlamı ile bu konuların üzerinde durulmamıştır. Bu kapsamda yazarın erken dönemlerde Hititler ve Ortaçağ'da Selçuklular ile olan ilişkilere yer vermesi sevindirici ise de bu bilgileri hangi kaynak ışığında verdiği hiç de açık değildir.

Bu tür tarih kitaplarında alışlagelmiş bir bilgi sunuşu ise tarihi eserler konusudur. H. Fikret Alasya'nın kitabı örnek alınarak, Gazioğlu'nun eserinde de olduğu gibi, özellikle Türk eserleri hiç bir esere gönderme yapılmadan kısaca tanıtılmıştır. Bu konularda özellikle son yıllarda arşiv belgelerine dayanan yeni çalışmalara baş vurulmamıştır. Örneğin s.195'de camiye çevrilen St.Sophia kilisesi için "*Fethin hemen ardından bu görkemli yapı, mihrap ve iki minare eklenerek camiye çevrildi (1571)*" denir. Bu yapı Lefkoşa'nın fethinden hemen sonra bir kaç gün içinde süratle temizlenip, cami olarak düzenlenir ve 15 Eylül 1570'te Cuma günü burada namaz

kılına Lefkoşa'nın fethi kutsanır. Ancak, 17 Zilhicce 979 (1 Mayıs 1572) tarihinde Kıbrıs Beylerbeyi ve defterdarına yazılan bir fermanla Beylerbeyi'nin Padişah'a henüz minareleri olmayan Lefkoşa ve Magosa'da olan camilere kaçar minare olunsun diye sorması üzerine Lefkoşa'daki camiye iki, Magosa'da olan camiye bir minare yapılması emredilmiştir.²

Hakeri, Osmanlı dönemi Kıbrıs kanunnamelerine yer vermiş, ancak bunlar için kaynakça belirtmemiştir. Prof. Dr.Ahmed Akgündüz tarafından neşredilen kanunnamelerin 7. cildinin II. kitabında yer alan ilk *Kıbrıs Ceziresi Kanunnamesi* ³ 980/1572 tarihinde hazırlanmış bulunmaktadır. Hakeri, bu kanunnameyi 979 yılına tarihlemektedir. Önce Ömer Lütfi Barkan tarafından yayınlanan kanunnamenin temel nüshası⁴ Tapu Kadastro Küyüd-i Kadime Arşivi, No: 64 (506), s.1-5'de bulunmaktadır.⁵ H.980 yılı ve daha sonraki dönemlerde hazırlanan *Kıbrıs Kanunnameleri* Prof.Dr.Ahmet Akgündüz tarafından da yeniden neşredilmiştir.

■ Kaynakça ve Eserlere Gönderme Metodları:

Bu kitabın kaynakça kısmında başlangıcından 1878'de dek bir dönemi kapsayan çok geniş kapsamlı bir tarih kitabı için sadece 21 kaynak verilmiş, yabancı yayın olarak ikisi İngilizce, dördü çeviri olmak üzere 6 adet eser kullanılmıştır. Kaynakça dizini alışlagelmiş alfabetik yazar soyadı dizinine göre değil, eser ismine göre yapılmış, en sonda ise "*Ve çeşitli yapıtlar, ansiklopediler, yayınlar, kişiler ...*" diye kaynakça dizini sonlandırılmıştır. Bu da, kitapta kullanılan, ancak eksik verilmesi ihtimali olan kaynaklar için yazarın sanki bilimsel sorumluluğu taşımaktan kurtulmuş olacak düşüncesi ile yazılmış bir cümle olduğunu düşündürmektedir.

Özellikle Antik dönemlere ve Ortaçağa ait bilgilerin arkeolojik bulgular veya o dönemin kaynaklarında olması nedeniyle kaynakçada verilen kitapların bu konuya yeni görüşler getirmesi hemen hemen imkansızdır. Örneğin, böyle bir çalışma için George Hill'in tarih kitabından, *Excerpta Cypria*'dan yararlanmamak düşünülemezdi. Hatta, yakın geçmiş tarihine ait önce İngilizce, daha sonra Türkçe olarak Ahmet Cemal Gazioğlu tarafından yayınlanan ve orijinal bilgiler içeren *The Turks in Cyprus* adlı eserden yararlanmamış olması düşündürücüdür.

Yazarın sayfa altı ve bazen de metin içinde yapılan göndermelerde kaynakça veya ek bilgi verme amacı ile keyfi bir yöntem kullandığı izlenmektedir. Sayfa altı notlarının çoğu kişisel görüşler belirtilmek için yapılmıştır. Ancak, bazı yerlerde metin içinde, bazen sayfa altında esere gönderme yapılmıştır. Bu da kitapta birliği bozmuştur.

Böyle bir kitabın sonunda bulunması alışlagelen alfabetik dizin

konmamıştır. Bütün bu yöntem hataları kitabın amatörece yapılmış bir çalışma olduğunu ortaya koymaktadır. Bu da bize Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı yayınlarının hala daha amatör çalışmalara açık olduğu, profesyonel kişilerin eserlerini yayınlamak için çaba sarfetmediklerini, ayrıca yayın kurullarının da bu eserleri değerlendirmede yeterli bilgiye sahip olmadıklarını anımsatmaktadır.

■ Eserin Dili:

Eser, yer yer konuşma diline kaymakla beraber, gerçekte düzgün bir Türkçe ile yazılmıştır. Kısa cümleler genellikle yazımda tercih edildi. Yer yer sürekli kullandığı özellikle "bronz" kelimesinin "bironz" olarak yazılması dışında kitapta pek fazla yazım hataları göze çarpmamaktadır. Ancak metin boyunca okuyucuyu şaşırtan, yazara özgü bir cümle yapısı tüm kitapta sık sık tekrarlanmıştır. Örneğin s.15'de "*Nedir bu yerleşim yerleri arasında en önemlisi güney sahillerindeki Erimidir*"; yine s. 31'de '*Nedir Karnak'taki duvarlarda Hatti'nin sefil mağlubu*' diye sözedilen Hitit kralı, barış andlaşmasında '*Benim kardeşim güneş sözleriyle anıldığından olacak ki birinci yargı Hititlerin yenilgisinin kanıtı olarak bazılarınca yıllarca kullanıldı.*' gibi cümlelerde okuyucunun anlam çıkarmak için kendini zorlaması gerekmektedir. Yine tüm metin boyunca "*ticaret*" kelimesi yeni türetilen ancak yaygınlaşamayan "*tecim*" kelimesi ile verildi.

Yazar, bu kitabı, genel bir bilgi verebilme amacı ile hazırlamış izlenimini vermiştir. Bu şartlarda kitabın özellikle başlarında kullandığı terminolojiyi herkesin anlayacağı bir dille vermesinde yarar vardı. Özellikle Üçüncü Bölümde "*Mesopotamya, Aramkaraim ya da Mümbit Hilâl*" ara başlığı pek anlaşılır, fazla bilinen yaygın isimler değildir.

■ Kitabın Yayın Tarihi ve Basım Yeri:

Kitap, 1996 yılında satışa çıkmıştır. Ancak, basım yılı olarak 1993 yılı gösterilmiştir. Bu da hatalı bir tarihlemedir. Kitabı basan matbaa ismi belirtilmiş, ancak yayın yeri Lefkoşa, kitapta belirtilmemiştir.

■ Kitabın Genel Değerlendirilmesi:

Genel olarak eser Kıbrıs tarihi alanında genel bilgi edinmek isteyen okuyuculara hitap edebilecek bir eserdir. İlk kez yayınlanan, yenilik getiren özgün belgelerin yoksun oluşu, eserde yararlanılan bu tür eserlere

gönderme yapmayarak bu eserlerin yazarlarına tam olarak haklarını vermemesi, bibliyografya verileri ve göndermelerin doğru yapılmaması, ciddi bir tarih veya kültür tarihi araştırması için birinci derecede kaynak bir kitap olamayacağı, kitabın ikinci baskısında eksiklerin giderilmesi halinde ancak ikinci derece kaynak eser olma niteliğini kazanabileceği sonuç olarak belirtilebilir. Yine de büyük bir gayret sonucu ortaya çıkarılan bu eserden ötürü Sayın Bener Hakkı Hakeri'yi gönülden kutlamak isteriz.

NOTLAR VE KAYNAKLAR

- 1 BEDEVI, Vergi H. *Tarih Boyunca Kıbrıs - Anadolu İlişkilerine Genel Bir Bakış*, Lefkoşa, 1978.
- 2 Bş.B.Ar. *Mühimme Defterleri*, No:12, sıra no.1211'den naklen. SAHİLLİOĞLU, Halil, "Osmanlı İdaresinde Kıbrıs'ın İlk Yılı Bütçesi", *Belgeler*, Cilt, IV, sayı:7-8; YILDIZ, Netice, "Belgeler Işığında Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemi Kıbrıs Türk Mimarisine Kısa Bir Bakış", *Yeni Kıbrıs*, Şubat - Mart 1992, s.18.
- 3 AKGÜNDÜZ, Ahmed. *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahliller*, İstanbul, 1994, 12 cilt; Akgündüz'ün dev eserinin 8. cildi ve diğer ciltlerinde de daha sonra yenilenen Kıbrıs kanunnameleri verilmiştir.
- 4 BARKAN, Ömer Lütfi. *Kanunlar*, s.348-350; AKGÜNDÜZ, Ahmed. *Osmanlı Kanunnameleri*, cilt. 7 II, s.636.
- 5 AKGÜNDÜZ, Ahmed. *Osmanlı Kanunnameleri*, Cilt.7/II, s.636.

CYPRUS HISTORY FROM THE BEGINNING UNTIL 1878

ABSTRACT

A new history book has been published by the Ministry of the National Education and Culture recently. The book entitled 'Cyprus History From the Beginning Until 1878' is written by Bener Hakkı Hakeri, a Turkish Cypriot author, who is well known through his literary works. A criticism of the book is made above. The evaluation of the book based on different criteria show that although the book is filling a gap on the book-market that is providing the readers with a rather limited number of Cyprus History books in Turkish language, due to the lack of any original, unpublished source as well as several mistakes done in the arrangement of the information including the method of citing to the sources referred and bibliographic information, the book could be considered as a secondary source for the researchers only on the conditions of having the mistakes being corrected in the second edition of the book. Therefore this can only be considered as a general reading book for those interested to learn general history of the island.

NOTICE TO CONTRIBUTORS

1. Papers either in English or Turkish are accepted. Papers for publication should be sent in triplicate to:
  - Ismail Bozkurt
  - Centre for Cypriot Studies
  - Eastern Mediterranean University
  - Gazi Mağusa
  - Mersin 10 - Turkey.

2. a) Submission of a paper will be held to imply that it contains original unpublished work and is not being submitted for publication elsewhere. Upon acceptance of an article, author(s) will be asked to transfer copyright of the article to Journal for Cypriot Studies.

- b) Manuscripts submitted to the Journal for Cypriot Studies will not be returned, regardless whether or not they are accepted for publication.

- c) All of the ideas, views, thoughts and theories published in the Journal for Cypriot Studies are the sole responsibility of the authors and do not reflect the views, beliefs or policies of Eastern Mediterranean University or the Centre for Cypriot Studies.

- d) Articles published in the Journal for Cypriot Studies may be cited as references, provided full bibliographical credit is given as listed: Author, title, names of the journal, centre and university, issue, volume, year.

3. Manuscripts should be typed double spaced on one side of the paper. Titles and subtitles should be short. Notes, references, tables and figures should be printed on separate pages. The first page should include (i) the title of the manuscript; (ii) the name of the author(s); (iii) institutional affiliation(s) of the author(s); (iv) an abstract of not more than 100 words; and (v) acknowledgements, if any. A footnote on the same sheet should give the name and address of the corresponding author.

4. Tables and figures should be numbered consecutively and titled. The number and title should appear at the top; the sources and notes about figures at the bottom. Equations should be numbered consequently. Equation numbers should appear in parentheses at the right margin. In cases where the derivation of formulae has been abbreviated, it is of great help to the referees if the full derivation can be presented on a separate sheet (not to be published). Footnotes should only be used if absolutely essential. Footnotes and references should be numbered and typed on a separate page under the heading "Notes" or "Notes and References". If the footnotes are not too much, maybe shown underneath

of the page(s). Ensure that the page numbers for periodicals and collections are included.

5. References should appear as follows:

■ Books

Surname(s) of Author(s) in block letters, Name(s) of Author(s).
The name of the Book, Place, Press, Year.

■ Periodicals

Surname(s) of Author(s) in block letters, Name(s) of Author(s).
The Title of Manuscript, Name of Periodical, Number of
Periodical, Place: Press, Date.

The page number(s) should appear at the end.

If any reference should appear once again, only the surname of the author, the word *ibid* and the page number(s) (if necessary) should be cited.

6. Submission of accepted papers as electronic manuscripts is encouraged. The preferred storage medium is 5.25 or 3.5 inch disk in DOS format. Authors are requested to make absolutely sure that the files on the disk and the printout are identical. Please specify the software and hardware used as well as the title of the file to be processed.
7. Any manuscript which does not conform to the above instructions may be returned for the necessary revision before publication.

YAZARLARA DUYURU

1. Dergimizde yayımlanacak yazılar Türkçe veya İngilizce olabilir ve üç kopya halinde aşağıdaki adrese gönderilir:
İsmail Bozkurt
Kıbrıs Araştırmaları Merkezi
Doğu Akdeniz Üniversitesi
Gazi Mağusa
Mersin 10 - Turkey.
2. a) Dergiye gönderilen yazılar, başka bir yerde yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Yazılar yayınlanmak üzere kabul edildiği takdirde, Kıbrıs Araştırmaları Dergisi bütün yayın haklarına sahip olur.
b) Gönderilen yazılar yayımlansın ya da yayınlanmasın geri verilmez.
c) Yazılardaki düşünce, görüş, varsayım, tez ya da savlar yazarlarına aittir. Doğu Akdeniz Üniversitesi ile Kıbrıs Araştırmaları Merkezini bağlamaz.
d) Yazılar, kaynak gösterilerek (Yazar, başlık, cilt, sayı, yıl ile derginin, Merkez'in ve Üniversite'nin adları) aktarılabilir.
3. Yazılar kağıdın bir yüzüne çift aralıklı yazılmalıdır. Başlıklar ve alt başlıklar kısa olmalıdır. Notlar, kaynaklar, tablolar ve şekiller ayrı sayfalara yazılmalıdır. Yazının ilk sayfasında şu bilgiler olmalıdır: (i) yazının başlığı; (ii) yazar(lar)ın bağlı oldukları kuruluşlar; (iii) en çok 100 kelimelik Türkçe özet; (iv) en çok 150 kelimelik İngilizce özet; ve (v) varsa, yazar(lar)ın yardımlarını gördüğü kişi ve/veya kurumlara teşekkür. Aynı sayfadaki bir dipnotunda, iletişim kurulacak yazarın adı, kurumu belirtilmelidir.
4. Tablo ve figürlere başlık ve sıra numarası verilmeli, başlıklar tablo ve figürlerin üzerinde yer almalı, kaynaklar ve figürlerle ilgili notlar ise alta yazılmalıdır. Denklemlere sıra numarası verilmelidir. Sıra numarası parantez içinde ve sayfanın sağ tarafında yer almalıdır. Denklemlerin türetilişi kısa olarak gösteriliyorsa, hakemlere verilmek üzere türetme işlemi bütün basamaklarıyla ayrı bir sayfada gösterilmelidir.

Yazılarda dipnotlarına yer vermektense olabildiğine kaçınılması ve burada söyleneceklerin metin içine yedirilmesi yeğlenmelidir. Zorunlu olarak verilecek dipnotlarla kaynakların numaralanması ve ayrı bir sayfada "Notlar" veya "Notlar ve Kaynaklar" başlığı altında toplanması gereklidir.

Dipnotlar az sayıda ise, sayfa altında da verilebilir. Gönderme yapılan dergi ve derlemelerdeki makalelerin sayfa numaraları kesinlikle belirtilmelidir.

Kaynaklarda aşağıda örneklenen biçim kurallarına uyulmalıdır:

■ Kitaplar

Yazarın Soyadı (büyük harflerle), Adı. Kitabın Adı, Yayınlandığı Kent, Yayınevi Tarihi (Eğer ilk baskı değilse önce ilk baskı tarihi ve parantez içinde kullanılan nüshanın baskı tarihi)

■ Dergiler

Yazarın Soyadı (büyük harflerle), Adı. Yazının Başlığı, Derginin Adı Derginin cildi/sayısı, Yayınlandığı Yer, Yayınevi, Tarihi. Sayfa numarası her iki halde de en sonda verilir.

Aynı kaynak ikinci kez verildiği zaman, yazarın soyadı ve a.g.e. (kitap için) veya a.g.m. (yazı için) ile sayfa numarası (gerekirse), İngilizce olarak da ibid sözcüğü yazılır.

6. Yayına kabul edilen yazıların bir kopyasının bilgisayar dosyası şeklinde gönderilmesi tercih edilmektedir. Dosya tercihen DOS formatında, 5.25" veya 3.5" diskete kopya edilmelidir. Disketteki dosya ile yazının aynı olması gerekmektedir. Disket ile birlikte kullanılan yazılım programı, bilgisayar ismi ve dosya ismi gönderilmelidir.
7. Bu duyuruda belirtilen kurallara uymayan yazılar, gerekli düzeltmelerin yapılması için yazar(lar)a geri gönderilebilir.